

Filozofski fakultet u Zagrebu

Odsjek za povijest

Ivana Lučića 3

DIPLOMSKI RAD:

Odnosi Kine i Jugoslavije od 1969. do 1971. Od sukoba na Usuri do primanja Kine u Ujedinjene narode

Mentor: dr. sc. Tvrtko Jakovina

Autor: Ivan Rosandić

Zagreb, 14. listopada 2013.

1. Uvod

Nakon 2. svjetskog rata Jugoslavija je vodila iznimno aktivnu vanjsku politiku. Ubrzo nakon rata u lipnju 1948. godine i donošenja Rezolucije Informbiroa¹ dolazi do prekida između Sovjetskog Saveza i Jugoslavije i taj događaj je određivao jugoslavensku vanjsku politiku narednih nekoliko desetljeća. Istovremeno su se pogoršali odnosi Jugoslavije s drugim socijalističkim zemljama, pa se našla u delikatnom položaju zbog ekonomske blokade i moguće vojne intervencije. Aktivna vanjska politika i vezanje s dalekim i često društveno i politički različitim zemljama bilo je Jugoslaviji nužno za opstanak.² Takav trend je nastavljen i nakon sređivanja odnosa Jugoslavije sa istočnim susjedima. Jedan od važnih primjera jugoslavenskih međudržavnih odnosa jest onaj s Narodnom Republikom Kinom. Dvije države, smještene na različitim stranama svijeta, neusporedivih veličina (geografskih, gospodarskih, vojnih), jedna otvorena prema vanjskom svijetu, druga nepovjerljiva i prema najbližim susjedima i prema neprijateljima preko oceana. Imale su zajedničko tek socijalističko usmjerenje, ali često se i ta ideologija pokazivala kao razdjelnica.

S obzirom na podjelu svijeta na blokove i dominaciju supersila u međunarodnoj politici, socijalistički div Sovjetski Savez bio je bitan faktor u odnosima Jugoslavije i Kine. Njegovi stavovi su utjecali na odnose u cijelom socijalističkom taboru, pa tako i između Jugoslavije i Kine. Nakon 1948. godine socijalističke zemlje su se bez neke mogućnosti izbora pridružile sovjetskim osudama, pa je i politika Kine prema Jugoslaviji često je odražavala sovjetsku. Druga supersila, Sjedinjenje Američke Države, nije bila u poziciji kontrolirati odnose među socijalističkim državama kao SSSR, ali opet je na posredan način doprinosila odnosima Beograd – Peking. S jedne strane Amerika je nakon 1948. godine bila jugoslavenski pokrovitelj i saveznik, a s druge utjelovljenje svega protiv čega su se Kinezi borili, imperijalizma i kapitalizma. Amerika je Kinu držala u izolaciji gospodarskim embargom i zadržavanjem izvan Ujedinjenih naroda. Nakon završetka kineskog građanskog rata 1949. godine SAD je podržavao poraženog Čang Kaj – šeka, njegovu Republiku Kinu na Tajvanu priznavao kao legitimnog predstavnika cijele Kine i svojim pokroviteljstvom i pomoći (koja je uključivala i prisutnost američke flote u blizini Tajvana) onemogućavao

---

¹ U lipnju 1948. godine na zasjedanju u Bukureštu donesena je Rezolucija Informbiroa koju je prihvatilo osam europskih komunističkih partija na čelu sa KPSS. U toj rezoluciji je KPJ je optužena za neprijateljstvo prema SSSR – u i nepravilnu unutarnju politiku koja dovodi do obnavljanja kapitalizma u Jugoslaviji. To je bila kulminacija Staljinovog nezadovoljstva Titom, njegovom politikom i relativno nezavisnim položajem od Moskve.

² Mates, 1976., 117.-121.

Peking da se obračuna s njime i vrati veliki otok u svoje granice.³ Uz takve odnose s SAD -om Kinezi nisu prihvaćali da jedna zemlja koja se predstavlja kao socijalistička "šuruje" s američkim imperijalizmom. Ali u jednom trenutku će, isto kao i Jugoslavija 1948. godine, staviti na stranu ideologiju, prihvatiti političku realnost i započeti dijalog s toliko osuđivanom Amerikom.

Kao pripadnice socijalističkog tabora događaji koji su ga potresali odražavali su se i na Jugoslaviji i Kini. Događaji poput Rezolucije Informbiroa 1948. godine, događaja u Mađarskoj 1956. godine, gušenja Praškog proljeća 1968. godine ili otvorenog vojnog sukoba na rijeci Usuri između Kine i SSSR – a godinu poslije različito su utjecali na obje zemlje sa specifičnim razvojem socijalizma i ideološkim gledištima što se odražavalo i na njihove međusobne odnose. Pokazat će se da su u upravo ovi događaji često bili, u manjoj ili većoj mjeri, prekretnice u odnosima Jugoslavije i Kine

Unutarnji razvoji Jugoslavije i Kine bitno su utjecali na njihovu međunarodnu politiku, a to naročito vrijedi za Kinu. Jugoslavija se nakon izrazito prosovjetske orijentacije do 1948. godine naglo okrenula prema Zapadu i preformulirala svoju vanjsku politiku. To je bila nužda jer je s prekidom veza sa socijalističkim zemljama nerazvijena Jugoslavija hitno trebala pomoć. Počela se okretati prema zemljama koje se nisu bile izrazito orijentirale prema jednom od blokova. Iz toga se razvio pokret nesvrstanih u kojem će Jugoslavija igrati znatnu ulogu.⁴ Ali unatoč takvoj orijentaciji Jugoslavija nikada nije isključila mogućnost sređivanja odnosa s Istočnim blokom, do čega će eventualno i doći nakon Staljinove smrti 1953. godine. Takvi poboljšani odnosi nisu dugo potrajali, pa će primjerice odnosi opet zahladiti nakon gušenja mađarske revolucije 1956. godine i popraviti se nekoliko godina poslije, da bi opet došlo do privremenog zahladnjenja nakon gušenja Praškog proljeća 1968. godine. Vrlo fleksibilna vanjska politika omogućavala je Jugoslaviji da popravlja te padove. To će naročito doći do izražaja u odnosima s Kinom.

Kinu su, s druge strane, nakon stvaranja Narodne Republike 1949. godine često pogađali potresi iznutra. Njezino unutarnje stanje je bitno utjecalo odnose s vanjskim svijetom. Kina je bila zemlja golemih potencijala koji su bili neiskorišteni nakon stoljeća neučinkovite carske vlasti i dva desetljeća rata. Na čelu Narodne Republike bilo je radikalno komunističko vodstvo koje je željelo iskoristiti te potencijale i učiniti Kinu svjetskom silom. Neuspješni pokušaj liberalizacije političkog života "kampanja tisuću cvjetova" pedesetih godina, katastrofalni rezultati "velikog skoka naprijed" u istom desetljeću koji je trebao brzo

---

³ Clvocoressi, 2003., 126.

⁴ Mates, 1976., 128.

modernizirati zemlju i dovesti do gospodarskog razvoja i u konačnici "velika kulturna revolucija" šezdesetih godina, obračun sa svim negativnim utjecajima iz prošlosti otežavali su Kini kontakte sa vanjskim svijetom. Osim što su ovi unutarnji problemi fizički ograničavali Kinu u vanjskom angažmanu, problem je bio i stav vladajuće komunističke partije, odnosno predsjednika Mao Zedonga, o svijetu prema kojemu je novi veliki svjetski sukob neizbježan jer će ga pokrenuti ratoborni imperijalisti, odnosno SAD i njegovi saveznici. Kineske komuniste na čelu s Maom karakterizirala je ortodoksnost u tumačenju marksizma što je dovodilo do sukoba s revizionistima, odnosno s onima koji ne slijede u potpunosti liniju marksizma (ili liniju marksizma kako ju Kinezi tumače), a za Kineze je Jugoslavija nakon 1948. godine bila predvodnica revizionizma. Za kineske komuniste jugoslavenska varijanta socijalizma bila je zapravo obnova kapitalizma, a kada se tome pridodaju i jugoslavenski dobri odnosi sa Zapadom Jugoslavija je, prema tumačenju Kineza, kapitalistička zemlja i sluga ili ravnopravni saveznik SAD – a.⁵ Ali s krajem šezdesetih, ti stavovi su se počeli mijenjati, ili prilagođavati.

S krajem šezdesetih, ublažavanjem "kulturne revolucije" i pogoršanjem odnosa sa Sovjetskim Savezom, naročito nakon sovjetske vojne intervencije u Čehoslovačkoj 1968. godine, Kina je počela revidirati svoju vanjsku politiku. Ta intervencija i objavljivanje Brežnjevljeve doktrine prema kojoj SSSR ima pravo vojno intervenirati u drugim socijalističkim zemljama ako razvoj socijalizma krene u nepovoljnom smjeru (što znači protivno idejama Moskve) zabrinula je Kineze.⁶ Najznačajnija posljedica tih promjena bit će epohalno poboljšanje odnosa sa SAD – om, ali Kina će povesti pravu diplomatsku ofenzivu što će dovesti do poboljšanja odnosa s državama na svim kontinentima. Jugoslavija nije bila isključena iz toga.

S 1969. godinom počela je nova etapa u jugoslavensko – kineskim odnosima. Do tada su odnosi bili skokoviti jednako kao i odnosi Beograda s Moskvom. Iako je Jugoslavija priznala NR Kinu odmah 1949. godine, Kina se pridružila zemljama Informbiroa u osudi "jugoslavenskog revizionizma". Sredinom pedesetih odnosi su naglo zatoplili, uglavnom kao odraz tadašnjih odnosa SSSR – a i Jugoslavije, ali to zatopljenje je potrajalo samo nekoliko godina. Od kraja pedesetih, pa skoro cijelo sljedeće desetljeće odnosi su bili hladni ili čak neprijateljski, naročito s kineske strane. Ali promjene na globalnoj sceni su nagnale Kinu da

---

⁵ *Refutation of the So-Called Party of the Entire People*, 1964., preuzeto s www.marxist.org 24. 1. 2013.; *The Soviet Leading Clique is a Mere Dust Heap*, 1966., preuzeto s www.marxist.org 24. 1. 2013.

⁶ Fenby, 2008., 516.

promijeni svoje stavove prema Jugoslaviji čime su se otvorile mogućnosti sređivanja odnosa na mnogim područjima. Jer impuls za to je morao doći iz daleko veće i snažnije Kine.

Ovdje ćemo govoriti upravo o tom periodu poboljšanja odnosa, počevši s 1969. godinom kada je kinesko – sovjetski ideološki sukob eskalirao do vojnih obračuna na graničnoj rijeci Usuri, a "kulturna revolucija" barem formalno završena na Devetom kongresu KPK. Gornja granica će biti 1971., godina primanja NR Kine u Ujedinjene narode i Vijeće sigurnosti, što je bitan trenutak u kineskoj vanjskoj politici. To je razdoblje kojem su neposredno prethodili događaji u Čehoslovačkoj 1968. godine, a koji su potresli socijalistički svijet, koji su i bili jedan od poticaja Kini da razmotri svoju vanjsku politiku. Te tri godine je karakteriziralo daljnje pogoršanje odnosa Kine sa Sovjetskim Savezom i šokantno poboljšanje s Amerikom i manje zvučno, ali i dalje važno, s mnogim drugim zemljama, uključujući i mnoge zapadne. Što se tiče Jugoslavije, ublažit će se propagandni rat (koji je uglavnom bio iniciran s kineske strane) i obnoviti trgovinska razmjena što će postepeno dovoditi i do normalizacije političkih odnosa, do razmjene ambasadora nakon više od deset godina, sve češćih razmjena delegacija, posjete ministra vanjskih poslova Mirka Tepavca Kini i općenito obnavljanja dijaloga na vrhu. U ovom periodu Jugoslavija će intenzivirati svoju stalnu podršku kineskom članstvu u UN – u. I naravno, Jugoslavija će pratiti razvoj odnosa u "trokutu sila" Amerike, Sovjetskog Saveza i Kine, s kojima je uvijek imala specifične odnose, prijateljske s Amerikom, nestabilne sa SSSR – om i sada iznenada sve toplije sa Kinom⁷.

Dakako, spomenuta vremenska granica je relativna. Jednako kao što bilateralne odnose dviju zemalja ne možemo promatrati izolirano od drugih zemalja, tako se ne možemo izolirati dvije, tri, četiri godine. To je neprekidni proces bez obzira koliko periodično hladni ili aktivni odnosi bili. Tako za Kinu i Jugoslaviju moramo pokazati što je dovelo do hladnih odnosa i propagandnog sukoba dviju udaljenih zemalja koje imaju vrlo malo toga zajedničkog, i onda što je omogućilo nagli zaokret nakon koje su odnosi bili neprekidno na uzlaznoj putanji. Unutarnje promjene, naročito u Kini, jednako se moraju uzeti u obzir kao i vanjski procesi. Neke od tih faktora smo spomenuli i u ovom kratkom uvodu, a razradit ćemo ih u narednim poglavljima.

---

⁷ Mates, 1976., 213.

2. Pedesete godine – naglo zatopljenje i naglo zahladnjenje

Budući da Jugoslavija i Kina prije Drugog svjetskog rata nisu imale nikakve službene odnose, kada je 1949. stvorena Narodna Republika Kina Jugoslavija nije morala prekidati veze s vladom Čang Kaj Šeka ili uskraćivati priznanje njegovom režimu. Jednostavno je priznala vladu Narodne Republike Kine u Pekingu kao jedinu vladu kineskog naroda. Ali problem je bio što su u to vrijeme odnosi Jugoslavije i ostalih zemalja socijalističkog bloka bili na najnižim razinama zbog rezolucije Informbiroa. Kina, koja je tada još uvijek bila u odličnim odnosima sa SSSR – om, a i od kojeg je dobivala veliku gospodarsku pomoć, prirodno se pridružila osudama Jugoslavije. Zbog toga jugoslavenko priznanje ni nije moglo biti službeno (telegram je poslan običnim poštanskim putem), a Kinezi su ga ionako ignorirali.⁸

Zbog takve ovisnosti o Sovjetskom Savezu stavovi Kine prema Jugoslaviji mijenjali su se jednako kao što su se mijenjali stavovi njezinog velikog i važnog susjeda. Sa Staljinovom smrću, promjenom vlasti u Moskvi i procesom destaljinizacije promijenili su se i sovjetski stavovi prema Jugoslaviji što je rezultiralo Hruščovljevim posjetom Jugoslaviji 1955. godine i Beogradskom deklaracijom. To je omogućilo i popravljanje odnosa između Jugoslavije i Kine, pa su 1954. između ambasada u Moskvi uspostavljeni diplomatski odnosi, a Kina je prihvatila jugoslavenko priznanje od prije pet godina i uzvratila zahvalama za podršku u Ujedinjenim narodima koju je Jugoslavija pružala od uspostave Narodne Republike.⁹

Kineska politika prema Jugoslaviji bila je, dakle, uvelike pod utjecajem sovjetske politike i stavova. Mao Zedong je jednom prilikom izjavio po pitanju kinesko-jugoslavenskih odnosa da će Kinezi vidjeti što će napraviti Sovjeti, pa će onda i oni isto tako postupiti. Međutim, prvi jugoslavenski ambasador u Pekingu, Vladimir Popović, u svojem dnevniku je zapisao da se Kinezi zapravo i nisu slagali sa SSSR-om i napadima na Jugoslaviju nakon rezolucije Informbiroa, ali su na takvu politiku bili prisiljeni zbog svojih odnosa sa Sovjetskim Savezom te da su propagandni napadi u kineskim medijima bili blaži nego u drugim zemljama u to vrijeme¹⁰.

Tijekom pedesetih Kinezi nisu imali jasan stav oko Jugoslavije. S jedne strane ih je privlačila neovisnost Beograda od Moskve, ali Jugoslavija je imala i revizionistička gledišta s

---

⁸ Mates, 1976., 211.

⁹ Mates, 1976., 212.

¹⁰ Špadijer, 2012., 227.

kojima se Kinezi nisu slagali, a problem su bile i jugoslavenske veze, ili "šurovanja", s kapitalističkim državama.¹¹ Kinezi su isprva priznali da je bilo pogrešaka u tretmanu Jugoslavije nakon rezolucije Informbiroa. To je priznao i sam Mao Zedong kada se na 8. Kongresu Kineske komunističke partije 1956. susreo s jugoslavenskom delegacijom, rekavši da je taj stav bio pod utjecajem Sovjetskog Saveza, a ne iskreno kinesko mišljenje.¹² Kinezi su pozdravili normalizaciju odnosa između Sovjetskog Saveza i Jugoslavije, a za Beogradsku deklaraciju¹³ su rekli da je sjajni primjer kakvi trebaju biti odnosi između socijalističkih zemalja i smatrali su ju bazom na kojoj bi i oni trebali popraviti i razvijati odnose s Jugoslavijom.¹⁴

Do pune uspostave odnosa došlo je 1954. godine, kada je Zhou Enlai u telegramu predložio Koči Popoviću da se uspostave odnosi na razini ambasada, a Popović je s obzirom na dotadašnje stavove Jugoslavije prijedlog pozdravio i prihvatio. Već u travnju su prvi kineski diplomati stigli u Jugoslaviju među kojima i ambasador Vu Hsiu Čan, dok su jugoslavenski diplomati otputovali mjesec dana kasnije.¹⁵

U tih nekoliko godina koliko je zatopljenje potrajalo odnosi su se dobro razvijali na svim područjima. Ne samo da je jugoslavenska ambasada bila smještena u napuštenoj vili Čang Kaj Šeka, već je i jugoslavenski ambasador, Vladimir Popović, imao poseban status i mogao je kontaktirati najviše državne i partijske službenike u bilo koje vrijeme. Osim ambasadora Mao je primao razne jugoslavenske delegacije, pa i one manje važne poput sportskih predstavnika.¹⁶ S obzirom da je nakon zahladnjenja 1958. godine Mao idućeg jugoslavenskog delegata primio tek 1975. godine očito je koliko su se odnosi naglo popravili i koliko će se drastično pogoršati. O bliskosti odnosa svakako svjedoči i posjet jugoslavenske vojne delegacija pod vodstvom generala Koste Nađa koja je bila toplo primljena u Kini. To je stvaralo čvrste temelje za daljnje jačanje diplomatske suradnje. Svakako je bila važna i spremnost Kine da prihvati razne oblike socijalizma. Ne prihvatanje drugih oblika socijalizma je uvijek bila prepreka s kineske strane za razvoj odnosa. S jugoslavenske strane ta ideološka komponenta je bila manje bitna. Koča Popović je u pismu ambasadoru Vladimiru

---

¹¹ Calvocoressi, 2003., 136.

¹² Špadijer, 2012., 244.

¹³ Riječ je o dokumentu potpisanom tijekom Hruščovljevog posjeta Beogradu u lipnju 1955. godine. U deklaraciji su donesena načela na kojima će se razvijati odnosi između Jugoslavije i Sovjetskog Saveza: poštovanje neovisnosti, ravnopravnost u uzajamnim odnosima, nemišljanje u pitanja unutarnjeg uređenja.

¹⁴ Špadijer, 2012., 208.-209.

¹⁵ Jugoslavija i NR Kina, 1647.

¹⁶ Špadijer, 2012., 203.

Popoviću 1957. godine napisao da je "nama daleko više stalo da odvijamo i razvijamo s njima sasvim normalne odnose, nego da priznaju naš socijalizam".¹⁷

Prekid odnosa je došao toliko naglo da je iznenadio i jugoslavenskog ambasadora. To se najbolje izrazilo u njegovom dnevniku. Zapisao je prvog travnja da se Centralni komitet KP Kine slaže s program za Sedmi kongres SKJ i da će poslati delegaciju na kongres. Petog travnja pisao je da Zhou Enlai izrazio želju da posjeti Jugoslaviju. A desetog travnja Popović je bio pozvan na razgovor s Centralnim komitetom gdje mu je rečeno da se ne slažu sa spomenutim programom i da neće slati delegaciju. Kinezi su odbili dati objašnjenje Popoviću. Situacija je brzo eskalirala do jugoslavenskog povlačenja ambasadora. Njegov odlazak je predkazivao što će se narednih godina događati između Beograda i Pekinga: ispraćen je bez uobičajenog protokola i službenog oproštaja, a Kinezi su čak vršili i pritisak na doajena diplomatskog zbora, Poljaka, da ne održi oproštajni prijem. Ni Popović nije ostao dužan, pa je na povratku u Jugoslaviju u Hong Kongu novinarima izjavio da se Jugoslavija nikada neće pokloniti kineskom rukovodstvu, javno iskazujući da nikakvo kinesko mišljenje i neslaganje neće utjecati na jugoslavenski unutarnji razvoj.¹⁸

3. Jugoslavija i Kina šezdesetih godina

Privremeno poboljšanje odnosa nije potrajalo dulje od tri godine. Do novog razilaženja je došlo 1958. godine kada je na Sedmom kongresu SKJ usvojen novi program Saveza komunista Jugoslavije koji su SSSR i Kina osudili kao revizionistički.¹⁹ Tada su se opet pogoršali odnosi Jugoslavije i Sovjetskog Saveza. Osim Sedmog kongresa pogoršanju odnosa prethodili su i neki događaji prijašnjih godina. Tijekom mađarske revolucije 1956. godine Imre Nagy, vođa pokreta, se sklonio u jugoslavenskoj ambasadi tijekom intervencije Crvene armije. Jugoslavija je osudila intervenciju, dok ju je Kina podržala kao gušenje revizionizma. Osim tog događaja, u studenom 1957. godine u Moskvi je održana konferencija 64 komunističke i radničke partije iz cijelog svijeta na kojoj je donesena Deklaracija dvanaest partija²⁰ kojom je propagirana vodeća uloga jedne zemlje u bloku, dakako SSSR – a, i koja je pozivala na borbu protiv revizionizma. Takva rezolucija nakon prošlogodišnjih događaja u

---

¹⁷ Špadijer, 2012., 206., 209.; Vražalić, 216.

¹⁸ Špadijer, 2012., 208., 256.-257.

¹⁹ Na tom kongresu je propagirano razvijanje radničkog samoupravljanja što su Kinezi tumačili kao umanjivanje uloge i vlasti komunističke partije i omogućavanje povratka Jugoslavije na kapitalizam.

²⁰ Ovdje je situacija bila dodatno otežana, i za SSSR uvredljiva, činjenicom da je jugoslavenska partijska i državna delegacija s Edvardom Kardeljom i Aleksandrom Rankovićem zapravo u to vrijeme bila u SSSR-u, povodom 40. obljetnice Oktobarske revolucije. Jugoslavenski delegati su sudjelovali na sjednicama, ali su odbili sudjelovati na zaključnoj sjednici 12 partija na kojoj je donesena rezolucija.

Mađarskoj mogla je dodatno ugroziti nezavisan položaj Jugoslavije, pa su ju jugoslavenski komunisti odbili i kritizirali. Uslijed ovih pogoršanja Hruščov je u jednom govoru u srpnju 1958. godine izjavio da Sovjetski Savez nije nikada zapravo napustio stav izražen u Rezoluciji Informbiroa i dodao da Jugoslavija stvara razdor između SSSR – a i Kine, iako je to bilo vrijeme kada su se pogoršavali odnosi na svim relacijama trokuta Beograd – Moskva – Pekingi.²¹

Ali ovaj put u odnosima Beograda i Pekinga važniju ulogu su igrale unutarnje prilike u Kini. Tako je mišljenje imao ambasador Popović, pa je u dnevnik zapisao da kada su Kinezi započeli s "unutrašnjim pritezanjem" to se odrazilo i na njihovu vanjsku politiku.²² Usporedno sa Sedmim kongresom SKJ u Kini je završila "kampanja stotinu cvjetova". Bio je to kratki period liberalizacije političkog života s početkom u 1956. godini kada je komunistička vlast poticala stanovništvo da otvoreno iskazuje kritike trenutne vlasti i ideje za daljnji razvoj. Ali taj pokret je okončan godinu dana kasnije kada su oni koji su izrazili svoje mišljenje osuđeni kao desničari. Nedugo nakon toga pokazali su se i katastrofalni rezultati "velikog skoka naprijed". Bio je to pokušaj nagle modernizacije i industrijalizacije zaostale Kine započet 1958. godine. Ali loša gospodarska politika dala je suprotne rezultate, a kulminacija je bila unazađivanje kineskog gospodarstva i velika glad od koje su umrli milijuni ljudi.

Istovremeno su se pogoršavali i odnosi sa Sovjetskim Savezom. U odnosima dvaju socijalističkih divova uvijek je bilo napetosti, iako su odnosi nakon 1949. i kroz pedesete bili izrazito dobri, a za kinesku stranu zahvaljujući sovjetskoj novčanoj i tehničkoj pomoći i vrlo profitabilni. Ali razlike su postojale. Kina se zalagala za beskompromisan sukob sa Zapadom, dok je SSSR provodio pomirljiviju politiku. Bilo je razlika i u pogledu na razvoj socijalizma, a Kina kao neusporedivo veća i snažnija zemlja od sovjetskih europskih satelita nije bila spremna olako prihvatiti prvenstvo Moskve u međunarodnom radničkom pokretu. Situacija se dalje zaoštrila nakon Staljinove smrti jer su Kinezi izrazito poštovali Staljjina, pa su mu i opraštali neke propuste poput zanemarivanja Kine tijekom 2. svjetskog rata ili njegovu izrazito pomirljivu politiku prema Zapadu. Stoga je za Kineze Hruščovljeva osuda Staljjina i njegovog režima na 20. kongresu KPSS 1956. godine bila nedopustiva. Također, počeli su se žaliti da je ekonomska pomoć koju pruža SSSR nedovoljna za kineske potrebe. Taj period kraja pedesetih je zaista bio težak za kinesko gospodarstvo jer su se pokazivali neuspjesi "velikog skoka naprijed"; kineska ekonomija je unatoč očekivanjima nazadovala i milijuni su umirali od gladi. Kina je u ovakvim uvjetima isprva koristila Jugoslaviju kao posrednika za

---

²¹ Cetinić, 1979., 57.

²² Špadijer, 2012., 209.

napade i kritike prema Sovjetskom Savezu, a on je uzvraćao preko kineske saveznice Albanije. Vjerojatno još uvijek nesigurna oko otvorenog konfrontiranja sa velikim i jačim susjedom Kina je elemente politike Sovjetskog Saveza, pa i izjave sovjetskih čelnika kojima se protivila pripisivala Jugoslaviji i onda se u tisku obrušavala na nju.²³ Ali u jednom trenutku je prijetilo da se protiv Jugoslavije ujedine Kina i SSSR. U pokušaju sređivanja odnosa između dviju socijalističkih sila, Hruščov i Mao su na sastanku dvanaestorice vođa komunističkih partija u Moskvi u studenom 1960. pomirenje pokušali postići zajedničkom osudom titoizma. Iako su u konačnici donijeli rezoluciju kojom se politika miroljubive koegzistencije koju je Jugoslavija propagirala osuđuje kao revizionizam taj pokušaj pomirenja je propao.²⁴ Time se, naravno, ništa nije promijenilo u kineskoj politici prema Jugoslaviji, ali je Kina zato nastavila zaoštavanje sa SSSR-om dok se SSSR opet približavao Jugoslaviji. A to je Jugoslaviji svakako odgovaralo jer su Sovjeti sada velik dio svoje pažnje morali odvrćati od nje, prema istoku.

S vremenom su kineski komunisti izjednačavali Jugoslaviju i Sovjetski Savez, kako je dolazilo do popravljivanja odnosa na relaciji Beograd – Moskva početkom šezdesetih. To je došlo do izražaja u kineskoj brošuri *Dali je Jugoslavija socijalistička zemlja?* objavljenoj u listopadu 1963. godine. Ta brošura je bila odgovor na otvoreno pismo Centralnog komiteta KPSS upućeno svim partijama u kojem je bilo riječi o kinesko – sovjetskom sukobu, a bilo je govora i o Jugoslaviji o kojoj se pisalo u pohvalnom svijetlu. Zbog toga je brošura bila još jedna kritika na "Titovi kliku", jugoslavenski buržoaski sistem (jer je brošura negirala socijalizam u Jugoslaviji), "šurovanje" s imperijalistima i općenito jugoslavensku vanjsku politiku. Ali važno mjesto je dobio i Hruščov. Njega se kritiziralo što je povukao svoje kritike Jugoslaviji koje je upućivao nakon 1957. godine i što sada opet priznaje Jugoslaviju kao socijalističku zemlju. Štoviše, prema brošuri Hruščov je priznao Jugoslaviju kao uzornu sljedbenicu marksizma – lenjinizma, a Tita kao istinskog marksista čime je pokazao da su osude prijašnjih godina zapravo bile lažne, kao i izjave da između Jugoslavije i Sovjetskog saveza i dalje postoje razlike. Hruščova se na kraju proziva i Titovim učenikom koji "klizi putem revizionizma pod Titovom čizmom".²⁵

Takvo stanje je potrajalo do završetka kubanske krize 1963. godine i povlačenja sovjetskih raketa s tog otoka kada je Kina otvoreno optužila SSSR za suradnju i kompromise s imperijalizmom i izdaju socijalizma, a budući da su se odnosi Jugoslavije i SSSR-a do tada

---

²³ Calvocoressi, 2003., 135.-136.; Čepo, 1968.

²⁴ Ridley, 2000., 391.

²⁵ *Is Yugoslavia a socialist country?*, preuzeto s www.marxist.org 21. 5. 2013.

opet bili vrlo dobri, između ostalog i zbog konstantnog pogoršanja između Moskve i Pekinga, započeli su odvojeni napad na SSSR i Jugoslaviju.²⁶ Tijekom šezdesetih nisu postojale nikakve mogućnosti za poboljšanje odnosa zbog kineskih unutarnjih previranja. Sredinom šezdesetih u Kini je predsjednik Mao Zedong pokrenuo "kulturnu revoluciju", radikalni obračun sa svim buržoaskim i antisocijalističkim elementima u Kini. Iako usmjerena na promjene na domaćem terenu, kulturna revolucija je bitno utjecala na kinesku vanjsku politiku. Povučeni su gotovo svi diplomati iz inozemstva, pa si je Kina sama nametnula izolaciju, a gotovo jedini impulsi prema drugim državama su bili kritički napadi na imperijaliste poput SAD-a ili revizioniste i suradnike imperijalizma poput SSSR-a i Jugoslavije. U jeku kulturne revolucije, 1967. godine, održavane su i antijugoslavenske demonstracije ispred jugoslavenske ambasade u Pekingu.²⁷

Odnosi doduše nikada nisu bili potpuno zamrli. Ambasadori su bili povučeni, ali ambasade nisu zatvorene; diplomatski odnosi su se održavali na razini otpravnika poslova. Odnosi su se održavali i na razini protokolarnе ljubaznosti, predsjednici vlada i ministri vanjskih poslova su redovito razmjenjivali čestitke povodom nacionalnih praznika. Bilo je i povremenih pozdrava, primjerice kada je Zhou Enlai na putu u Albaniju 1965. godine letio iznad jugoslavenskog teritorija poslao je pozdrave predsjedniku Saveznog izvršnog vijeća Petru Stamboliću. Kineska strana je pokušala inicirati i dijalog 1964. godine kada je nakon eksplozije prve kineske atomske bombe premijer Zhou Enlai poslao poruku Petru Stamboliću u kojoj predlaže sazivanje svjetske konferencije o potpunoj zabrani i uništavanju nuklearnog oružja. Na to mu je Stambolić odgovorio da je Jugoslavija protiv svakog nuklearnog testiranja, bez obzira na to tko ga provodi i s kojom svrhom, što je zapravo bila i svojevrsna osuda kineskih testova. Bilo je i nekoliko izrazito prijateljskih gesti u ovom razdoblju hladnih odnosa. Kada je Skopje pogodio potres kineski Crveni križ je poslao pomoć u iznosu 10 000 dolara, a kada su poplave pogodile više područja Jugoslavije 1964. godine Kinezi su izdvojili po 2 000 dolara za Sloveniju i Hrvatsku i 5 000 za Srbiju. To jesu bili mali iznosi, ali pokazivali su da odnosi između dviju zemalja nisu potpuno zamrli. Doduše, takva pomoć je odgovarala kineskoj neprijateljskoj politici prema "Titovoj kliki", a ne nužno prema svemu jugoslavenskom, jer su prema kineskoj propagandi jugoslavenski narodi i sami žrtve revizionističkog režima i zaslužuju pomoć. Jugoslavija je uzvratila sličnom mjerom kada je 1966. godine potres pogodio kinesku provinciju Hopei, a uz to je i Stambolić izrazio žaljenje

---

²⁶ Mates, 1976., 213.-214.; Johnson, 1971., 5.

²⁷ *Relations between Yugoslavia and the Peoples Republic of China*, 1972., 105.

Zhou Enlaiu, ali ta pomoć je odbijena jer je u vrijeme kulturne revolucije Kina odbijala svaku vanjsku pomoć, posebno od revizionističkih neprijatelja.²⁸

4. Sovjetska intervencija u Čehoslovačkoj, Jugoslavija i Kina

Intervencija pet vojski Varšavskog pakta na Čehoslovačku u ljeto 1968. i gušenje Praškog proljeća neugodno je iznenadila cijeli svijet, a posebno su razloga za nezadovoljstvo i zabrinutost imale Jugoslavije i Kina, dvije zemlje s poviješću sukoba sa SSSR-om, s tim da je kineski još uvijek bio aktualan, a jugoslavenski se opet razbuktavao zbog oštre osude agresije.

U Jugoslaviji je intervencija izazvala zabrinutost da će pod utjecajem sovjetskih maršala sklonih gušenju svakog pokušaja samostalnog puta u socijalizam te vojske produžiti i do Jugoslavije. Zabrinutost nije bila izazvana samo mogućnošću konačnog obračuna s jugoslavenskim revizionizmom, već i geopolitikom. Mladen Iveković je smatrao da bi Sovjetski Savez mogao obračun s titoizmom iskoristiti kao izgovor za invaziju na Jugoslaviju i zauzimanje jadranske obale, kao prodor do Sredozemnog mora odnosno kao ostvarenje stoljetnog ruskog cilja: izlaska na Mediteran i uspostavljanje luke na toplom moru.²⁹ U takvim okolnostima sporadični sukobi na granici Sovjetskog Saveza i Kine bio je percipiran kao koristan za Jugoslaviju, jer je Kina mnogo veća prijetnja, pa se smatralo da će sovjetska pažnja biti usmjerena prema njoj. Doduše, postojalo je mišljenje da Sovjetski Savez vodi samo "tobože" prijateljsku politiku prema Jugoslaviji i da će se nakon što riješi problem s novim neprijateljem na istoku njegova pozornost okrenuti Jugoslaviji. Tadašnjem ministru vanjskih poslova Marku Nikeziću sovjetski planovi su bili nejasni. Istaknuo je da u slučaju da cilj intervencije nije samo učvrstiti sovjetski položaj u Istočnoj Europi već ga i širiti, rat većih razmjera (tu je mislio na sukob sa Zapadom i Kinom) je neizbježan. Što se tiče položaja Jugoslavije, smatrao je da je bio dobar potez ne upuštati se u preoštru polemiku s Moskvom radi podrške Čehoslovačkoj jer zbog toga Moskva pomirljivije gleda na Beograd. Njegovo mišljenje je bilo da će Jugoslavija "sigurno biti u centru pažnje" i izložena pritiscima, ali ne od strane vojnih krugova u Moskvi.³⁰

U svijetlu ovih događaja pogranični incidenti koji su sporadično izbijali tijekom šezdesetih mogli su samo zabrinuti Kineze. Hoće li uskoro uslijediti i intervencija protiv

---

²⁸ *Relations between Yugoslavia and the Peoples Republic of China*, 1972., 105. – 107.

²⁹ HDA D-3853; Johnson, 1971., 7.; Unatoč golemom teritoriju carska Rusija i njezin nasljednik Sovjetski Savez imali su malo iskoristivih luka zbog hladnih sjevernih mora, pa je Rusija još od 19. stoljeća nastojala osigurati uporište za izlaz na Mediteran. Zbog toga je primjerice od 1853. do 1856. vođen Krimski rat s Engleskom, Francuskom i Osmanskim Carstvom koji se vodio važne ruske luke na Crnom moru, Sevastopolja.

³⁰ Tripković, 2008., 10.

kineskih komunista, s kojima ideološki i propagandni rat traje već desetljeće? Kina je bila neusporedivo jača od Čehoslovačke, ali bilo je upitno da li se nakon potresa kulturne revolucije i s još uvijek nejakim gospodarstvom njezina Narodnooslobodilačka armija može suprotstaviti sovjetskoj Crvenoj armiji³¹. Zabrinjavajuće je bilo i što Kina nije imala saveznika na koga bi se oslonila, naročito nakon samonametnute izolacije tijekom kulturne revolucije.

Sovjetska agresija (tako se na intervenciju gledalo u Kini) pridonijela je promjeni stava koji je Kina imala o istočnoeuropskim zemljama. Do tada se na njih gledalo kao na produžene ruke Sovjetskog Saveza³², a prema tome i kao na baze revizionizma, ali nakon što je sovjetska vojska okupirala Čehoslovačku te su zemlje u kineskim gledištima postale žrtve SSSR-a koje trebaju pomoć.³³ Ovakav stav će Kina ponoviti i kasnije u više navrata. Pregovori o sređivanju odnosa između SR Njemačke koju su Kinezi smatrali militarističkom ili čak fašističkom zemljom i SSSR – a (kao posljedica pomirljive politike kancelara Brandta) su javno osuđeni kao izdaja i prodaja DR Njemačke. Ili, kada su u nekoliko poljskih gradova pred kraj 1970. izbili neredi zbog visoke cijene hrane u kojima je intervenirala vojska što je rezultiralo mnogim žrtvama kineski mediji su Poljsku prikazali kao žrtvu SSSR-a koji u toj zemlji izaziva nered, huška vojsku na narod i pokušava uvesti kapitalizam.³⁴ Zanimljivo, u vrijeme dobrih odnosa Moskve i Pekinga tijekom događaja u Mađarskoj 1956. godine Kina je podržala Sovjetski Savez i osudila Nagyev "revizionizam" (i naravno jugoslavensku podršku Nagyju). Ova nova fleksibilnost kineske politike prema Istočnoj Europi, prema kojoj se do tada držala neprijateljski, svakako je pridonosila i poboljšanju odnosa između Pekinga i Beograda.

Iako su događaji u Čehoslovačkoj pridonijeli skorašnjem poboljšanju odnosa između Jugoslavije i Kine i iako su članice Varšavskog pakta koristile Kinu za kritiku Jugoslavije (isto kao što je Kina nekada koristila Jugoslaviju za kritiku SSSR-a) i poistovjećivale jugoslavenska i kineska stajališta o intervenciji³⁵, važnost ovih događaja za približavanje Kine i Jugoslavije se ne smije precijeniti. Svakako su više utjecali na kineska stajališta jer je Kina bila u težem položaju u odnosu na SSSR nego Jugoslavija. Budući da je impuls za promjenu odnosa morao doći iz Kine jer je ona bila ta koja je i inicirala neprijateljstvo i održavala ga

---

³¹ Posebno nakon sukoba na Usuri rat sa Sovjetskim Savezom se ozbiljno razmatrao u Kini, pa su građena mnoga skloništa i skupljane zalihe hrane.

³² Štampa zemalja sovjetskog bloka se, očekivano, pridružila SSSR-u u osudama Kine.

³³ Vukadinović, 1970. 71.

³⁴ *Vjesnik*, 23. 12. 1969.; *Vjesnik*, "Da li je Moskva zadovoljna", 23. 12. 1970.

³⁵ HDA D-3610

propagandnim napadima u tome je važnost čehoslovačkih događaja za odnose Jugoslavije i Kine, ali i općenito za daljnji razvoj kineske vanjske politike.

Ne smije se zanemariti ni da je gušenje Praškog proljeća koincidiralo s ublažavanjem i skorašnjim završetkom kulturne revolucije u Kini (a dijelom ga i potaknulo), tim bitnim faktorom kineskih odnosa sa svijetom. Iako je ona službeno završena Devetim kongresom KPK 1969. godine potrajala je i kroz sedamdesete, ali u znatno blažim razmjerima. To je rezultiralo ponovnim kineskim otvaranjem prema svijetu, slanjem i prihvaćanjem delegacija i diplomata, pregovorima o obnavljanju starih odnosa i započinjanju novih. Dio te nove "diplomatske ofenzive" Pekinga, kako se često nazivala u medijima, bila je i Jugoslavija.

Jugoslavija se tako opet našla u situaciji da bi morala balansirati između dvije ili tri sile, između Sovjetskog Saveza i Kine koja se počinjala otvarati i slati impulse mnogim zemljama za poboljšanje odnosa, a i SAD se nikako nije mogao isključiti. Problem je bio što su odnosi s jednom bili zahladili nakon događaja u Čehoslovačkoj, a s drugom su bili hladni više od desetljeća. Ali nije bilo moguće izbjegavati odnose sa silama, jer se u Jugoslaviji praktički od stvaranja NR Kine uviđalo da ona ima golemi potencijal da postane jedna od supersila, a s polaganim izlaskom iz izolacije i završetkom kulturne revolucije uviđalo se da bi ona to mogla postati već kroz par godina. S druge strane, na Sovjetski Savez kao faktor u međunarodnim odnosima se uvijek moralo računati. Kako je rekao Drago Bernardić: "Dosad smo imali da se krećemo između dvije super sile, sada je ona [Kina] treća."³⁶

5. Sukob na Usuri i početak obnove jugoslavenko – kineskih odnosa

Sve oštrije međupartijski sukob između KP Kine i KP Sovjetskog Saveza izvlačio je na vidjelo i drugu razinu sukoba, međudržavnu. Kina i SSSR su, barem prema tumačenju kineske strane, imale neriješenih pitanja oko svoje preko 4000 kilometara duge granice. Carska Kina i carska Rusija su tijekom 19. stoljeća sklopile nekoliko sporazuma o granici, a prema tumačenju vlasti Narodne Republike Kine, ruska strana je koristila slabost carske Kine i prisilila ju na potpisivanje nepovoljnih ugovora. Kina je na taj način izgubila desetke tisuća kvadratnih kilometara teritorija u pokrajinama Xinjiang na sjeverozapadu i Mandžuriji na sjeveroistoku. Štoviše, Kinezi su "pretendirali" na teritorije sve do poluotoka Kamčatke. Ali pažnja je bila posebno usmjerena na rijeku Usuri koja se proteže od juga prema sjeveru kroz Mandžuriju. Prema sporazumu u Pekingu iz 1900. godine, kada je granica između dvaju

---

³⁶ Isto.

carstava postavljena na tu rijeku, granična linija je umjesto uobičajene sredina korita bila postavljena više na desnu, kinesku stranu čime su Kinezi izgubili nekoliko riječkih otoka. Peking je tražio reviziju tih ugovora.

Otoci koje su Kinezi tražili nisu imali nikakvu vrijednost. To su bili samo mali riječki otoci bez ikakvih resursa i strateškog značenja. Da se međupartijski odnosi nisu toliko pogoršali pitanje je bi li Kinezi tražili reviziju stoljeće starih ugovora. Ali pogoršanje odnosa na ideološkom polju, prekid sovjetske gospodarske pomoći i povlačenje tehničkih stručnjaka iz Kine vjerojatno je pridonijelo razbuktavanju sukoba oko granice u gotovo nenaseljenim područjima. Opet je svoju ulogu igrala i kulturna revolucija zbog koje su se Kinezi izolirali od svijeta, dok je borba protiv revizionizma dobila još veće značenje. Zbog toga se nikako nije moglo popuštati SSSR – u koji je uz Jugoslaviju postao centar revizionizma.

Do prvog velikog okršaja došlo je 2. veljače 1969. godine na rijeci Usuri na malom otoku Damanski ili Zhenbao, kako su ga nazivali Kinezi. Otok je prema spomenutom ugovoru o razgraničenju pripadao SSSR – u, ali Kinezi su smatrali graničnu liniju bliže svojoj obali nepravednom, i tvrdili da ako bi ona bila na sredini rijeke Zhenbao bi bio njihov. Napetost je eskalirala kada su kineski vojnici u zasjedni na Zhenbaou / Damanskiju ubili više od 50 sovjetskih vojnika. Sovjetska odmazda je uslijedila dva tjedna poslije, a korištena je i lakša artiljerija i nekoliko najmodernijih tenkova. Broj žrtava i upotrijebljeni vojni materijal dao je naslutiti da je riječ o nečemu većem od pogranične čarke između dviju golemih i moćnih zemalja. Sovjeti su Damanski konačno vratili 15. ožujka. Granica je bila relativno mirna, izuzevši gomilanje vojski s obje strane, do ljeta kada je u kolovozu došlo do novog sukoba, ali ovaj put na zapadnom dijelu granice u kineskoj regiji Xinjiang.

U Jugoslaviji je, kao i u ostatku svijeta, taj sukob izazvao zbuđenost. Višegodišnji ideološki sukob dvaju socijalističkih divova nije bio neka novost, ali iznenadni vojni obračun s mnogim žrtvama je došao kao iznenađenje. Opet su se pojavili strahovi kao i nakon intervencije u Čehoslovačkoj. Diplomata Đorđe Pribićević je na sjednici Komisije za međunarodnu politiku i odnose u međunarodnom radničkom pokretu krajem godine rekao da se Sovjetski Savez povukao dalje od Jugoslavije sada kada ima "novog neprijatelja" na istoku i da je ponovna uspostava prijateljstva s Jugoslavijom (sovjetski ministar vanjskih poslova Andrej Gromiko je u rujnu bio u službenom posjetu Jugoslaviji, što se smatralo normalizacijom odnosa nakon 1968.) samo privremena i da bi sukob između Beograda i Moskve opet mogao buknući kada unutrašnja situacija bude prikladna, ili kada se SSSR nagodi s Kinom. I opet nije bilo riječi samo o sovjetskom obračunu s ideološkim neposlušnicima u Beogradu već i s geopolitičkim interesima, odnosno uspostavi sovjetskog

uporišta u mediteranskom bazenu. Zaključak je bio da ako Sovjetski Savez odluči s Kinom postupiti jednako kao i sa Čehoslovačkom i izvesti punu vojnu intervenciju, onda i Jugoslavija mora postupiti jednako kao i 1968. i odlučno osuditi intervenciju unatoč još uvijek izraženom neprijateljstvu s kineske strane.³⁷

Pravi razlog sukoba bio je nejasan. Informacije koje su stranim medijima i diplomatskim promatračima servirale obje strane nisu mogle rasvijetliti situaciju jer je svaka strana optuživala drugu za napad.³⁸ Iako je prenosila gledišta obje strana jugoslavenska štampa je izgleda više naginjala sovjetskoj strani (kao što smo vidjeli, Kinezi jesu prvi napali sovjetske položaje), pa se tako pisalo da su kineske vlasti organizirale oružanu provokaciju ili da Kina pokazuje teritorijalne pretenzije prema sovjetskom teritoriju, unatoč kineskim izjavama (potkrijepljenim i navodnim dokazima) da Zhenbao čak i prema nepravednom ugovoru zapravo pripada Kini, pa je taj napad zapravo pokušaj vraćanja vlastitog teritorija.

Iako su Moskva i Peking optužili drugu stranu zbog teritorijalnih pretenzija, *Komunist* analizirajući izjavu kineske vlade za strane medije pisao je da "izgleda da NR Kina ima i ispoljava pretenzije prema Sovjetskom Savezu" i da se to moglo naslutiti i iz prijašnjih napisa kineske štampe. Uzrok sukoba bio je nejasan, ali bilo je očito da nije strateške prirode. Situacija je bila još nejasnija zbog upornosti, demonstrirane vojnim angažmanom i propagandom, kojom su obje strane branile taj nevažni otok kao svoj nacionalni teritorij. U konačnici se pretpostavljalo da je mali otok zaista nevažan i da je samo "žrtva" višegodišnjeg ideološkog sukoba socijalističkih sila, ali i njihovih nacionalnih interesa. Pretpostavljalo se da Kina u vojnom sukobu protiv dugogodišnjeg suparnika vidi mogućnost unutrašnje konsolidacije i nacionalne kohezije uslijed završetka "kulturne revolucije", ali i put "ka vodećim hegemonističkim pozicijama" u socijalističkom svijetu, na račun Sovjetskog Saveza. S druge strane, SSSR sukobom želi skrenuti pažnju sa svojih akcija u Istočnoj Europi.³⁹

S mišljenjem da je Kina ta koja ispoljava teritorijalne pretenzije slagala se i beogradska *Politika*. Štoviše, prema pisanju tog lista Kina je zapravo prije najavljene teritorijalne pretenzije, sada odlučila podržati oružanom silom, a ta spremnost na agresivnu politiku bi mogla značiti nove pretenzije i u budućnosti. Štoviše, prava težina sukoba leži upravo u mogućim daljnjim kineskim zahtjevima i pogoršanju odnosa u budućnosti, a ne u količini upotrijebljenog vojnog materijala. Smatralo se da se Kina odlučila na agresivniju politiku sada kada je SSSR zauzet na zapadu s pregovorima sa Zapadnom Njemačkom ili da

---

³⁷ HDA D-3853 Fond Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske

³⁸ *Vjesnik*, "Peking optužuje Moskvu" 15. ožujka 1969.

³⁹ *Komunist*, 6. 3. 1969., "Uzroci, razvoj, perspektiva", 27. 3. 1969.

je to dio planova i strategije za buduće odnose u trokutu sila ili samo demonstracija snage susjedima. Važnost sukoba se ocjenjivala i prema pažnji koju su obje strane pokazivale. Pograničnih sukoba je bilo i ranije, ali niti na jedan Moskva i Peking nisu ovako burno reagirali. U oštirini prosvjednih nota koje su dvije vlade razmjenjivale, rijekama demonstirana u Pekingu oko sovjetske ambasade i razbijenim prozorima na kineskoj ambasadi u Moskvi naslućivalo se da je sukob zapravo više od "pograničnog incidenta", kako se uobičajeno karakterizirao.⁴⁰

I u *Vjesniku* se moglo pročitati o kineskim pretenzijama i o "oružanim provokacijama" koje su organizirale kineske vlasti. *Vjesnik* je prema kineskoj propagandi i izjavama pretpostavio da Peking zapravo pretendira i na cijelo pogranično područje te da je sukob na Zhenbaou samo uvod u daljnje teritorijalne zahtjeve. Primjećuje se da je do oružane eskalacije došlo malo prije Devetog kongresa KP Kine, pa bi njegova svrha mogla biti jačanje nacionalne kohezije i okupljanje oko Mao Zedonga uoči tog važnog događaja.⁴¹

Unatoč tome, sovjetski mediji su uputili val kritika Jugoslaviji zbog načina izvještavanja o sukobu i optužili jugoslavenske medije za otvorenu podršku kineskoj strani. Radio – Moskva je rekla da su "jugoslavenski listovi zauzeli otvoreni prokineski a samim tim antisovjetski stav", dok se moskovski tjednik *Novoje vremja* žalio da jugoslavenski listovi prenose samo kineske verzije događaja, što je bilo potpuno pogrešno. Politički i kulturni list *Literaturnaja gazeta* je pisao da dio jugoslavenske štampe u posljednje vrijeme samo pretiskava antisovjetske "izmišljotine kineske i albanske propagande" s ciljem "sijanja nepovjerenja prema Sovjetskom Savezu".⁴² Kritikama su se pridružili i listovi *Sovjetska Rosija*, *Za rubežom*, *Pravda*, *Komunist*, *Izvestija*. Pridružili su se i neki listovi zemalja socijalističkog bloka, poput mađarskog *Nepszabadsaga* koji je pisao da jugoslavenska štampa ne ide samo na ruku imperijalističkoj propagandi, već se svrstava na stranu kineskih revizionista i "avanturista". Nije se blagonaklono gledalo ni na nedavne jugoslavensko – kineske ekonomske pregovore koji su, iako čisto ekonomske prirode, bili okarakterizirani kao početak stvaranja osovine Beograd – Peking "radi podsticanja u istočnoj Evropi neprijateljskih osjećaja prema SSSR-u" zbog čega se Peking miri s Beogradom što se pokazuje smanjenom antijugoslavenskom propagandom (u vrijeme tih pregovora kineska propaganda protiv Jugoslavije se i jest bila smanjila). Ali ovakve kritike su bile više stvar propagande sovjetskih medija nego odraz sovjetske politike prema Jugoslaviji. To je

---

⁴⁰ *Politika*, "Razmena oštirih nota", "Teritorijalne pretenzije", 4. 4. 1969.

⁴¹ *Vjesnik*, "Sovjetsko-kineski pogranični spor" 3. 3. 1969., 19. - 22. 3. 1969.

⁴² HDA D-3502

potvrđivala činjenica i da je početkom travnja, u vrijeme ovih sovjetskih kritika, u Jugoslaviju doputovala sovjetska privredna delegacija s predsjednikom Gosplana Percevom na čelu radi pregovora o daljnjoj ekonomskoj suradnji, nekoliko dana nakon što se iz Kine vratila ona kritizirana jugoslavenska ekonomska delegacija. Ali sigurno ni sovjetski rukovodioci u Moskvi nisu bez sumnji gledali na poboljšanje odnosa između Beograda i Pekinga.⁴³

U ovakvim okolnostima došlo je do pomaka u odnosima između Kine i Jugoslavije. I prije nego je pogranični spor eskalirao u vojni obračun došlo je do prvog konkretnog oblika suradnje između dviju zemalja. Bio je to, od sovjetske strane osuđeni, posjet jugoslavenske privredne delegacije Kini u veljači koju je vodio pomoćnik saveznog sekretara za vanjsku trgovinu Atanas Ikonovskij, a trebala je voditi razgovore o usuglašavanju robne liste i robnoj razmjeni za 1969. godinu i općenito o razvoju ekonomskih odnosa dviju zemalja. Na dočeku delegacije bili su pomoćnik kineskog ministra vanjske trgovine Liu Vin i drugi djelatnici tog ministarstva, te otpravnik poslova jugoslavenske ambasade Filip Babić s osobljem ambasade. Bio je to prvi službeni susret jugoslavenskih i kineskih predstavnika od pedesetih, kada ni za jugoslavenskog ambasadora na odlasku nije priređen službeni ispraćaj.⁴⁴

To su bili prvi pregovori između Jugoslavije i Kine nakon desetogodišnjeg prekida. Jugoslavija je prva napravila korake, pa je slala inicijativu još 1966. godine, ali je odbijena, te 1968., ali na nju uopće nije bilo odgovora što ne čudi s obzirom na zatvorenost Kine u to vrijeme. Tako je i ovaj put inicijativa za pregovore došla od Jugoslavije. Ali sada je došlo do važne promjene u Kini. Ovaj put je i kineska strana pokazala spremnost na pregovore ne samo svojim pristankom, već i kooperacijom oko tehničkih pitanja vezanih uz ove razgovore poput termina održavanja razgovora i razine na kojoj će se pregovori voditi, pa je delegacija mogla otići u Kinu i prije kraja veljače. Doduše, još uvijek je bilo rezerviranosti, pa su tako Kinezi odbili prijedlog da s delegacijom doputuju i predstavnici nekih jugoslavenskih poduzeća.⁴⁵

Posljednji ekonomski pregovori između Jugoslavije i Kine vođeni su još 1960. godine, a u narednom desetljeću je u robnoj razmjeni bilo uspona i padova, ali su iznosi uvoza i izvoza uvijek bili zanemarivi. Neka dva milijuna dolara vrijednosti robne razmjene u oba smjera, koliko je iznosila u najboljim godinama, bilo je zanemarivo i za jugoslavenske standarde, a posebno za goleme kineske potrebe.⁴⁶ Posjet ove delegacije teško da je mogao osigurati neku profit objema stranama, ali to su bili prvi razgovori iznad proceduralnih čestitki

---

⁴³ *Vjesnik*, "Čemu povika?", 1. travnja 1969., "Žurnalistika ili politika?", 6. travnja 1969.; *Politika*, "Literaturnaja gazeta" grubo vređa "Politiku", 3. travnja 1969.

⁴⁴ *Vjesnik*, "Jugoslavenska delegacija u Pekingu" 24. 2. 1969., "Jugoslavenska privredna delegacija u Pekingu" 27. 2. 1969.

⁴⁵ *Vjesnik*, "Dijalog s Pekingom" 4. 3. 1969.

⁴⁶ Dragičević, 1978., 356.

koje su dvije neprijateljski nastrojene države vodile nakon deset godina. Značajno je bilo što su se na taj potez Jugoslavija i Kina odlučile u osjetljivom razdoblju za odnose između socijalističkih zemalja zbog čega je, kao što smo vidjeli, Sovjetski Savez bio vrlo sumnjičav. Bila je to naznaka da dvije strane imaju ozbiljne želje za poboljšanjem odnosa.

Razgovori su potrajali tri tjedna i konačno je 18. ožujka potpisan novi jugoslavensko-kineski trgovački sporazum. Potpisnici sporazuma bili su u ime Jugoslavije Atanas Ikonovksi, a u ime Kine Liu Vin, koji je i vodio kinesku delegaciju.⁴⁷ Ovi pregovori i sporazum svakako su bili pozdravljeni i u njima se vidjela promjena kineskog stava prema Jugoslaviji. Iako je bio odbijen prijedlog da u delegaciju budu i predstavnici jugoslavenskih poduzeća, kineski uvoznici i izvoznici su pokazivali interes za takve susrete, pa je bilo za očekivati i da će do toga doći već u skoroj budućnosti. Dakle, bilo je osnova da se ekonomski odnosi nastave razvijati. Također, u vrijeme posjeta delegacije bila je smanjena antijugoslavenska propaganda u kineskim medijima⁴⁸. Sve je to dalo naslutiti da bi se odnosi mogli početi razvijati i na drugim poljima, osim privrede. Važan je pokazatelj kineska spremnost na suradnju prvu put u desetljeću, nakon 1958. godine. Kao što smo vidjeli, Jugoslavija je cijelo to vrijeme pokazivala interes za obnovu i razvoj odnosa, upornim lobiranjem za mjesto NR Kine u UN-u i opetovanim pozivima na pregovore upućenim kineskoj strani prije 1969. godine. Razlike koje su mučile odnose između dvije zemlje su nesumnjivo i dalje postojale i, kao što ćemo vidjeti, ovaj prvi sporazum potpisan u nekoliko godina nije bio pokazatelj da će one odmah biti zaboravljene. Ali sada je konačno i s kineske strane pokazan interes za suradnju, a s te strane je dolazila većina prepreka u proteklih deset godina. *Vjesnik* je pisao da to sve ukazuje na "nove modifikacije kineskog stava prema Jugoslaviji". Kina se približavala Jugoslaviji i preko trgovine s drugim socijalističkim zemljama. Odabrala je Rijeku kao izvoznu luku za robu iz Mađarske, Čehoslovačke, ali i primorske Rumunjske zbog prikladnije blizine jadranskih luka od crnomorske obale. Krajem 1969. godine prvi brod pod kineskom zastavom je uplovio u jugoslavensku luku.⁴⁹

Tijekom 1969. godine pogodila su se i dva kongresa komunističkih partija, jugoslavenske i kineske. Za obje partije to je bio deveti kongres. S obzirom na burne prijašnje dvije godine za dvije zemlje i socijalistički svijet u cjelini, ti kongresi su bili važni za njihovu buduću orijentaciju kako u unutrašnjoj tako i u vanjskoj politici.

---

⁴⁷ *Vjesnik*, 19. 3. 1969.

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ *Vjesnik*, "Dijalog s Pekingom" 4. 3. 1969.; *Central Intelligence Bulletin*, "Communist China – Eastern Europe: Trade" 29. 11. 1969.

Deveti kongres Saveza komunista Jugoslavije odvijao se paralelno sa sovjetsko – kineskim vojnim obračunima na granici. Kongres jugoslavenskih komunista privlačio je pažnju svjetske javnosti, a situaciju je dodatno intenzivirala izjava Mijalka Todorovića da će na Kongresu biti osuđena intervencija u Čehoslovačkoj i Brežnjevljeva doktrina, politika prema kojoj je Sovjetski Savez imao pravo intervenirati u socijalističkim zemljama ako razvoj socijalizma "zastrani" kao što je bio slučaj s Čehoslovačkom.⁵⁰ Takve jugoslavenske osude nisu bile nikakva novost, ali izrečene na tako važnom događaju kao što je partijski kongres imale su dodatnu težinu. Jugoslavenska vanjska politika je bila jedna od glavnih tema kongresa. U svom referatu na početku Kongresa predsjednik Tito je izložio pregled stanja u svijetu. Sukob socijalističkih divova nije spomenuo među kriznim žarištima u svijetu, vjerojatno zato što se dogodio tako nedavno, ali rekao je da "u međunarodnom radničkom pokretu ima dosta neriješenih pitanja i poteškoća". Što se tiče Kine, rekao je da je njezino odsustvo u Ujedinjenim narodima "anahronizam" i da "ozbiljno otežava normalno djelovanje ove svjetske Organizacije i rješavanje najvažnijih međunarodnih problema". Tito je procijenio da je blokovska podjela svijeta u krizi što svjedoči sve veći broj pokušaja osamostaljivanja unutar blokova; jedan primjer je i Kina. Za Jugoslaviju koja je konstantno kritizirala podjelu svijeta na blokove i inzistirala na politici nesvrstavanja to je bio pozitivan trend. Ali Tito nije isključio prijetnju koja je i dalje postojala za male narode zbog izravnog sporazumijevanja dviju velikih sila međusobno, bez obzira na interese nekih trećih strana. Iako nipošto nije bila mala zemlja, u ovu kategoriju se mogla svrstati i Kina, koju je naročito nakon zaoštavanja sa SSSR – om zabrinjavalo moguće prijateljstvo Moskve i Washingtona. U referatu je bio osuđen i američki rat u Vijetnamu; iako je takav stav Jugoslavija imala od početka rata, osuda na kongresu partije imala je dodatnu težinu. Govoreći o generalnim smjernicama jugoslavenske vanjske politike Tito je naveo već poznate jugoslavenske principe mirne koegzistencije, angažmana Jugoslavije na smanjenju napetosti u svijetu i razvoju mira, suradnje sa svim zemljama bez obzira na društveno uređenje. Govoreći konkretno o odnosima unutar socijalističkog svijeta, Tito se založio za "prevazilaženje nastalih teškoća i za dalje razvijanje odnosa sa svim socijalističkim zemljama, jer je to u zajedničkom interesu naših naroda, mira i socijalizma". Razlike među socijalističkim zemljama su "nužnost" i zato se moraju uvažavati.⁵¹

---

⁵⁰ *Central Intelligence Bulletin*, "Yugoslavia – USSR: The upcoming Yugoslav party congress may result in worsened relations between Belgrade and Moscow" 25. 2. 1969.

⁵¹ *Komunist*, 13. 3. 1969.

Navodi iz Titovog uvodnog referata su se našli i u konačnoj rezoluciji Komisije za međunarodne odnose i suradnju donesenoj na kraju kongresa. U njoj je osuđena američka agresija u Vijetnamu, izraelska na Bliskom Istoku i sovjetska u Čehoslovačkoj. Kritiziran je i svaki pokušaj vanjskog nametanja ideologije i modela unutarnjeg razvoja jer je to prema iskustvima iz prošlosti vrlo štetno za međunarodne odnose. Istaknuto je da je socijalizam danas na prijelomnoj točki i da se mora prilagođavati subjektivnim uvjetima pojedinih zemalja. Propagirani su principi vođenja vanjske politike koje je i Tito istaknuo u referatu: miroljubiva koegzistencija, ne miješanje u unutarnje poslove, dijalog, a ne sila.⁵² To nisu bile neke novosti u jugoslavenskoj vanjskoj politici, ali ovi principi podvučeni na partijskom kongresu uoči poboljšanja odnosa s Pekingom su bili značajni. Dakako da rezolucije donesene na Kongresu nisu pisane da bi se svidjele posebno Kinezima, ali osuda američke agresije u Vijetnamu i sovjetske u Čehoslovačkoj, pozivanje na vraćanje Kini njezinih prava u UN – u i propagiranje suradnje sa svim zemljama bez obzira na uređenje dok god se poštuju jednostavni spomenuti principi otvarala je mogućnost i za suradnju s Kinom.

U Kini je kongres održan mjesec dana kasnije. Za razliku od Jugoslavije, naglasak je uglavnom bio na unutarnjim pitanjima i konsolidaciji vlasti. Na kongresu je konačno osuđen i denunciran Liu Shaoqi (denunciran je i Deng Xiaoping, ali on će u konačnici proći znatno bolje od Liua koji je pogubljen⁵³), Maova pozicija je dodatno ojačana porastom utjecaja vojske (dvije trećine delegata bili su vojna lica), Lin Biao je proglašen za Maovog nasljednika, smijenjeno je dvije trećine članova Centralnog komiteta, a izabrane su najistaknutije ličnosti iz kulturne revolucije (često i njihove supruge).⁵⁴ S unutarnjom stabilizacijom i barem formalnim završavanjem kulturne revolucije⁵⁵ Kina se mogla posvetiti obnavljanju međunarodnih odnosa uništenih prijašnjih godina. Kongres je iskorišten i za još jedan, barem posredni napad na Jugoslaviju. Kineska novinska agencija Hsinhua prenijela je pozdrave raznih ljevičarskih grupa i pojedinaca, uglavnom izmišljenih. Među tim pozdravima našli su se i oni "jugoslavenske organizacije marksista – lenjinista" koja tvrdi da su joj inspiracija "nepobjedive teorije" Marxa, Lenjina, Staljina i dakako Mao Zedonga i da će u skladu s tim

---

⁵² *Komunist*, 16. 3. 1969.

⁵³ Liu Shaoqi je bio predsjednik NR Kine i jedna od vodećih ličnosti revolucije, ali tijekom kulturne revolucije Mao ga je vidio kao prijetnju svojem položaju pa je Liu osuđen kao vodeći revizionist. Deng Xiaoping je bio zagovaratelj gospodarskih reformi koje su se protivile Maovim reformama. Bio je jedan od veterana revolucije i zapovjednik tijekom rata što mu je davalo utjecaj, ali u vrijeme kulturne revolucije nije držao neki važan položaj pa je samo denunciran i isključen iz političkog života.

⁵⁴ Fenby, 2008., 515.

⁵⁵ Iako formalno završena 9. kongresom, kulturna revolucija je potrajala negdje do sredine 70-ih i pada "četveročlane bande" kojoj je na čelu bila Jiang Qing, Maova supruga. Riječ je o grupi partijskih dužnosnika koji su stekli velik utjecaj tijekom kulturne revolucije, ali nakon Maove smrti pokušali su izvesti državni udar koji je propao, a članovi su uhićeni.

učiniti sve da sruši Titovu vlast. Za njih su kulturna revolucija, KP Kine i Mao "briljantan primjer" koji ih potiče da sruše Titovo rukovodstvo, uspostave diktaturu proletarijata i vrate Jugoslaviju na put socijalizma. Osim ovog izmišljenog pozdrava agencija Hsinhua je izvijestavala da jugoslavenski radnici, seljaci i studenti izražavaju "neizmjernu radost" što je konačno srušena klika Liu Shaoqia i osigurana pobjeda kulturne revolucije.⁵⁶

Taj pozdrav je bio pokazatelj da se približavanje, naročito na ideološkom polju, neće provesti lako. Slično se dogodilo i pola godine kasnije u listopadu kada je glasnik kineske vlade *Žen Min Ži Bao* prenio pozdrave koje su iz inozemstva upućeni povodom kineske godišnjice osnutka Narodne Republike (1. listopada). Problem je bio što su to opet bili pozdravi izmišljenih "marksističko – lenjinističkih organizacija" iz nekoliko europskih zemalja koje navodno pozdravljaju Maovu liniju, kulturnu revoluciju, kritiziraju Liu Shaoqia i odmetnička revizionistička vodstva. Među tim zemljama je bila i Jugoslavija. Tako je prema kineskim novinama "organizacija marksista – lenjinista Đuro Đaković" poslala pozdrave kineskom vodstvu i ujedno kritizirala Titov režim. *Žen Min Ži Bao* je posvetio veliku važnost tom pozdravu koji je imao čak više od 1000 riječi, a list ga je objavio u cijelosti. Sadržavao je najteže uvrede na račun SKJ i Tita kakve su se mogle čuti samo u danima najžešće protujugoslavenske kampanje. Pozdrav je sadržavao uvrede poput "renegatska izdajnička klika" i "buržoasko revizionistička diktatura", a čak je pozivao na rušenje vlasti "nasilnim putem".⁵⁷

Nedugo nakon ovog napada predsjednik SIV - a Petar Stambolić je krajem listopada bio na službenom putu u Mađarskoj gdje je s mađarskim kolegama razgovarao i o vanjskoj politici. Govoreći o Kini, rekao je da Jugoslavija na njezin unutrašnji razvitak gleda kao na specifičnu pojavu izgradnje socijalizma u uvjetima nerazvijenosti i teških ekonomskih problema, ali da se suprotstavlja njezinoj vanjskoj politici "iskorišćavanja nerazvijenih zemalja za rješavanje njenih unutrašnjih problema". Osvrnuo se i na spomenuti tekst "koji sadrži vrlo grube napade" i zaključio da "naši odnosi s Kinom nisu dobri". Ali nije ih ocijenio kao nepopravljivima. Dodao je da je kineska strana inicirala razmjenu ambasadora i da su se nedavno sastale trgovinske delegacije unatoč sumnjičavosti trećih strana, što se odrazilo u pisanju tiska SSSR – a. Izrazio je mišljenje da se za pogranični spor Kine i SSSR – a mora pronaći mirno rješenje i uvjerenje da je moguć zaokret u kineskoj politici. Ali dodao je da se

---

⁵⁶ *Vjesnik*, "Izmišljotine Pekinga" 22. 4. 1969.

⁵⁷ *Politika*, "Pozdravi KP Kine povodom godišnjice" 14. 10. 1969.

Jugoslavija slaže s ocjenama da do promjene neće brzo doći. Vrlo brzo će se pokazati da su te promjene ipak bile pogrešne.⁵⁸

Niti mjesec dana nakon ovog Stambolićevog razgovora, predstavnik Državnog sekretarijata za vanjske poslove na konferenciji za novinare je izjavio da su se Beograd i Peking složili o razmjeni ambasadora, što je bio značajan korak u normalizaciji odnosa iako još nije bio određen datum razmjene. Inicijativa Pekinga za ovom razmjenom, a onda i njezino provođenje u djelo, bilo je u skladu s pekinškom politikom poboljšanja odnosa sa socijalističkim zemljama relativno nezavisnima od Sovjetskog Saveza: Sjevernom Korejom, Sjevernim Vijetnamom⁵⁹, a u Istočnoj Europi s Rumunjskom. Nakon sovjetske intervencije u Čehoslovačkoj i vojnog sukoba na granici Kina je u tim zemljama vidjela moguću podršku. S jugoslavenske strane, razmjena ambasadora je bila samo nastavak uobičajene politike koegzistencije sa svim zemljama bez obzira na njihovo uređenje. Jugoslaviji nije toliko trebala podrška protiv SSSR – a; iako konstantno pod pritiskom iz Moskve, Jugoslavija je za razliku od Kine uživala podršku Zapada.⁶⁰

Jugoslavija je prema tome zapravo bila dio novog kineskog vala otvaranja prema vanjskom svijetu nakon unutarnje konsolidacije. Ovaj period je obilježilo i kinesko približavanje zemljama NATO – a, ponajprije Kanadi, Francuskoj i Italiji, pa iznenadna promjena stava prema ideološki osuđivanoj Jugoslaviji i ne čudi. Ali još važnije, Jugoslavija je bila dio kineske politike stvaranja, ili barem pokušaja stvaranja, protuteže Sovjetskom Savezu na Balkanu. Za to su i odabrane zemlje neovisnije od Moskve, uz tradicionalnu saveznicu Albaniju to su bile Jugoslavija i Rumunjska. Potonja je odbila sudjelovati u intervenciji na Čehoslovačku i s obzirom na granicu sa SSSR – om u Rumunjskoj su postojala strahovanja kao i u Jugoslaviji. Kina je to nastojala iskoristiti u svojem sukobu sa SSSR – om. Ali to nije mijenjalo jugoslavensku politiku neutralnog odnosa sa silama. Drago Bernardić je na sjednici Komisije za međunarodnu politiku i odnose u međunarodnom radničkom pokretu rekao da se u stavovima Jugoslavije ništa ne mijenja, ali se "treća sila pojavljuje kao vrlo aktivan faktor" što se ne može zanemariti. Rekao je da su pokušaji Kine i Sovjetskog Saveza da "mobiliziraju" Jugoslaviju jedni protiv drugih uvijek dobivali isti odgovor. Namjera

---

⁵⁸ HDA D- 4030

⁵⁹ Kina je strahovala da bi Moskva mogla Sjevernu Koreju i Vijetnam privući na svoju stranu, a uz poboljšanje odnosa Sovjetskog Saveza i Indije to se tumačilo kao pokušaj okruživanja Kine. Zato je Kina počela razvijati odnose i s nekomunističkim Pakistanom, s kojim je Indija imala nerazriješene granične sporove.

⁶⁰ *Central Intelligence Bulletin*, "Yugoslavia – Communist China: The countries have agreed in principle to exchange ambassadors" 21. 11. 1969.

Jugoslavije je bila da zadrži neutralnost i da balansira između sila "bez mogućnosti da nas bilo koja od njih upregne u svoja kola protiv druge i treće".⁶¹

Iako odnosi Beograda i Pekinga nisu bili dobri kako se moglo zaključiti iz nedavnog grubog napada u *Žen Min Ži Bao* i kako je Stambolić potvrdio, Kina je 1969. godine svakako pokazivala znakove popuštanja prema Jugoslaviji. Pokazivala je volju za razgovorima, što se odrazilo na konačnom pristanku na trgovinske razgovore nakon nekoliko jugoslavenskih poziva. Kao što je Stambolić rekao, Kina je pokrenula inicijativu da se diplomatski odnosi opet podignu na razinu ambasadora, nakon 11 godina. Što se tiče kritičkih članaka u kineskoj štampi, ublažavala ih je činjenica da te kritike potpisuju izmišljene organizacije, a ne izravno kinesko vodstvo kao prije. To je sličan oblik kritike koji je Kina koristila u početnim stadijima sukoba sa Sovjetskim Savezom, kada je koristila Jugoslaviju kao posrednicu za kritike, ublažavajući napade na taj način. Uostalom, kao što će se pokazati, normalizacija međudržavnih odnosa je prošla lakše i brže nego međupartijskih. Gestu pomirljivosti Kina je pokazala i kada je u studenom 1969. godine Banja Luku i šire područje pogodio težak potres. Iako je Kineski crveni križ i ranije kroz šezdesete slao simboličnu pomoć, a kineska vlada poruke saučešća nakon teških prirodnih nesreća u Jugoslaviji, u ovom slučaju otpravnik poslova kineske ambasade Ju Li Hsuan je posjetio pomoćnika državnog sekretara za vanjske poslove Radivoja Uvalića i osobno mu predao brzojav saučešća kineske vlade i obavijestio ga da će Kineski crveni križ pomoći sa 50 000 juana. Otpravnik poslova je također posjetio i Savezni odbor Jugoslavenskog crvenog križa gdje se sastao s predsjednikom tog odbora. Njemu je također prenio saučešće kineske vlade i odluku o novčanoj pomoći pogođenom području.⁶²

6. Razmjena ambasadora

S obzirom da su odnosi između Jugoslavije i Kine tijekom 1969. i 1970. godine dobro napredovali razmjena ambasadora je bila logičan korak da se taj napredak demonstrira, ali i formalno podigne na višu razinu. Krajem ožujka na redovitoj konferenciji za novinare Državnog sekretarijata za vanjske poslove rečeno je da se dosadašnji otpravnik poslova u NR Kini, koji je ujedno bio akreditiran i u DR Vijetnamu, Filip Babić nalazi u oproštajnom posjetu u Hanoju, a onda će iz istog razloga navratiti i u Peking. Bio je to mali pokazatelj poboljšanja odnosa; kada je ambasador Popović napuštao Peking 1958. godine nije mu bio

---

⁶¹ HDA D-3853

⁶² *Vjesnik*, "Saučešće i pomoć iz Kine" 14. 11. 1969.

priređen proceduralni oproštaj. Ali pravo značenje ove vijesti bilo je što će otpravnika poslova zamijeniti još uvijek neimenovani opunomoćeni ambasador.⁶³

Za ambasadora u Kini imenovan je ukazom predsjednika Tita Bogdan Oreščanin u travnju. U svibnju je bio akreditiran kao ambasador i u Hanoju, tako da je smijenio Babića na svim dužnostima. Na isti dan je Babić bio u oproštajnom posjetu kod zamjenika ministra vanjskih poslova Čijao Kuan Hua i zamjenika ministra vanjske trgovine Li Čaga. Posjet zamjeniku ministra vanjske trgovine pokazivao je važnost trgovine za bilateralne odnose. Oreščanin je doputovao u Peking 23. svibnja. Dočekao ga je šef protokola kineskog ministarstva vanjskih poslova Han Hsu zajedno sa šefovima diplomatskih misija akreditiranih u Pekingu što je dalo značajnost događaju. Akreditivna pisma je predao tjedan dana kasnije potpredsjedniku NR Kine Tung Pi Vuu.⁶⁴

Prije nego je postao ambasador u Kini, Oreščanin se okušao i u diplomaciji i unutrašnjim poslovima Jugoslavije. Kao iskusni vojnik iz vremena Narodnooslobodilačke borbe, Oreščanin je vojnu karijeru nastavio i nakon rata u Jugoslavenskoj narodnoj armiji s činom general – pukovnika. Prvu priliku za diplomatski rad dobio je početkom pedesetih kada je imenovan za vojnog zrakoplovnog i pomorskog atašea u Velikoj Britaniji. To je bilo vrijeme sukoba sa Sovjetskim Savezom i obnavljanja veza sa Zapadom, pa je Oreščanin obavljao vrlo osjetljivu zadaću. Nakon te službe u Britaniji vratio se u Jugoslaviju gdje se opet bavio vojnim poslovima, a u nekoliko navrata je bio poslanik u Saveznoj skupštini Jugoslavije. Ostao je aktivan i u vanjskoj politici; bio je član Odbora za vanjsku politiku i međunarodne odnose Savezne skupštine. Diplomatskom radu se opet posvetio 1970. godine kada je imenovan ambasadorom u NR Kini i DR Vijetnamu. Bio je imenovan i prvim jugoslavenskim ambasadorom u Sjevernoj Koreji, a održavao je i veze sa Norodomom Sihanukom i Crvenim Kmerima u Kambodži u vrijeme građanskog rata. S obzirom da se istovremeno odvijao i rat u Vijetnamu, a Kina je bila u diplomatskom i gospodarskom usponu, Oreščanin je bio jugoslavenski predstavnik na Dalekom istoku u važnom razdoblju za tu regiju. Službu na Dalekom istoku je završio 1973. godine kada je opet akreditiran u Velikoj Britaniji, ovaj put kao ambasador. Na tom položaju je ostao do mirovine 1976. godine.⁶⁵

U vrijeme Oreščaninovog imenovanja ambasadorom Kina još uvijek nije imenovala svojeg čovjeka koji bi trebao obavljati tu dužnost. Nije niti davala indikacije kada bi to moglo biti. Ali to nije značilo promjenu u kineskoj politici; ona je svakako pozdravljala imenovanje

---

⁶³ *Vjesnik*, "Uskoro ambasador u Pekingu" 27. 3.1970.

⁶⁴ *Vjesnik*, "Ambasador Jugoslavije stigao u Peking" 24. 5. 1970., "Peking: Oreščanin predao akreditivne" 30. 5. 1970.

⁶⁵ http://sr.wikipedia.org/sr-el/Богдан_Орешчанин preuzeto 10. 6. 2013.

jugoslavenskog ambasadora jer je to bilo u skladu s kineskom politikom poboljšanja diplomatskih odnosa u područjima osjetljivima za Moskvu.⁶⁶ Kineski ambasador je konačno imenovan u kolovozu, gotovo četiri mjeseca nakon Oreščaninovog imenovanja i dva mjeseca nakon njegovo odlaska na dužnost. Kineskim ambasadorom u Jugoslaviji imenovan je Tseng Tao koji je od 1962. do 1969. godine bio ambasador u Alžiru. Možda je upravo zbog tog iskustva u Sredozemlju odabran za to mjesto. Također, bio je jedan od rijetkih kineskih diplomata izvan Kine tijekom kulturne revolucije, što ga je činilo prikladnim za ambadorsku dužnost u zemlji čiju je vladajuću partiju KP Kine još uvijek gledala kao revizionističku. U Beograd je doputovao 18. kolovoza, a novinarima okupljenima na aerodromu je izrazio zadovoljstvo zbog novog zaduženja i rekao da mu je "prijatna dužnost" raditi u Jugoslaviji. Akreditivna pisma je predao 27. lipnja na Brijunima tijekom susreta s Titom. Prisutan je bio i savezni sekretar za vanjske poslove Mirko Tepava i savjetnik Predsjednika Republike za vanjskopolitička pitanja Miloš Melovski.⁶⁷

Razmjenu prvih ambasadora nakon više od deset godina komentirao je Mirko Tepavac kao "rečitu ilustraciju dobre volje i povoljnih izgleda za normalizaciju odnosa", kao pokazatelj da je normalizacija odnosa nije izgledna već gotova stvar. Rekao je da razlike između Kine i Jugoslavije zbog koji je i došlo do zahladnjenja i gotovo neprijateljstva nisu prestale, ali da su odnosi na boljem putu, što pokazuje da su "realnosti jače od predrasuda". Ali to je značilo da međupartijski odnosi ipak ne prate razvoj međudržavnih.⁶⁸

Odmah po dolasku u Kinu Oreščanin je bio vrlo aktivan. Iako njegova akreditivna pisma nije primio predsjednik Mao, Oreščanin je već početkom lipnja imao dulji razgovor s premijerom Zhou Enlaiem koji je bio jedan od vodećih kineskih rukovodioca. Nedugo nakon toga, također u lipnju Oreščanin je imao više susreta s kineskim rukovodiocima. Primio ga je potpredsjednik stalnog komiteta Svekinškog narodnog kongresa Kuo Mo - jo. Tih dana Oreščanin je učinio više posjeta i razgovarao s odgovornim rukovodiocima ministarstva vanjskih poslova vanjske trgovine (što je opet pokazalo važnost privrednih odnosa za dvije zemlje), prometa i ministarstva obrane. Posjetio je i pekinški revolucionarni komitet, kao i kinesku Komisiju za razvoj prijateljskih odnosa s inozemstvom. U srpnju je kao gost kineskog ministarstva vanjskih poslova sa suprugom i savjetnikom ambasade Vinkom Trčekom bio u višednevnom putovanju Kinom, tijekom kojega je posjetio Šangaj, Hankin i Hangčou.⁶⁹

---

⁶⁶ *Central Intelligence Bulletin*, "Yugoslavia – Communist China: Ambassador named" 17. 4. 1970.

⁶⁷ *Politika*, "Doputovao kineski ambasador" 18. 6. 1970.; *Vjesnik*, "Ambasadori predali akreditive" 27. 6. 1970.

⁶⁸ *Politika*, "Intervju Mirka Tepavca *Politici*" 40. 4. 1970.

⁶⁹ *Vjesnik*, "Ču En Laj primio Oreščanina" 6. 6. 1970., "Oreščanin kod Kuo Mo Džoa" 17. 6. 1970., "Oreščanin putuje Kinom" 4. 9. 1970.

Neformalan, ali opet značajan napredak u odnosima dviju zemalja Oreščanin je dao 1970. godine kada je povodom jugoslavenskog nacionalnog praznika 29. studenog u ambasadi priredio svečanost na kojoj su prvi put, nakon više godina, sudjelovali i visoki kineski dužnosnici, potpredsjednik državnog vijeća Li Hsien – nien, potpredsjednik stalnog komiteta Svekineskog narodnog kongresa Kuo Mo – jo i zamjenik ministra vanjskih poslova Chiao Kuan – hua. Oreščanin je rekao kineskim gostima u zdravici da Jugoslavija sa svojom politikom nesvrstavanja želi dobre odnose sa svim zemljama, pa tako i Kinom, da se odnosi moraju temeljiti na principima miroljubive koegzistencije i da Jugoslavija pozdravlja normalizaciju s Kinom. U kineskom odgovoru je Chiao rekao da je kineska vlada uvijek smatrala da se odnosi među zemljama moraju temeljiti na miroljubivoj koegzistenciji bez obzira na društveno uređenje i da se odnosi s Jugoslavijom razvijaju upravo na tim principima.⁷⁰

Početkom 1971. godine Oreščanin se na kratko vratio u Jugoslaviju. Razgovarao je s Titom na Brijunima, a 15. siječnja sudjelovao je na zajedničkoj sjednici odbora Vijeća naroda i Društveno – političkog vijeća Savezne skupštine za vanjsku politiku. Održao je izlaganje o dosadašnjem razvoju odnosa dviju zemalja. Na sjednici je utvrđeno da je došlo do napretka u odnosima i da postoje uzajamni interesi i uvjeti da se oni i dalje razvijaju. Odbori su također podržali i poduzimanje daljnjih mjera za poboljšanje odnosa, razvoj trgovine i razmjene delegacija. Izvještaj o tim pitanjima je podnio i Saveznom izvršnom vijeću, koje je također podržalo daljnji razvoj odnosa dviju zemalja. Nedugo po povratku u Kinu sredinom veljače Oreščanin je opet imao sastanak s Zhou Enlaiem. Razgovarali su o daljem razvoju bilateralnih odnosa i drugim pitanjima od interesa za obje zemlje. Također su obojica izrazili zadovoljstvo dostignutim stupnjem normalizacije odnosa. Oreščanin je bio aktivan i privrednoj suradnji dviju država i tijekom posjeta jugoslavenskih delegacija.⁷¹

7. Mirko Tepavac u Kini

Nakon prekida odnosa 1957. godine između Jugoslavije i Kine nije bila razmijenjena ni jedna službena vladina delegacija, što je razumljivo s obzirom na intenzitet propagandnog rata koji se vodio kroz šezdesete godine. Naglo poboljšanje odnosa od 1969. godine, razmjene

---

⁷⁰ *Relations between Yugoslavia and the Peoples Republic of China*, 1972., 108.

⁷¹ *Vjesnik*, "Tito primio ambasadore Oreščanina i Ostojića" 8. 1. 1971.; *Politika*, "Napredak u odnosima Jugoslavije i Kine" 15. 1, 1971., "Ču En Laj primio Oreščanina" 14. 2. 1971.

nekoliko privrednih delegacija i jačanje robne razmjene (iako je i dalje bila u skromnim razmjerima) prirodno su vodili do potrebe za posjetom na višoj razini.

Krajem svibnja 1971. godine predstavnik Državnog sekretarijata za vanjske poslove na redovnoj konferenciji za novinare objavio je da će sljedeći mjesec, dakle u lipnju, sekretar za vanjske poslove Mirko Tepavac otputovati u jednotjedni posjet Kini. Rekao je da do posjeta dolazi u vrijeme kada su jugoslavensko – kineski odnosi dostigli povoljan stupanj razvoja te da se otvaraju nove mogućnosti za daljnje unapređenje odnosa i uzajamno korisne suradnje. Posjet ministra vanjskih poslova je trebao zaokružiti sve što se događalo na relaciji Beograd – Peking u prijašnje dvije i pol godine. Tepavčev odlazak je bio predviđen za 7. lipnja, a posjet je trebao završiti 15. lipnja. U delegaciji su bili i pomoćnici državnog sekretara dr. Radivoje Uvalić i Jakša Petrić, šef kabineta državnog sekretara Aleksandar Demajo i šef odsjeka u DSVP Svetozar Tomić.⁷²

Vijest o posjetu državnog sekretara Jugoslavije Kini izazvala je zanimanje među stranim diplomatskim promatračima u Pekingu jer je do njega došlo nakon kratkog, ali vrlo intenzivnog perioda poboljšanja odnosa tijekom kojeg je kineska vladina privredna delegacija posjetila Jugoslaviji, a nekoliko grupa i delegacija jugoslavenskih privrednika je posjetilo Kinu i sklopljeni su značajni aranžmani i poslovi. U posjetu se svakako vidjela prilika za daljnje poboljšanje i produbljivanje odnosa između dviju zemalja, pa se karakterizirao kao zaokruživanje prve, u svakom pogledu uspješne, faze razvoja jugoslavensko – kineskih odnosa. Posjet je izazvao posebno zanimanje u susjednoj Rumunjskoj koja je također u ovo vrijeme intenzivno razvijala odnose s Kinom, čak intenzivnije od Jugoslavije.⁷³ Rumunjska štampa je pisala da se Tepavčev posjet ne može svrstati u red običnih razmjena mišljenja o pitanjima od zajedničkog interesa već da je to posjet koji će bitno pridonijeti razvoju bilateralnih odnosa između Jugoslavije i Kine, ali i (pomalo pretenciozno) miru u svijetu.⁷⁴ Što se tiče Sovjetskog Saveza, Tepavac je ranije tijekom 1971. godine posjetio Moskvu i imao razgovore s Brežnjevom i Gromikom. Tom prilikom se bilateralni odnosi Kine i Jugoslavije nisu spominjali, iako je Kina bila tema razgovora, ali Tepavac je nakon povratka u Jugoslaviju zaključio da SSSR približavanje s Kinom "nije baš s najvećim raspoloženjem primio kao našu politiku i naš korak".⁷⁵

---

⁷² *Vjesnik*, "Tepavacu Pekingu 8. lipnja" 28. 5. 1971. "Tepavac otputovao u Kinu", 7. 6. 1971.

⁷³ Istovremeno s Tepavcem u posjetu Kini je bio Nicolae Ceausescu.

⁷⁴ *Politika*, "Veliko interesovanje u Pekingu za posetu Mirka Tepavca" 8. 6. 1971., "Reagovanje na Tepavčev poset Kini" 9. 6. 1971.

⁷⁵ HDA D-5554, Fond Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske

Jugoslavenska delegacija je prvo doputovala u Šangaj gdje su ju dočekali potpredsjednik Stalnog komiteta Šangaja Vang Šao Jung, član Gradskog revolucionarnog komiteta Feng Kuo Ču, direktor odjeljenja ministarstva vanjskih poslova za pitanja Sovjetskog Saveza i istočno-evropskih zemalja Ju Čan, a okupilo se i oko tisuću građana Šangaja. Na dočeku je bio i jugoslavenski ambasador Bogdan Oreščanin koji je dalje pratio Tepavca tijekom puta i na službenim razgovorima. Agencija Hsinhua je izvijestila da Mirko Tepavac "dolazi u prijateljsku posetu na poziv vlade Narodne Republike Kine."⁷⁶ Ovakvi izvještaji su svakako bili u oštroj suprotnosti s vijestima koje su se do prije samo godinu dana prenosile o Jugoslaviji jer su se i nakon početka normalizacije odnosa mogli čuti napad i pozivi na obaranje Titove revizionističke klike.

Delegacija je sutradan otputovala u Peking gdje su se trebali voditi službeni razgovori. Na pekinškom aerodromu jugoslavenske goste, kojima se sada pridružio i ambasador Oreščanin, dočekali su zamjenik premijera Li Šijen Nijen i vršitelj dužnosti ministra vanjskih poslova Či Peng Fei, predstavnici Pekinškog revolucionarnog komiteta, a bili su prisutni i strani diplomatski predstavnici.

Budući da Kina nije imala ministra vanjskih poslova Tepavčeva delegacija se tretirala kao vladina delegacija, pa je njegov domaćin bio zamjenik premijera Li Šijen Nijen. On je u Kongresnoj palači priredio svečanu večeru za jugoslavenske goste, ali prije večere Tepavac je s Lijem i Čijem vodio uvodne razgovore o međunarodnim pitanjima i stanju u svijetu. Tijekom večere Li i Tepavac su razmijenili zdravice koje su izazvale veliko zanimanje u domaćoj javnosti i među stranim promatračima. Lijeva zdravica je bila potpuni zaokret od onoga što se do samo prije godinu dana moglo čuti o Jugoslaviji iz Kine. Zamjenik premijera je izjavio da Jugoslavija ima slavnu revolucionarnu prošlost i da prijateljstvo između jugoslavenskog i kineskog naroda postoji oduvijek, još od rata kada su revolucionarni i oslobodilački pokreti Jugoslavije (izrazio je divljenje narodnooslobodilačkoj borbi) i Kine pružali jedni drugima podršku. Također je poručio da "jugoslavenski prijatelji" mogu računati na podršku kineskog naroda u borbi protiv svake agresije, a zanimljiva je bila njegova pohvala Jugoslaviji na borbi protiv američkog imperijalizma što je potpuni zaokret od nedavnih optužbi za suradnju s američkim imperijalizmom. Li je također nazdravio i u zdravlje predsjednika Tita, a koji je također do nedavno osobno bio meta najžešćih napada iz

---

⁷⁶ *Vjesnik*, "Tepavacu Šangaju: priređen topao doček" 9. 6. 1971.; *Politika*, "Reagovanje na Tepavčev poset Kini" 9. 6. 1971.

Kine. Očekivano je izrazio "srdačnu zahvalnost" Jugoslaviji na podršci kineskom članstvu u Ujedinjenim narodima i odbijanju ideje o dvije Kine.⁷⁷

Vodeći kineski listovi *Ženmin Žibao* i *Kvanmin Žibao* posvetili su cijelu stranicu Tepavčevom posjetu, što je za standarde kineskih tiskovina bio veliki publicitet. Prenijeli su cijele tekstove zdravica, a iz takve opširnosti i načina pisanja se vidjelo da domaćini ovom posjetu pridaju veliku pažnju. Takav tretman je zapravo bio važan jer su domaćini, nakon desetljeća žestoke antijugoslavenske propagande, morali u javnosti opravdati zašto su dojučerašnji veliki neprijatelji sada dobrodošli. Zdravice su izazvale veliko zanimanje u diplomatskim krugovima u Pekingu. Strani promatrači su zaključili da dvije zemlje imaju identično stajalište o nekim pitanjima današnjice poput razvijanja odnosa između svih zemalja bez obzira na veličinu i političko uređenje na bazi principa miroljubive koegzistencije.⁷⁸

Službene razgovore su s jugoslavenske strane vodili Mirko Tepavac, njegovi pomoćnici Radivoj Uvalić i Jakša Petrić, Aeksandar Demajo i Svetozar Tomić i ambasador Bogdan Oreščanin, a s kineske strane potpredsjednik vlade Li Hsien Nien, vršilac dužnosti ministra vanjskih poslova Či Čeng Fen, direktor Istočnoeuropskog odjeljenja Ministarstva vanjskih poslova i njegov zamjenik Ju Čan Li i Li Lien Ling, šef protokola Han Hsun i načelnik u Istočnoeuropskom odjeljenju Vang Ming Hsio. Razgovori su se vodili "u atmosferi iskrenosti i prijateljstva", a teme su bile o međunarodnoj sceni, odnosno o prilikama u Europi, na Sredozemlju i Bliskom istoku, o politici nesvrstavanja, ulozi Ujedinjenih naroda. Delegacije su razgovarale i o bilateralnim odnosima koji se prema ocjenama obiju strana razvijaju na zadovoljavajući način. Iako nije bilo službeno potvrđeno, očekivalo se s velikom sigurnošću da će prije kraja posjete Mirka Tepavca primiti i Zhou Enlai.⁷⁹

Trećeg dana razgovori su nastavljeni u istom tonu i o sličnim temama. Raspravljalo se o važnim pitanjima današnjice s posebnim osvrtom na krizne situacije u svijetu, u prvom redu na prostoru Azije i Bliskog istoka. Sukob u Indokini je bio Kinezima važna tema, dok su na Bliskom Istoku i Kina i Jugoslavija zagovarale izraelsko povlačenje s okupiranih arapskih teritorija. Bilo je razgovora i o Pokretu nesvrstanih kojem su kineski domaćini odali veliko priznanje posebno zbog podrške koju je pokret pružao Kini za vraćanje njezinih legitimnih prava u UN-u, a koja je potvrđena na posljednjoj konferenciji nesvrstanih u Lusaki u rujnu 1970. godine. S obje strane je ocijenjeno da se bilateralni odnosi dobro razvijaju. Predviđalo se da bi se ubuduće mogle održavati povremene, ali redovne konzultacije između vlada o važnim

---

⁷⁷ *Vjesnik*, "Misija prisnije i šire suradnje" 11. 6. 1971.

⁷⁸ *Politika*, "Velik publicitet poseti Mirka Tepavca" 11. 6. 1971.

⁷⁹ *Politika*, "Nastavljeni jugoslovensko – kineski razgovori" 11. 6. 1971.

svjetskim pitanjima, a osim ove mjere Tepavac je uputio poziv da odgovarajuća kineska delegacija u skoro vrijeme posjeti Jugoslaviju, a kineska strana je taj poziv prihvatila.⁸⁰

Tijekom tri susreta, koliko ih je održano, delegati su raspravljali o mogućnostima i konkretnim mjerama razvoja odnosa na više polja osim politike: ekonomije, kulture, sporta.... Što se tiče ekonomskih odnosa, obje strane su bile zadovoljne što se robna razmjena opet pokrenula i što je u usponu. Kinezi su istaknuli da su spremni više uvoziti iz Jugoslavije nego što će izvoziti, ali su tražili i da Jugoslavija proporcionalno poveća uvoz iz Kine kako disbalans ne bi bio prevelik. Na polju kulture i sporta, pregovaralo se da čuveni kineski baletni ansambl posjeti Jugoslaviju, dok bi zauzvrat jedna jugoslavenska folklorna skupina posjetila Kinu (kao što je bila praksa i tijekom zatopljenja odnosa tijekom pedesetih godina), a iz Jugoslavije su također Kinu trebali posjetiti i stolnotenisači što bi ujedno bilo i uzvraćanje posjeta kineskih stolnotenisača koji su Jugoslaviju posjetili krajem 1970. godine⁸¹. Ovaj mali primjer ping – pong diplomacije između Jugoslavije i Kine svakako nije imao učinak kao onaj između Amerike i Kine koji je odjeknuo u svjetskoj javnosti u travnju 1971. godine, ali u jugoslavenskim medijima je dobio veliki publicitet.

Zhou Enlai je primio Tepavca 13. lipnja, dva dana prije predviđenog završetka posjete. Susret se održao u svečanom salonu Svekineskog parlamenta, a prisutni su bili i novinari koji su pratili Tepavca. Zhou i Tepavac su razgovarali o situaciji u svijetu, bilateralnim odnosima, nesvrstanim i rezultatima konferencije nesvrstanih u Lusaki i Kini UN - u. Tepavac je prenio Titove pozdrave Mau, a Zhou se zahvalio na jugoslavenskoj podršci za članstvo u UN-u. U zajedničkom priopćenju utvrđeno je da se bilateralni odnosi dviju zemalja dobro razvijaju i da postoje uvjeti, mogućnosti i želje da se taj trend nastavi. Obje zemlje su se založile za razvoj odnosa među svim zemljama bez obzira na političko uređenje na temelju poznatih principa: nemiješanja u unutarnje poslove, poštovanje suverenosti, prihvaćanja razlika među političkim uređenjima.⁸² Prihvaćanje ovih načela po kojima je Jugoslavija više od dva desetljeća usmjeravala svoju vanjsku politiku od kineske strane nije bila novost u kineskoj vanjskoj politici kojom se Kina željela predstaviti Jugoslaviji u ljepšem svjetlu. Kina je takva načela izrazila u nekoliko sporazuma o suradnji s Indijom još 1954. godine koje su potpisali Jawaharlal Nehru i Zhou Enlai, poznatijima pod nazivom *Pancha Sila*. Kina je tada bila spremna priznati različita unutrašnja uređenja država, pa i mogućnost suživota s imperijalistima. To je nesumnjivo bilo pridonijelo prvom zatopljenju između Kine i

---

⁸⁰ *Politika*, "Jugoslovensko – kineski razgovori privedeni kraju" 12. 6. 1971.

⁸¹ *Politika*, "Ču En Laj primio Tepavca" 13. 6. 1971.; *Vjesnik*, "Kinezi u Zagrebu 18. prosinca" 3. 12. 1970.

⁸² *Vjesnik*, "Kina zahvalna Jugoslaviji" 13. 6. 1971; *Vjesnik*, "Doprinos upoznavanju i prijateljstvu" 16. 6. 1971.

Jugoslavije, ali s unutrašnjim promjenama i radikalizacijom u Kini i sa zaoštavanjem sukoba sa SSSR – om ta načela su izgubila važnost. S ponovnim otvaranjem prema svijetu pokazala su se korisnima.⁸³

U zajedničkom priopćenju donesenom na kraju posjeta iskazivala se složnost obje strana, ali između redova se moglo iščitati da i dalje postoje razlike oko kojih se Beograd i Peking izgleda ne mogu dogovoriti. Zaključci komunističke strane su bili vrlo općeniti, u njemu su bile izrečene samo općenite smjernice za daljnji razvoj odnosa dviju zemalja i općenito međunarodnih odnosa. To su bili već poznati principi miroljubive koegzistencije, nemiješanja u unutarnje poslove, poštovanje suvereniteta, izbjegavanje upotrebe sile. Za razliku od komunističke koja je gotovo paralelno donesen nakon Ceausescuovog posjeta nije čak bilo ni izrečeno stajalište o nekim međunarodnim problemima oko kojih su se dvije zemlje načelno slagale, poput rata u Indokini⁸⁴ i kineskog članstva u Ujedinjenim narodima. Razlog je, doduše, možda bio taj što su u te probleme bile direktno umiješane druge dvije sile, SSSR i SAD, a one su bile gotovo potpuno izostavljene u razgovorima. Prepreka kineskoj i jugoslavenskoj suglasnosti je bila i činjenica da su međupartijski odnosi još uvijek zaostajali za međudržavnima i još uvijek nisu bili službeno uspostavljeni. Tepavac i delegati su bili tretirani isključivo kao predstavnici države, ne i komunističke partije.⁸⁵

Iako se susret predstavnika Beograda i Pekinga itekako ticao Moskve, o odnosima sa SSSR – om je bilo vrlo malo govora. Samo je indirektno kritizirana Brežnjevljeva doktrina koja je predstavljala potencijalnu opasnost za obje zemlje. U vrijeme Tepavčevog posjeta došlo je do trzavica između Jugoslavije i Sovjetskog Saveza, ne samo zbog samog posjeta sovjetskim ideološkim neprijateljima. Jugoslavija je u lipnju oštro protestirala kod sovjetskog ambasadora u Beogradu nakon izvještaja novinskih dopisnika iz Moskve o seriji ondašnjih predavanja koja su održali jugoslavenski emigranti u Sovjetskom Savezu, a u kojima se kritizira jugoslavenska politika i Tito osobno. SSSR je također optužen i da novčano i logistički pomaže antijugoslavensku kampanju u samoj Jugoslaviji. To su bile prve takve izravne optužbe zbog antijugoslavenske propagande nakon više godina (do sada je Jugoslavija samo slala prigovore), pa je nejasno zašto se Beograd odlučio na taj korak u trenutku kada ministar vanjskih poslova odlazi u posjet koji je osjetljiv za jugoslavensko – sovjetske odnose. Možda je cilj bio da se uoči Tepavčevog posjeta podsjeti Kinu, koja je sada pokušavala svoje

---

⁸³ Vražalić, 1974., 180.-183.

⁸⁴ Jugoslavija je, unatoč dobrim odnosima s SAD-om, bila oštar kritičar američke intervencije u Vijetnamu i širenja rata na Laos i Kambodžu. Kina, budući da se taj sukob odvijao u njezinom dvorištu, također je bila protivnica rata.

⁸⁵ *Central Intelligence Bulletin*, "Yugoslavia – Communist China: Yugoslav's foreign minister visit" 18. 6. 1971.

probleme sa SSSR – om riješiti pregovorima, da prijetnja iz Sovjetskog Saveza još uvijek postoji. S druge strane, Amerika je, iako također uglavnom zanemarena, prošla u pozitivnijem svijetlu. Tepavac je otvoreno rekao domaćinima da Jugoslavija namjerava nastaviti održavati dobre odnose s Amerikom jednako kao što ona ima prijateljske namjere prema Jugoslaviji. Unatoč poznatim prijašnjim kritikama odnosa Beograda i Washingtona, Kinezi se nisu protivili Tepavčevoj izjavi.⁸⁶ Bio je to pokazatelj promjena kineske politike prema Jugoslaviji. Ali još veći odraz promjena kineske politike prema SAD – u. Prva polovica 1971. godine bila je obilježena drastičnim promjenama u odnosima Kine i SAD – a. Ukinute su sve restrikcije na putovanja američkih građana u Kinu, američki stolnotenisači su bili pozvani u Kinu, Nixon je izjavio da bi volio i sam posjetiti Kinu, a još prošle godine je ublažen i trgovački embargo. To je bilo osjetljivo razdoblje za kinesko – američke odnose, pa je spomen rata u Indokini i kineskog članstva u UN –u izostavljen iz zajedničkog priopćenja jer bi se SAD prikazale u negativnom svjetlu.⁸⁷

Po povratku u Beograd Tepavac je novinarima rekao da je svrha posjeta bila da jugoslavenska strana izrazi svoje mišljenje o međunarodnoj sceni i bilateralnim odnosima i da čuje kinesko mišljenje o tim pitanjima, a ne da mijenja svoja ili kineska mišljenja i stavove. Zbog toga taj službeni posjet i nije bio neka velika prekretnica u odnosima već samo jedan, ali veliki korak u učvršćivanju i proširivanju svega što se između dvije zemlje događalo u posljednje dvije godine. Ponovio je poznati jugoslavenski stav da je Kina potrebna svijetu jednako koliko i svijet Kini i dodao da prijateljstvo Kine i Jugoslavije ne može nikome smetati rekavši "mi želimo prijateljstvo sa svima, ali ne dopuštamo ni našim prijateljima da određuju ko treba da budu naši prijatelji". To je nesumnjivo bila poruka Sovjetskom Savezu.⁸⁸ Tepavčev posjet se u Jugoslaviji i u inozemstvu ocjenjivao kao završetak prve faze nove suradnje Jugoslavije i Kine. Niti tri godine ranije jedna jugoslavenska delegacija posjetila je Kinu i sklopljen je jedan sporazum između dvije zemlje, a i tada su s kineske strane dolazili impulsi neprijateljstva i rezerviranost prema Jugoslaviji unatoč interesima da se odnosi poboljšaju. Nakon što je razmijenjeno nekoliko delegacija, nakon što je povećana ekonomska razmjena i, najvažnije, nakon što je Kina počela pokazivati naznake da bi mogla prihvatiti jugoslavenski socijalizam kao unutarnju stvar Jugoslavije posjet ministra vanjskih poslova Kini je svakako bio pokazatelj jednog kratkog perioda intenzivne i uspješne suradnje. I još važnije, bio je pokazatelj da se suradnja dalje može samo uspješno razvijati. Ne samo da su

---

⁸⁶ *Central Intelligence Bulletin*, "Yugoslavia – Communist China: Yugoslav's foreign minister visit" 18. 6. 1971., "Yugoslavia – USSR: Soviet anti – Yugoslav activity" 10. 6. 1971.

⁸⁷ *Vjesnik*, "Top – spin u ping – pongu divova" 14. 4. 1969., "Nixon bi u Kinu!" 18. 4. 1969.

⁸⁸ *Vjesnik*, "Tepavac: išli smo da kažemo i čujemo" 17. 6. 1971.

obje strane na razgovorima izrazile želju za tim već su stvoreni i uvjeti. Mediji su isticali prijateljsku atmosferu na razgovorima i dočecima jugoslavenske delegacije koja je nadilazila uobičajene odredbe protokola, što se stavljalo u kontrast s donedavnim otvorenim neprijateljstvom Kine prema Jugoslaviji. Uistinu, brzina zaokreta u bilateralnim odnosima bila je iznenađujuća i s obzirom na nisku poziciju s koje je taj zaokret počeo i prijašnje hladne i neprijateljske odnose. To je bio pokazatelj spremnosti Kine na promjene u svojoj vanjskoj politici, ne samo prema Jugoslaviji. Svjetski mediji su u tome vidjeli potvrdu nove otvorenosti upravo kineske strane, jer je jugoslavenska politika prijateljstva sa svim zemljama bila poznata stvar.⁸⁹

Jugoslavija nije promijenila ništa o svojim stavovima i politici kakvu je vodila od 1958. godine, tijekom šezdesetih i od početka normalizacije 1969., ali sada su Kinezi prihvaćali takvu jugoslavensku politiku. Bio je to nagli zaokret, ali u skladu s mnogim promjenama mišljenja o drugim državama do kojih je dolazilo u Kini, među kojima je bio i stav prema SAD-u. Na razgovorima su, dakle, bile izrečene sve razlike između dviju država koje su i prije postojale, ali sada su prihvaćene. Do toga ne bi moglo doći bez unutarnjih promjena u Kini, bez završetka kulturne revolucije i ponovnog otvaranja svijetu. To je bio obrazac sličan onome u pedesetima. Pogoršanju 1958. pridonijele su promjene u Kini, odnosno završetak kampanje stotinu cvjetova i ponovno ideološko "stezanje" od strane vladajuće partije. Sada sa završavanjem kulturne revolucije ako i nije došlo do ideološkog "popuštanja" svakako je bilo više fleksibilnosti, što je omogućilo Kini i da vodi fleksibilniju politiku prema drugim zemljama među kojima je bila i Jugoslavija, a najznačajniji primjer SAD.

8. Poboljšanje odnosa kroz ekonomiju

Nastojeći popraviti svoje odnose s mnogim zemljama na kraju šezdesetih godina Kina je često koristila ekonomske veze kao bazu za razvoj političkih i diplomatskih odnosa. Unatoč propagiranju politike samodostatnosti i oslanjanja na vlastite snage, kinesko gospodarstvo, naročito sa završavanjem kulturne revolucije i njegovim ponovnim jačanjem, je trebalo proizvode i sirovine iz inozemstva. Unatoč izolaciji zbog kulturne revolucije kineski uvoz nije nikada potpuno zaustavljen, čak je i između Jugoslavije i Kine bilo neke minimalne

---

⁸⁹ *Vjesnik*, "Drugi put: Peking 19. 6. 1971.

razmjene.⁹⁰ Štoviše, neki od najvažnijih kineskih trgovinskih partnera su bile zemlje s kojima je Kina imala nikakve ili loše odnose, poput Japana ili Zapadne Njemačke koje je Kina optuživala za militarizam ili čak fašizam. Prema tome, kineska ekonomska suradnja s drugim državama nije nužno pratila političku suradnju.⁹¹ Ali pred kraj šezdesetih kineske privredne delegacije su bile vrlo aktivne u svijetu, od zapadnih zemalja do trećeg svijeta. Također, i strane delegacije su posjećivale Kinu. Kina je također drastično povećala gospodarsku pomoć zemljama u razvoju, a na listi primatelja te pomoći sada su bila i dva jugoslavenska susjeda, Albanija i Rumunjska. Pa iako Jugoslavija nije nikada primala pomoć od Kine⁹², ekonomski odnosi između dviju zemalja su naglo oživjeli krajem šezdesetih. Kao što će se vidjeti, unatoč naglom rastu robna razmjena je ostala još godinama relativno niska (na nezadovoljstvo obje strane), ali ovi privredni kontakti su bitno pridonosili približavanju dviju država, što se redovito isticalo na sve češćim susretima privrednih delegacija. I predsjednik Mao je propagirao trgovinu među državama zbog zajedničkog prosperiteta i razvijanja prijateljstva, iako je gospodarska samodostatnost Kine bila njegova zamisao.⁹³

Nakon sklapanja sporazuma o trgovini i plaćanju u veljači 1969. godine, prvog takvog sporazuma nakon deset godina, mogućnost za daljnji razvoj ekonomskih odnosa došla je posredno preko Rumunjske. Tijekom 1969. primjetno su se razvijali i rumunjsko-kineski odnosi. Trgovinski i platni sporazum za 1969. potpisan je početkom lipnja, a i osim toga odnosi na drugim poljima su se dobro razvijali; Rumunjsku je posjetio i jedan kineski političar, zamjenik ministra vanjske trgovine Ču Hua Min (nekoliko dana prije potpisivanja spomenutog sporazuma)⁹⁴, Rumunjska je poslala pozdrave 9. Kongresu KP Kine, a Kina je uzvratila pozdrave 10. Kongresu KP Rumunjske.⁹⁵

Dio rumunjske robe koji se izvezio za Kinu išao je preko riječke luke. Prvi brod s rumunjskim teretom je isplovio krajem rujna i iako je to bio britanski brod s teretom rumunjske proizvodnje u izvozu je sudjelovala jugoslavenska luka, jugoslavenska prijevozna poduzeća Transjug i Jugoslavenske željeznice. Taj izvoz za Kinu je bio dobro došao riječkoj luci koja je tijekom 1969. godine zapala u krizu, ali još važnije, bio je još jedan

---

⁹⁰ Ta razmjena je bila sasvim simbolična. Primjerice, 1963. vrijednost razmjene je bila samo 80 000 dolara i sve se odnosilo na uvoz iz Kine. Godinu kasnije Jugoslavija je izvezla robe u vrijednosti 95 000 dolara, a uvoz se gotovo nije mijenjao. Tek je 1966. obostrana razmjena prešla milijun dolara, iznosila je 2 158 000 dolara.

⁹¹ Dragičević, 1978., 332.

⁹² Doduše, kineski Crveni križ je u nekoliko navrata slao simbolični novčanu pomoć nakon prirodnih nepogoda u Jugoslaviji.

⁹³ Dragičević, 1978., 332.

⁹⁴ *Vjesnik*, "Kineski ministar u Rumunjsku i ČSSR" 1. 6. 1969., "Povećanje trgovine između Rumunjske i Kine" 4. 6. 1969.

⁹⁵ *Vjesnik*, "Kratak pozdrav iz Pekinga" 9. 8. 1969.

pozitivni pomak u razvoju jugoslavensko-kineskih odnosa.⁹⁶ Ovo posredovanje u razmjeni robe između Kine i Rumunjske omogućilo je poduzećima pomorske privrede i drugim industrijskim poduzećima riječko-istarskog područja (s kojeg se otpremalo 12 % jugoslavenskog izvoza) da pokažu interes za suradnju s privrednicima iz Kine. I upravo su u prvim privrednim kontaktima i sklapanju poslovnih aranžmana između dviju zemalja sudjelovali privrednici s tog područja. Zato su pred kraj listopada u Privrednoj komori u Rijeci vođeni razgovori između jugoslavenskih privrednika i drugog tajnika kineske ambasade u Beogradu Ju Li Hsuana, a u razgovoru su sudjelovali i predstavnici posade jednog kineskog broda na koji se u to vrijeme ukrcavao rumunjski teret. Razgovori o mogućnosti najma jugoslavenskih brodova za kineske potrebe su bili srdačni, pa je i novinarima dopušten posjet na kineski brod "Guang ming" (bio je to prvi brod pod kineskom zastavom u riječkoj luci nakon više godina) i razgovor s kapetanom⁹⁷.

Jedna delegacija jugoslavenskih privrednika je konačno posjetila Kinu krajem prosinca 1969. godine. To je bilo u skladu s razgovorima koje je vodila jugoslavenska privredna delegacija početkom godine, kada je i sklopljen sporazum o trgovini i plaćanju, a na kojima je dogovoreno da predstavnici pojedinačnih poduzeća posjete Kinu u dogledno vrijeme. Grupu privrednika su činili predstavnici poduzeća vezanih uz pomorski promet, Jugolinije, Transjuga, Transagenta i Jadranske prometne agencije. Privrednici su se zadržali u Pekingu tjedan dana, a posjetili su i Šangaj i Kanton gdje su vodili uspješne razgovore s predstavnicima kineskih izvoznika i pomorske privrede. Kinezi najviše bili zainteresirani za najam jugoslavenskih brodova i za proizvode jugoslavenskih brodogradilišta.⁹⁸

Kao odgovor na razgovore vođene s kineskim predstavnicima u Rijeci u listopadu, ali i zbog ekonomske zainteresiranosti, delegacija privrednika iz Rijeke je otputovala u Kinu u veljači 1970. godine. Delegaciju su činili predstavnici poduzeća Jadroagenta, Transjuga, Jadrolinije i Transagenta. Ovi razgovori nadovezivali su se na one vođene u Rijeci, pa se opet raspravljalo o vremenskom najmu jugoslavenskih brodova Kinezima, ali i o mogućnosti da Jugolinija otvori stalnu brodsku liniju za luku Tjentin koja bi obuhvaćala i nekoliko drugih mediteranskih luka; zato su i delegaciju činili predstavnici pomorskih poduzeća koja su se interesirala za poslovanje s kineskim izvoznicima i uvoznicima. U konačnici je i dogovoreno otvaranje prve stalne brodske linije između Jugoslavije i Kine (kako je bilo i planirano od Rijeke do Tjentina) pod nadležnosti Jugolinije, a dogovoreno je da Transjug bude generalni

---

⁹⁶ *Vjesnik*, "Brodovi opet plove u Kinu" 26. 9. 1969.

⁹⁷ *Vjesnik*, "Zainteresirani za suradnju s privrednicima Kine", "Prvi brod pod kineskom zastavom u Rijeci" 30. 10. 1969.

⁹⁸ *Vjesnik*, "Uspješni razgovori u Pekingu" 27. 12. 1969.

agent za kineske brodove, kao i za one koje će Kinezi uzimati u najam. Kinezi su izrazili i zainteresiranost za usluge jugoslavenskih brodogradilišta. Obje strane su razgovore ocijenile korisnima, a izražena je i obostrana želja za daljnjim susretima. Kinezi su nagovijestili da bi mogli uzvratiti posjet već na proljeće.⁹⁹

Dogovorena stalna brodska linija Jugolinije konačno je otvorena u svibnju 1970. godine kada je brod *Trepča* s 900 tona željeza i strojeva otplovio iz Rijeke za Veneciju, Genovu i u konačnici Šangaj i Tjentin. S druge strane, iz Tjentina je za nekoliko dana trebao isploviti brod *Trsat* s kineskim teretom od 2400 tona za jadranske luke. Bilo je predviđeno da brodovi zbog velike geografske udaljenosti putuju jednom mjesečno. U Rijeci je otvaranju linije pridana velika važnost pa je organizirana svečanost na kojoj su sudjelovali ne samo riječki privrednici već i otpravnik poslova ambasade NR Kine u Beogradu s trgovinskim atašedom i njegovim pomoćnikom, pa se može zaključiti i da je ovaj događaj i Kinezima imao određenu važnost.¹⁰⁰ *Vjesnik* je *Trepču* opisao "prvi brod što poslije 12 godina zastoja u odnosima naše zemlje s Kinom probija morsku barijeru"¹⁰¹, očito predviđajući da bi otvaranje pomorske linije moglo imati veće, svakako pozitivne, posljedice na odnose dviju zemalja.

Također u veljači Kinu su posjetili i predstavnici Jugoslavenske pomorske agencije iz Beograda koji su pregovarali s predstavnicima Kineske nacionalne pomorske agencije, a s kojima su surađivali još od prošle godine. Zbog obostrane ocjene da postoje mogućnosti za proširenje suradnje razgovori su obnovljeni. Pregovori su obuhvaćali proširenje suradnje u pomorskom transportu. Za vrijeme jednotjednog boravka u Pekingu uspješno su okončani razgovori o proširenju suradnje u iznajmljivanju broskog prostora kineskim naručiocima. Nakon Pekinga, privrednici su posjetili i Šangaj gdje su razgledali najveću kinesku luku.¹⁰²

Novi impuls za razvoj privrednih odnosa između Jugoslavije i Kine došao u svibnju kada je u posjetu Kini bio generalni direktor Zagrebačkog velesajma Antun Borčilo koji je s predstavnicima kineskog Savjeta za unapređenje trgovine vodio razgovore o mogućnosti ponovnog sudjelovanja Kine na velesajmu. Za vrijeme dvodnevni razgovora, što su se vodili na osnovi obostrane zainteresiranosti, razmotrena su razna pitanja oko ponovnog sudjelovanja kineskih proizvođača na Velesajmu. Planiralo se da tijekom godine, za vrijeme jesenske izložbe, Zagreb posjetiti službena kineska delegacija koja bi dalje s predstavnicima Velesajma razmotrila i utvrdila detalje kineskog izlaganja na sajmu. Tada se predviđalo da bi se Kina na

---

⁹⁹ *Vjesnik*, "Riječani u Kini" 1. 2. 1970.

¹⁰⁰ *Vjesnik*, "Trepča plovi za Kinu" 21. 5. 1970.

¹⁰¹ *Vjesnik*, "Kinezi na Trsatu" 14. 6. 1970.

¹⁰² *Vjesnik*, "U Pekingu o pomorskom transportu" 19. 2. 1970., "Uspješan posao naših pomoraca u Pekingu" 26. 2. 1970.

velesajmu mogla pojaviti s bogatim asortimanom svojih proizvoda na jesenskoj izložbi 1971. godine. U konačnici je dogovoreno da službena kineska privredna delegacija posjeti sajam već 1970. godine i da šef delegacije bude u međuvremenu imenovani kineski ambasador u Jugoslaviji Tseng Tao. No unatoč ovom posjetu sudjelovanje kineskih proizvođača na Zagrebačkom velesajmu je moralo pričekati do iduće godine.¹⁰³

Kineska delegacija je doputovala u rujnu u Beograd gdje ju je primio podsekretar u Saveznom sekretarijatu za vanjsku trgovinu Viteslav Vaniček na razgovore o daljnjem unapređenju ekonomskih odnosa između dviju zemalja. Delegacija se zadržala samo dan u Beogradu, a onda je s ambasadorom Tsengom otputovala u Zagreb gdje je bio predviđen posjet Velesajmu. Bilo je predviđeno i da posjeti neka poduzeća za čije su proizvode Kinezi bili zainteresirani.

U posjetu Zagrebačkom velesajmu s ambasadorom Tsengom bilo je i petnaest privrednih stručnjaka. Oni su pokazali interes za međunarodno poslovno i tržišno značenje Zagrebačkog velesajma, te su o tome razgovarali i s generalnim direktorom velesajma Antunom Borčilom. Prema kineskim procjenama, Zagrebački velesajam je pripadao među najveće na svijetu. Njih je zanimao budući razvoj Velesajma, budući da je u Kini postojao interes da Zagreb bude jedan od sajamskih gradova u kojem bi svoje proizvode mogli izlagati kineski privrednici, a prema razgovorima s Borčilom proteklih mjeseci prvo kinesko izlaganje je trebalo biti već iduće godine. Za članove kineske delegacije uprava Zagrebačkog velesajma priredila je svečani ručak, a tijekom njihovog boravka u Zagrebu primio ih je i predsjednik izvršnog vijeća Sabora Dragutin Haramija. U toku boravka u Zagrebu delegacija NR Kine posjetila je uvozno-izvozno poduzeće Mašinoimpex i tvornice električnih uređaja Nikola Tesla Prvomajska, Rade Končar i Jugoturbinu, a za potonju su pokazali velik interes za suradnju.¹⁰⁴

Nakon ovog kineskog posjeta uslijedio je posjet važne jugoslavenske delegacije Kini u listopadu. Delegacija je otputovala na Kantonski sajam na poziv kineskog Društva za unapređenje trgovačkih odnosa s inozemstvom, a vodio ju je Stojan Milenković, zamjenik predsjednika Savezne privredne komore. U delegaciji su bili privrednici iz oblasti brodogradnje, automobilske industrije, elektrostrojogradnje, kemijske industrije, tekstilne industrije, poljoprivredno – prehrambene proizvodnje i raznih grana proizvodnje robe široke potrošnje, kao i predstavnici vanjskotrgovinskih organizacija. Sajam u gradu Kantonu bio je jedan od najvećih i najznačajnijih u Kini i važna veza Kine sa svjetskim gospodarstvom. Na

---

¹⁰³ *Vjesnik*, "NR Kina na Zagrebačkom velesajmu?" 9. 5. 1970., "Kineska delegacija na ZV" 10. 9. 1970.

¹⁰⁴ *Vjesnik*, 15. – 18. 9. 1970.

taj način su kineski privrednici imali priliku ugovarati uvozno – izvozne poslove ili ekonomsku i tehničku suradnju, pa su priliku za to koristili i jugoslavenski privrednici. Tijekom posjeta sajmu jugoslavenski privrednici su zaključili konkretne uvozno – izvozne ugovore s kineskim partnerima, a nakon sajma Milenković je posjetio Peking zbog daljnjih razgovora s rukovodiocima iz privrednih i drugih institucija zaduženih za trgovinu s inozemstvom kako bi se dogovorila mogućnost daljnjeg proširenja suradnje između dviju privreda. Tijekom posjeta kineskom glavnom gradu delegacija je razgovarala sa zamjenikom ministra vanjske trgovine Li Čangom i zamjenikom predsjednika Savjeta za unapređivanje ekonomskih odnosa s inozemstvom Liu Hsi Venom. Na razgovorima je utvrđeno da postoje mnoge neiskorištene mogućnosti za širu suradnju i trgovinsku razmjenu i da je uzrok tome nedovoljno poznavanje partnera te da je to jedna od prvih prepreka koju treba otkloniti. Obje strane su izrazile želju za većom ekonomskom suradnjom i robnom razmjenom, a Kinezi su potvrdili želju da obnove sudjelovanje na Zagrebačkom velesajmu. Nakon ovog posjeta jugoslavenska privreda je imala i dva stalna predstavništva u Pekingu; predstavništva su otvorila poduzeća Mašinoipeks iz Zagreba i Termoelektro iz Sarajeva.¹⁰⁵

Iduće godine osim samog sudjelovanja Kine na Zagrebačkom velesajmu važno je bilo što je tom prigodom Jugoslaviju na poziv SIV-a posjetila službena delegacija kineske vlade. Bila je to privredna delegacija na čijem čelu je bio ministar lake industrije Čien Či Kuang, načelnik u ministarstvu prometa Vang Ji Feng, zamjenik načelnika uprave u ministarstvu vanjske trgovine Kao Lu i generalni direktor šangajskog brodogradilišta. Za razliku od prijašnjih privrednih delegacija iz Kine koje su posjećivale Jugoslaviju ova je bila službena politička delegacija što je u kombinaciji s ponovnim sudjelovanjem Kine na Zagrebačkom velesajmu nakon više od desetljeća stanke pokazivalo kolike promjene su se dogodile u odnosima dviju zemalja u zadnje tri godine i to ne samo na području trgovine. Već pri dolasku na Beogradski aerodrom šef delegacije Čien izjavio je okupljenim novinarima da su došli u prijateljski posjet i da očekuje da će posjet pridonijeti razvoju odnosa dviju zemalja i prijateljstvu naroda i da poslije posjeta treba očekivati široku perspektivu u trgovinskim odnosima dviju zemalja.

Službeni razgovor su vodile vladine delegacije sa saveznim sekretarom za privredu Boškom Dimitrijevićem i Čien Či Kuangom na čelu. Tijekom razgovora teme su se osim privredne razmjene ticale i drugih područja koja su bila u uskoj vezi s trgovinom, poput prometa, industrijske i tehničke suradnje, pa je istaknuto da bi se trebale izmjenjivati i

---

¹⁰⁵ *Politika*, "Jugoslavenski privrednici otputovali u Kinu" 24. 10. 1970., "Jugoslavenski privrednici vratili se iz NR Kine" 11. 11. 1970.; *Vjesnik*, "Jugoslavenski privrednici završili razgovore u Pekingu", 4. 11. 1970.

delegacije na tim područjima i da bi posjeta privrednih delegacija trebalo biti više nego do sada. Izraženo je obostrano zadovoljstvo dosadašnjim suradnjom, a Kinezi su odmah najavili da će ubrzo nakon ove delegacije u posjet Jugoslaviji doći nova delegacija privrednika koja će provesti u djelo zaključke trenutnih razgovora. Kineski predstavnik je dodao i da bi jedna jugoslavenska privredna delegacija bila dobrodošla u Kini tijekom predstojeće jugoslavenske industrijske izložbe koja se trebala održati tijekom prosinca u Pekingu. Delegate je kasnije primio i predsjednik SIV-a Džemal Bijedić koji je s Kuangom, uz Dimitrijevića i kineskog ambasadora Tsenga, razgovarao o temama više političke prirode, o proširenju odnosa na principima miroljubive koegzistencije, ravnopravnosti i nemiješanja u unutrašnje poslove, a razgovaralo se i o nekim međunarodnim pitanjima. Bijedić nije propustio priliku da službenoj delegaciji kineske vlade istakne jugoslavensku aktivnost oko vraćanja Kini njezinih prava u Ujedinjenim narodima.¹⁰⁶

Tijekom boravka u Jugoslaviji delegacija je posjetila i SR Hrvatsku. Domaćin Kinezima u Zagrebu bio je predsjednik Izvršnog vijeća Sabora Vjekoslav Prpić, a svečani ručak je priredio predsjednik privredne komore Hrvatske Vito Gašparović. Taj ručak je imao značaj veći od protokolarnog jer su na njemu sudjelovali i predstavnici najjačih privrednih organizacija Hrvatske, kao i potpredsjednik privredne komore Mirko Bašić koji je nekih mjesec dana ranije ugostio jednu delegaciju kineskih privrednika koja je bila zainteresirana isključivo za hrvatska poduzeća. Tijekom razgovora je bilo istaknuto da će sigurno doći do daljnjeg proširenja privredne suradnje, a osim ovog posjeta optimizam je proizlazio i iz obnovljenog kineskog sudjelovanja na Zagrebačkom velesajmu i predstojeće jugoslavenske izložbe u Pekingu krajem godine.¹⁰⁷

Nakon dvanaestodnevnog boravka kineske delegacije i njezinog odlaska predstavnik DSVP-a se tijekom konferencije za novinare dotaknuo i tog posjeta. Jugoslavija je bila zadovoljna posjetom, pa je predstavnik izjavio da ona predstavlja vidan doprinos jugoslavensko – kineskim ekonomskim odnosima, ali i više od toga, da pridonosi boljem međusobnom razumijevanju, kao i unapređenju prijateljske suradnje između dvije zemlje i njihovih naroda. Iako je to bila službena vladina delegacija, razgovori su se, za razliku od Tepavčevog posjeta ranije iste godine, uglavnom vodili oko daljeg unapređenja ekonomske suradnje i razmijeni mišljenja o mogućnostima proširenja robne razmjene, proširenja znanstveno – tehničke suradnje i proširenju prometnih i turističkih veza. Predstavnik DSVP-a je izrazio želju i da izlaganje kineskih privrednika na Zagrebačkom velesajmu i jugoslavenska

---

¹⁰⁶ *Politika*, "Kineski privrednici u Beogradu", "Džemal Bijedić primio kinesku delegaciju" 8. 9. 1971.

¹⁰⁷ *Vjesnik*, "Prpić primio kinesku delegaciju" 14. 9. 1971.

industrijska izložba u Pekingu dodatno pridonesu ovom trendu razvoja odnosa. Zanimljivo, predstavnik je osim o odnosima Kine i Jugoslavije govorio i o jugoslavenskim odnosima sa SSSR-om. Rekao je da je razvijanje stabilnih i svestranih odnosa sa Sovjetskim Savezom trajni interes Jugoslavije. Možda je iznoseći službeno stajalište Sekretarijata za vanjske poslove prisutnim stranim predstavnicima želio istaknuti da ovaj posjet delegacije kineske vlade, što je bio veliki korak u bilateralnim odnosima, ne mijenja ništa u jugoslavenskoj politici prema Sovjetskom Savezu, koji nikako nije mogao blagonaklono gledati na približavanje Beograda i Pekinga¹⁰⁸. Mišljenja u inozemstvu da se Jugoslavija približava Kini radi podrške zbog pritiska SSSR-a bila su česta u ovo vrijeme. Tako je primjerice britanski *Guardian* Tepavčev posjet tri mjeseca ranije nazvao jugoslavenskom Cannosom i traženjem podrške u Kini protiv SSSR - a.¹⁰⁹

Do 1971. godine na polju ekonomske suradnje bilo je više razloga za zadovoljstvo. Robna razmjena u oba smjera iznosila je 14 000 000 američkih dolara što je bilo deseterostruko poboljšanje u odnosu na 1969. godinu prije posjeta jugoslavenske delegacije i potpisivanja sporazuma o trgovini u veljači. Taj je iznos još uvijek bio malen u odnosu na realne mogućnosti (pogotovo za kineske standarde i potrebe), na nezadovoljstvo obiju strana, ali njegovo znatno povećanje u kratkom periodu je davalo razloga za optimizam. Uz posjet kineske privredne delegacije, prve u više od deset godina, i sudjelovanja jugoslavenskih privrednika na sajmu u Kantonu u jesen 1970. godine bilo je očito da je taj posjet bio iznimno koristan i bitno pridonio poboljšanju odnosa dviju zemalja, najviše ekonomskih, a posredno i na drugim poljima. Uspješna suradnja se nastavila i kroz 1971. godinu. Primjerice, u ožujku su predstavnici riječkog brodogradilišta "Treći maj" tijekom boravka u Kini zaključili sporazum o isporuci opreme za brodove izgrađene u Kini u vrijednosti 550 000 000 dinara. Predstavnici "Trećeg maja" su posjetili Kinu i u svibnju kada su u nazočnosti jugoslavenskog ambasadora Oreščanina i kineskog zamjenika ministra vanjske trgovine Lija Čjanga s kineskim partnerima potpisali sporazum o isporuci četiri broda od 15 000 tona nosivosti. Unosan posao u svibnju je zaključila i tvornica aluminijskih proizvoda "Boris Kidrič" iz Šibenika, čime se zapravo nastavljala suradnja započeta prošle godine, pa se u tvornici predviđalo da će se suradnja i dalje razvijati.¹¹⁰ Uspjeh razvoja suradnje se pokazao pred kraj godine, sudjelovanjem kineskih predstavnika na jesenskom Zagrebačkom velesajmu i izložbom jugoslavenskih industrijskih proizvoda u Pekingu.

---

¹⁰⁸ *Politika*, "Konferencija za štampu u SSIP-u" 17. 9. 1971.

¹⁰⁹ *Vjesnik*, "Drugi put: Peking" 19. 6. 1971.

¹¹⁰ *Vjesnik*, "Treći maj" za Kinu" 21. 3. 1971., "Treći maj": brodovi za Kinu" 15. 5. 1971., "NR Kina kupuje aluminij u Šibeniku" 18. 5. 1971.

Vijest o sudjelovanju Kine na Zagrebačkom velesajmu izazvala je zainteresiranost i domaćih i svjetskih privrednika. Bilo je to prvo sudjelovanje Kine na velesajmu od pedesetih godina, pa je to bio pokazatelj poboljšanja odnosa s Jugoslavijom, a ujedno i pokazatelj kineskog otvaranja svijetu. Interes Kine bilo je jačanje robne razmjene s Jugoslavijom i razmjena mišljenja o mogućnostima širenja poslovnih kontakata i "izviđanje" jugoslavenskog partnera. Kinezi su od velesajma očekivali uključivanje novih privrednih grana i oblasti u bilateralnu razmjenu, uspostavljanje novih veza s predstavnicima jugoslavenskih poduzeća i mogućnosti zajedničkog nastupa na tržištu, kooperacije i suradnje u nastupu na tržištima drugih zemalja.¹¹¹

Koliku su važnost Kinezi pridali Velesajmu govori podatak da je na njemu sudjelovalo šest od sedam kineskih izvoznčkih poduzeća. Vrijednost sklopljenih poslova do kraja Velesajma iznosila je šezdeset milijuna dolara, što je bila impresivna brojka s obzirom da je Kinezima primarni cilj bilo izviđanje jugoslavenskog tržišta i reklamiranje vlastitih proizvoda. Kineski paviljon je obišao i Tito tijekom posjeta Velesajmu i na kratko razgovarao s kineskom delegacijom. Ali unatoč pozitivnom impulsu koji je kinesko izlaganje dalo za bilateralno odnose, jedan incident je samo podsjetio Jugoslaviju da u svojim odnosima s jednom velikom silom nikada ne može zanemariti druge dvije. Naime, osim svojih proizvoda, Kinezi su na svojem izložbenom prostoru izložili i plakate s protuameričkom propagandom. To je izazvalo američki protest, pa je od kineskih izlagača zatraženo da uklone sporne plakate, jer političkoj propagandi ionako nije mjesto na sajmu gospodarske prirode. Nakon što Kinezi nakon opetovanih zahtjeva nisu uklonili plakate, kineska izložba je morala biti zatvorena. Jugoslavija nije željela biti umiješana u polemiku Pekinga i Washingtona, naročito uoči Titovog puta u Ameriku i sastanak s Nixonom u listopadu.¹¹²

Ova neugodnost izgleda ipak nije narušila bilateralne odnose Beograda i Pekinga, jer je predviđena jugoslavenska industrijska izložba održana prema rasporedu. Otvorena je 15. prosinca, a na svečanom otvaranju bila je delegacija Savezne privredne komore s predsjednikom Rudijem Kolakom (koji je i otvorio izložbu) na čelu, grupa jugoslavenskih privrednika i osoblje ambasade s Bogdanom Oreščaninom. Od kineskih rukovodioca prisutni su bili su potpredsjednik stalnog komiteta svekineskog kongresa KuoMo - jo, potpredsjednik revolucionarnog komiteta Pekinga Vu Teh, ministar vanjske trgovine Pai Hsiang Kuo i ministar lake industrije Čijen Či Kvang. Sudjelovalo je 200 jugoslavenskih izlagača, a interes

---

¹¹¹ *Vjesnik*, "Kina na ZV: od žitarica i tele-uređaja do automobila" 3. 7. 1971.

¹¹² *Relations between Yugoslavia and the Peoples Republic of China*, 1972., 117.; *Central Intelligence Bulletin*, "Yugoslavia – China: Belgrade closes Chinese exhibit at Zagreb Fair" 16. 9. 1971.

kineske strane je bio toliki da je umjesto osam predviđenih poslovnih susreta održano njih 17.¹¹³

Kinezi su posebno bili zainteresirani za suradnju s proizvođačima iz SR Hrvatske. To je bilo razumljivo s obzirom da su Kinezi u suradnji s Jugoslavijom najviše tražili brodove, brodske motore i usluge pomorskog transporta. Ali osim toga zanimali su ih drugi proizvodi, strojevi i električna oprema koju su proizvodila hrvatska poduzeća. Zbog toga je uoči Zagrebačkog velesajma 1971. godine na kojem je konačno trebala sudjelovala i Kina jedna kineska delegacija u kolovozu posjetila SR Hrvatsku. Delegaciju su vodili Čang Fun, zamjenik šefa kineske delegacije na velesajmu i Taj Čien, ekonomski savjetnik ambasade. Cilj delegacije bio je posjetiti nekoliko hrvatskih poduzeća s kojima je postojala mogućnost suradnje. S obzirom da je samo mjesec dana kasnije za vrijeme velesajma službena kineska delegacija također trebala posjetiti brojne jugoslavenske tvornice i poduzeća, takva frekventnost posjeta kineskih privrednika govori o njezinom interesu za suradnju s Jugoslavijom. A do prije nekoliko godina trgovine gotovo uopće nije ni bilo.

Tijekom posjeta Zagrebu, u razgovorima s domaćinom, potpredsjednikom komore Mirkom Bašićem kineski delegati su istaknuli da su zainteresirani za suradnju sa SR Hrvatskom jer su do sada najviše surađivali upravo s hrvatskim poduzećima zbog kineskih potreba, brodovima i brodskim motorima što su bila pozitivna iskustva.. Osim toga, ekonomska suradnja između Jugoslavije i Kine 1969. bila je obnovljena upravo preko hrvatskih poduzeća, počevši s riječkom lukom i pomorskim transportnim poduzećima. Naglasili su da im je Hrvatska do sada bila dobar partner. Ovaj posjet je trebao suradnju proširiti i dalje od brodogradnje. Kinezi su posjetili tvornicu Rade Končar gdje su ih zanimali generatori elektromotori i lokomotive, te Prvomajsku zbog interesa oko alatnih strojeva. Posjetili su i tvornicu Đuro Đaković u Slavonskom Brodu. Zanimali su ih isti proizvodi kao i u Rade Končaru i Prvomajskoj, pa su pregledali proizvodnju dizel lokomotiva i proizvodnju energetskih i industrijskih postrojenja, ali osim razgledavanja u razgovorima s domaćinima rekli su da su zainteresirani i za konkretnu suradnju s Đurom Đakovićem.¹¹⁴

Jedna delegacija hrvatskih privrednika je posjetila Kinu tijekom jugoslavenske izložbe u Pekingu krajem studenog 1971. godine. Vodio ju je predsjednik Republičke komore Vito Gašparović, a uz posjet jugoslavenskoj izložbi glavna joj je zadaća bila unaprijediti odnose SR Hrvatske i Kine. U svrhu toga bili su predviđeni razgovori s kineskim predstavnicima

---

¹¹³ *Relations between Yugoslavia and the Peoples Republic of China*, 1972., 117; *Vjesnik*, "Otvorena jugoslavenska izložba u Pekingu" 17. 12. 1971., "Kinezi zainteresirani, slijede poslovi" 19. 12. 1971.

¹¹⁴ *Vjesnik*, 10. – 13. 8. 1971.

ministarstva za vanjsku trgovinu i korporacija za strojogradnju, kemijsku, tekstilnu, laku i prehrambenu industriju. Osim širenja suradnje na nove privredne grane vođeni su razgovori o daljnjem izvozu brodova i brodske opreme i proširenju prakse iznajmljivanja jugoslavenskih teretnih brodova kineskim izvozniciima na jugoslavensku tankersku flotu za prijevoz nafte u Kinu. Također je bilo razgovora i o industrijskoj kooperaciji u tekstilnoj i farmaceutskoj industriji.¹¹⁵

9. Jugoslavija i Kina u Ujedinjenim narodima

Od osnutka NR Kine Jugoslavija je bila u grupi zemalja koje su se zalagale za primanje Kine u Ujedinjene narode. Bez obzira na kakvoj razini bili jugoslavensko-kineski odnosi jugoslavenska podrška se nije mijenjala, čak ni u vrijeme najžešćih propagandnih napada s kineske strane. Jugoslavija je svoju podršku otvoreno isticala u svojim medijima, ali i na političkoj razini. Kada se u Generalnoj skupštini UN - a o kineskom članstvu prvi put raspravljalo 1950. godine jugoslavenski predstavnik u političkom komitetu UN-a Aleš Babler izjavio je da je očito vlada u Pekingu ta koja ima povjerenje kineskog naroda i za razliku od one na Tajvanu upravlja gotovo cjelokupnim teritorijem, pa je očito da onda upravo Peking treba predstavljati Kinu u UN-u; isto je ponovio i pred Vijećem sigurnosti čiji je Jugoslavija bila nestalni član. Isto je ponovio i Edvard Kardelj u Generalnoj skupštini rekavši da Jugoslavija podupire NR Kinu u UN-u neovisno o stavovima koje ona ima o kineskoj vanjskoj politici "a posebno njene politike prema Jugoslaviji" (Kina je tada podržavala Rezoluciju Informbiroa) jer svaku zemlju treba predstavljati ona vlada koja ima *de facto* vlast jer je to u interesu jačanja mira u svijetu.¹¹⁶

Jugoslavija je imala i drugih argumenata za kinesko članstvo. Prvo, smatralo se da je nelogično, čak "neprirodno", da petina stanovništva svijeta ne pripada svjetskoj organizaciji i da njih zastupa Čang Kaj Šekov režim na malom Tajvanu kojega je kineski narod u građanskom ratu istjerao i koji opstaje samo zahvaljujući američkoj pomoći. Neki razlozi su bili i praktične prirode. Jugoslavenski stav je bio da se mnoga goruća svjetska pitanja ne mogu riješiti, a prema tome ni postići trajni mir, bez sudjelovanja NR Kine. Primjerice, smatralo se da Kina kao jedna od pet nuklearnih sila, koja je razvijala i hidrogensko oružje i sredstva za njegovo dostavljanje, mora biti uključena u pregovore o razoružanju zajedno s SAD - om i SSSR - om. Za rješavanje jednog od najtežih problema toga vremena, rata u

---

¹¹⁵ Vjesnik, "Privredna delegacija SR Hrvatske u Peking" 17. 12. 1971.

¹¹⁶ Jugoslavija i NR Kina, 1968., 1646.

Vijetnamu i drugim dijelovima Indokine, također je bilo nužno sudjelovanje Kine jer su se ti sukobi odvijali praktično u njezinom dvorištu. Također se smatralo da je Kina, zbog svojih ljudskih i materijalnih resursa, ključni faktor za ekonomski napredak cijelog svijeta i zato ne smije biti gospodarski isključena. U konačnici, politička izolacija NR Kine je bila gruba povreda principa povelje Ujedinjenih naroda, a to je moglo imati teške posljedice za integriteti i autoritet svjetske organizacije. U globalu, Jugoslavija je međunarodno priznatu Narodnu Republiku Kinu, punopravnu članicu Ujedinjenih naroda, vidjela kao bitan faktor za postizanje i očuvanje mira u svijetu, pa je njezina daljnja izolacija štetna.¹¹⁷

Unatoč neprijateljstvu Kine kroz veći dio pedesetih i šezdesetih jugoslavenski stav o kineskom članstvu je bio zapravo izrazito beskompromisan. Jugoslavija se zalagala da se Kina prihvati u UN bez ikakvih dodatnih uvjeta. Ideje poput "dvije Kine" ili "jedna Kina, jedan Tajvan" koje su pretpostavljale da NR Kina i Tajvan budu zastupljeni u UN-u kao jedna država s dva predstavništva ili kao dvije zasebne države nailazile su na jugoslavensko odbijanje, ali i oštre osude. Čak i kada je na 23. zasjedanju Generalne skupštine 1968. godine Italija predložila da se osnuje posebni komitet koji bi razmotrio pitanje kineskog članstva i osmislio rješenje tog problema za iduće zasjedanje Jugoslavija je glasovala protiv ovog prijedloga, u skladu sa svojom politikom da jedino NR Kina može biti zastupnik kineskog naroda i da su oko toga nepotrebne bilo kakve rasprave.¹¹⁸

Bilo bi točnije reći da se Jugoslavija zalagala za povratak Kine u UN, a ne da se prihvati kao nova članica. Takav stav je izložio jugoslavenski predstavnik na 24. zasjedanju generalne skupštine UN-a koja se održala 1969. godine, a na kojoj je bilo aktualno pitanje kineskog članstva, Lazar Mojsov¹¹⁹. On je objasnio da je Kina jedan od osnivača Ujedinjenih naroda, pa je prema tome njoj zapravo oduzeto mjesto u toj organizaciji i mora biti vraćeno. Štoviše, upravo takva situacija čini kršenje Povelje Ujedinjenih naroda još težom.¹²⁰ Doduše, Mojsovljev argument je pomalo problematičan. Kina jest bila jedna od osnivačica UN-a, ali 1945. nije bilo dviju Kina, Narodne Republike i Republike Kine, već su kineski komunisti i Kuomintang Čang Kaj - šeka bili u nesigurnom savezu protiv japanskih okupatora, a zatim je između tih dviju strana izbio (odnosno nastavio se) međusobni rat. U takvoj situaciji na vlasti

---

¹¹⁷ Isto

¹¹⁸ *Yugoslavia at the twenty-third session of the United Nations General Assembly*, 1969.

¹¹⁹ Makedonac Lazar Mojsov bio je jugoslavenski diplomat bogate karijere. Osim u Ujedinjenim narodima, dužnost ambasadora SFRJ je obavljao i u Sovjetskom Savezu, NR Mongoliji, Austriji, Gvajani i Jamajci i Ujedinjenim narodima. Od 1977. do 1978. je bio predsjednik Generalne skupštine UN-a, a od 1982. do 1984. ministar vanjskih poslova SFRJ, a godinama prije je vršio dužnost zamjenika ministra. Mojsov je bio aktivan i u unutarnjoj jugoslavenskoj politici, pa je od 1984. do 1989. bio član Predsjedništva SFRJ, a od 1987. do 1988. i predsjednik Predsjedništva SFRJ.

¹²⁰ *Vjesnik*, "NR Kini vratiti mjesto u UN" 7. 11. 1969.

u Kini u vrijeme osnivanja UN-a je bio Kuomintang. Nakon rušenja carstva 1912. godine uspostavljena je Republika Kina, a nacionalistička stranka Kuomintang je došla na vlast 1928. godine. Kuomintang je bio međunarodno priznata vlast, ali je nakon poraza u građanskom ratu 1949. godine vlast zadržao samo na Tajvanu i nekoliko manjih otočja, i dalje predstavljajući cijelu Kinu. Mojsov je vjerojatno implicirao da je Čang Kaj Šek izgubio svaki legitimitet kao predstavnik Kine i da on to *de facto* niti nije, pa prema tome niti njegova Republika Kina i Kuomintang više ne mogu predstavljati Kinu i kineski narod. Ovakav stav su uostalom jugoslavenski predstavnici i inače zastupali, da je Čang Kaj Šek izgubio legitimitet i da je Tajvan neotuđivi teritorij Narodne Republike, a ne obrnuto. Takav stav Jugoslavije o Tajvanu bio je pomalo radikalniji za to vrijeme jer mnoge zemlje, iako velikim dijelom pod utjecajem SAD – a, nisu imale definiran stav o statusu Tajvana. To je i bio najveći problem u poboljšavanju odnosa Kine i niza drugih zemalja počevši od 1969. godine jer iako su bile spremne priznati Narodnu Republiku nisu bile spremne negirati legitimitet Čang Kaj Šeka na Tajvanu.

Mojsov je iznio te stavove na spomenutoj skupštini, a također je kritizirao politiku dviju najvećih sila, SAD – a i SSSR – a prema Kini. Rekao je da kinesko članstvo u UN-u uopće nije problematično, već da je to problem koji su umjetno stvorile neke članice koje brine da bi Kina u UN-u ugrozila njihove nacionalne interese i mogućnost jednostranih akcija. Amerika je ove godine, kao i prijašnjih, predložila da se pitanje kineskog pitanja proglasi "važnim pitanjem" što je značilo da za njegovo prihvatanje ne bi bila dovoljna obična "50 posto plus jedan glas" većina, već je trebala dvotrećinska većina, a taj prijedlog je na glasovanju prihvaćen. Prema Mojsovu to je samo odgađanje rješavanja tog važnog pitanja i održavanje *status quo*.¹²¹

Za Jugoslaviju je negativna odluka 24. zasjedanja bila očekivana. U odnosu na prošlu godinu, broj protivnika Kine u Ujedinjenim narodima se smanjio samo za dva, sa 58 na 56. Ali problem se zapravo vidio u dvjema silama. Smatralo se da Nixonove nedavne izjave o poželjnom popravljaju odnosa SAD-a i Kine implicitno govore da će status Kine u UN-u biti određen pogađanjem između Pekinga i Washingtona. Na meti kritika bio je i stav Sovjetskog Saveza prema ovom pitanju jer je sovjetska podrška u svijetlu nedavnih graničnih sukoba i višegodišnjeg pogoršanja međudržavnih i međupartijskih odnosa postajala mlaka. Na 24. zasjedanju sovjetski predstavnici nisu uopće uzeli riječ kada je na dnevnom redu bilo pitanje kineskog članstva, a i prvi put nisu demonstrativno napustili dvoranu kada su riječ uzeli

---

¹²¹ *Politika*, "Izolovanje NR Kine od UN predstavlja grubu povredu principa Povelje" 7. 11. 1969.

predstavnicima Tajvana. Razlozi za takav stav SAD-a i SSSR-a, smatralo se, bili su da im odgovara stanje snaga u UN-u i da ih brine da bi kinesko članstvo to moglo poremetiti. Ali sile su svjesne da se prihvatanje Kine ne može vječno odgađati, pa žele postići što veću cijenu ulaska NR Kine u UN. Osim toga, ovako mogu i koristiti UN kao oruđe za nametanje pravila ponašanja Kini ili stvoriti pravila koja njima odgovaraju, a Kina će ih morati prihvatiti ako jednom postane član. U svemu ovome, stav ostalih članica UN – a o kineskom pitanju uopće nije bitan.¹²²

Komunist je pisao da su rasprave o Kini u UN-u "povremeno s različitim političkom režijom, ali uvek s jednim ciljem", a to je zadržavanje Kine izvan UN-a. Navodio je da se kinesko pitanje treba riješiti naročito sada kada se Kina počela otvarati svijetu i gospodarski jačati i kada pokazuje spremnost za suradnju, jer se kineski problemi, potrebe, zahtjevi, prava i politika tiču cijelog svijeta i ne mogu se ignorirati. Uporno odbijanje kineskog članstva bilo je štetno i za samu organizaciju jer odbijanje prava jednoj od osnivačica s četvrtinom svjetskog stanovništva "neprekidno krnji moralno politički autoritet Ujedinjenih nacija i njenu efikasnost." Tu su se na meti kritika našle SAD jer je blokiranje Kine američka hladnoratovska politika i zaobilaženje dužnosti prema samim Ujedinjenim narodima.¹²³

Sljedeće, 1970. godine, na kineske izglede u Ujedinjenim narodima u Jugoslaviji se optimističnije gledalo, iako se i dalje smatralo da je kineski ulazak te godine ipak nerealan. Razloga za optimizam je bilo više. U posljednjih godinu dana Kina je vodila pravu diplomatsku ofenzivu i poboljšala odnose, ili bila u fazi pregovora, s mnogim zapadnim zemljama, posebno Kanadom, Italijom i Francuskom. Razvijala je odnose i sa Istočnim blokom; uz Jugoslaviju najbližije odnose je razvila s Rumunjskom. I najvažnije, napredovali su odnosi sa druge dvije sile. Sa SSSR-om je Kina unatoč čestim poteškoćama uporno vodila pregovore o granici i ponovnoj razmjeni ambasadora i nije bilo vojnih sukoba na granici, a bilo je pomaka i sa SAD-om koji je omogućio svojim građanima putovanja u Kinu, a ublažen je i trgovački embargo.¹²⁴ Najviše nade se polagalo u nedavno kanadsko priznanje Narodne Republike Kine i uspostavu diplomatskih odnosa između dviju zemalja do kojega je došlo sredinom listopada 1970. godine, dakle tijekom zasjedanja Generalne skupštine. S obzirom da su Kinu već na Zapadu bile priznale Švedska, Britanija, Francuska, Norveška, Danska, Nizozemska, Švicarska, a pregovori s Italijom i Belgijom su dobro napredovali, na kanadsko priznanje se gledalo kao na "brešu" kroz koju bi se konačno mogla probiti zapadna blokada

---

¹²² *Vjesnik*, "Odlučuje pogađanje velikih?" 13. 11. 1969.

¹²³ *Komunist*, 13. 11. 1969.

¹²⁴ *Vjesnik*, "NR Kinu vratiti u UN!" 24. 9. 1970.

Kine, odnosno američka blokada. Kod kanadskog priznanja bio je važan način na koji je riješeno pitanje Tajvana, najtežeg problema između Kine i zapadnih zemalja koje su kao i Jugoslavija uviđale buduću važnost i snagu Kine i potrebu za popravljanjem odnosa, ali nisu bile sklone potpuno otpisati Čang Kaj Šekov Tajvan, djelom zbog svojih odnosa s Čangovim pokroviteljem SAD-om. Kanada je to kompromisno riješila na način da nije priznala Tajvan kao neotuđivi dio kineskog teritorija, ali je "uzela na znanje" stav kineske vlade da Tajvan jest neotuđivi teritorij. Također, kanadski primjer je pokazao koliku važnost trgovina može imati u odnosima zapadnih zemalja s Kinom, budući da je uspostava diplomatskih odnosa bio logičan potez nakon što je Kanada u Kinu izvezla pšenice u vrijednosti od 400 000 000 američkih dolara. *Vjesnik* je pisao da je "trgovina išla ispred diplomacije". I mnoge druge zapadne zemlje su imale uznapredovalu robnu razmjenu s Kinom, a trgovina je doprinosila i razvoju jugoslavensko – kineskih odnosa.¹²⁵

Smatralo se da će se broj zemalja koje su priznavale Narodnu Republiku povećati za između četiri i deset država u odnosu na prošlu godinu, odnosno da bi iz tabora do sada suzdržanih mogle prijeći Indonezija, Fidži, Austrija, Belgija, Peru ili Bolivija te osam afričkih zemalja koje su do sada bile protiv kineskog članstva. Većina navedenih zemalja i prije je nagovještavala mogućnost uspostave diplomatskih odnosa s Kinom (neke su već i vodile pregovore), a 1970. godinu obilježila velika kineska diplomatska "ofenziva" u Africi i gospodarska pomoć nekim afričkim zemljama. S druge strane, jedino je Kambodža (gdje je u travnju svrgnut prokineski princ Norodom Sihanouk¹²⁶) sa strane pristaša trebala prijeći na stranu protivnika. To bi i dalje bilo manje od dvije trećine glasova potrebnih jer je opet prihvaćen američki prijedlog o važnom pitanju, ali pokazalo bi da veći dio svijeta želi Kinu kao članicu Ujedinjenih naroda, a da joj se to negira samo američkim proceduralnim smicalicama. Problem za SAD je bio i što je sedam članica NATO-a već imalo diplomatske odnose s Kinom, pa se pretpostavljalo da bi SAD kinesko članstvo mogle spriječiti novom metodom: podjelom rezolucije na dva dijela, jedan za uključenje Narodne Republike Kine, a drugi za isključenje Tajvana. Procjenjivalo se da bi na taj način NR Kina sigurno dobila potrebne dvije trećine glasova, ali rezolucija bi na kraju bila odbijena jer mnoge zemlje još nisu bile spremne na tako radikalan korak kao što je potpuno isključenje Čang Kaj Šeka iz Svjetske organizacije. Ostanak Tajvana bi isključivao sudjelovanje Pekinga bez obzira na to koliko prva rezolucija dobila glasova jer je politiku "dvije Kine" Peking odrješito odbijao, kao

---

¹²⁵ *Komunist*, 22. 10. 1970.

¹²⁶ Dok je bio izvan zemlje, u ožujku ga je svrgnuo general i premijer Lon Nol. Nakon svrgavanja, Sihanouk se sklonio u Kinu koja mu je pružala podršku.

uostalom i Taipei. Doduše, to bi bio dvosjekli mač za SAD jer bi se takvim glasovanjem pokazalo da apsolutna većina članica želi Kinu u Ujedinjenim narodima što bi pojačalo politički pritisak na SAD.¹²⁷

Na jubilarnom 25. zasjedanju Generalne skupštine 1970. godine Jugoslavija je opet bila među zemljama koje su glasovale protiv američkog prijedloga o "važnom pitanju", ali taj prijedlog je ipak prošao sa 66 glasova za, 52 protiv i 7 suzdržanih. Jugoslavija je, "u želji da pruži svoj doprinos rješavanju ovog važnog problema", ove godine otišla korak dalje u svojoj podršci kineskom članstvu, pa je prvi put bila među zemljama koje su sponzorirale "albansku rezoluciju" (nazvanu tako jer ju je predložila Albanija, kineska saveznica) o bezuvjetnom vraćanju Kine u UN i isključivanju Tajvana. To je nesumnjivo bio odraz poboljšanih bilateralnih odnosa između dviju zemalja koji su do kraja 1970. već dobro napredovali. Na početku zasjedanja predsjednik SIV-a i šef delegacije tijekom formalnog dijela zasjedanja Mitja Ribičić održao je govor u kojem je iznio jugoslavenske poglede na međunarodnu scenu i u kojem je rekao da se Jugoslavija zalaže za vraćanje Kini njezinih prava "koja joj pripadaju prema Povelji" jer o tome ovisi univerzalnost UN-a, a bez koje se ne mogu riješiti univerzalni problemi svijeta poput lokalnih vojnih sukoba, siromaštva, nerazvijenosti, kolonijalizma. Mirko Tepavac je u svojem govoru tijekom posebnog zasjedanja povodom dvadesetpetogodišnjice Ujedinjenih naroda rekao da "Ujedinjeni narodi moraju postati organizacija koja će služiti svima i u kojoj nitko neće samovoljno dominirati", smatrajući da je vrijeme da pojedine države prestanu koristiti svjetsku organizaciju za svoje osobne interese. To se naravno odnosilo na američku blokadu kineskog članstva.¹²⁸

Zbog prihvatanja američkog prijedloga o "važnom pitanju" u Jugoslaviji se znalo da Kina i ove godine neće dobiti svoje mjesto. Jugoslavenska delegacija je tijekom svojeg nastupa opet kritizirala proceduralne smicalice kojima se onemogućavaju kineska prava. Za prijedlog o važnom pitanju je rečeno da je riječ o proceduralnoj smicalici kojom se odgađa rješavanje jednog važnog pitanja, a formula o dvije Kine je proglašena potpuno neodrživom. Opet je istaknuta važnost kineskog sudjelovanja u rješavanju važnih svjetskih pitanja i nemogućnost postizanja svjetskog mira bez Kine, a u skladu s tim i nemogućnost dostizanja potpune funkcionalnost i prestiža organizacije Ujedinjenih naroda. Zamjenik šefa jugoslavenske delegacije Lazar Mojsov tijekom izlaganja u Generalnoj skupštini izjavio je da je nedopustivo da jedna zemlja bez obzira na svoju veličinu, snagu i utjecaj onemogućava

---

¹²⁷ *Vjesnik*, "Kineska kladionica" 11. 11. 1970.

¹²⁸ *Politika*, "Jubilarno zasjedanje generalne skupštine" 22. 10. 1970.; *Yugoslavija at the twenty – fifth, jubilee session of the United Nations General Assembly*, 1971., 109.-113.

neku drugu zemlju, pogotovo tako veliku i važnu kao što je Kina, u njezinom legitimnom pristupanju svjetskoj organizaciji jer je to u suprotnosti sa Poveljom UN-a i u skladu s tim ugrožava njegove same temelje. Dodao je da je isto tako suprotno Povelji nekoj zemlji nametati formule po kojima može ili ne može dobiti članstvo kao što je formula o dvije Kine, a Generalna skupština ionako nema prava mijenjati geografsku kartu bilo koje članice, niti stvarati dvije od jedne. Mojsovljevo zaključak o neodrživosti "dvije Kine" bio je da je takva politika neodrživa jer "postoji samo jedna Kina, jer je Tajvan dio Kine i jer Povelja predviđa samo jedno mjesto za Kinu u UN". Njegovo izlaganje prenijela je i kineska štampa.¹²⁹

Kina je u konačnici dobila većinu glasova za prihvaćanje u UN, (51 za, 49 protiv i 25 suzdržanih), ali nije dobila 2/3 glasova. U Jugoslaviji se ovakav ishod očekivao nakon prihvaćanja američkog prijedloga o "važnom pitanju", ali na rezultat se ipak gledalo kao na veliku diplomatsku pobjedu Kine. U *Vjesniku* je pisalo da je to "najteži poraz Amerikanaca u Generalnoj skupštini za mnogo godina", čime se pokazalo da Americi više ne pomažu ni prijetnje i molbe i da jedino još proceduralne smicalice zadržavaju Kinu izvan UN-a, što je suprotno želji većine svijeta, kao što je pokazalo glasovanje. Za američki prijedlog o važnom pitanju glasovale su 24 zemlje manje nego prošle godine što možda nije bio pokazatelj da se promijenio odnos snaga u svijetu, ali sigurno je pokazivalo da se četvrtina čovječanstva ne može držati u izolaciji.¹³⁰

Godinu dana kasnije jugoslavenski stav o kineskom članstvu se nije mijenjao. U svom govoru pred Generalnom skupštinom 1971. godine Mirko Tepavac je pohvalno govorio o trendu porasta broja država koje podupiru kinesko članstvo. Rekao je da taj trend prihvaćanja Kine nije samo ispravljanje nepravilnosti iz prošlosti nego i proces revizije naslijeđenih dogmi i normi i da se "realnost najzad pokazuje jačom od predrasuda". Osim ovoga, ponovo je istaknuo i uobičajeni jugoslavenski stav da samo vlada Narodne Republike Kine može predstavljati kineski narod u UN-u.¹³¹

Tijekom rasprave o kineskom članstvu Lazar Mojsov je kao i Tepavac izrazio nadu da će prevladati osjećaj realnosti nad predrasudama i uskim interesima. Prisutnima je rekao da Generalna skupština drži ključ ne samo za ispravljanje višegodišnje nepravde prema kineskom narodu već i ključ za osposobljavanje Ujedinjenih naroda za rješavanje gorućih međunarodnih problema. Prema Mojsovu najbolji pokazatelj promjena stanja u svijetu je nedavno intenziviran dijalog između Washingtona i Pekinga jer se time pokazalo da tokove

---

¹²⁹ *Vjesnik*, "Neodrživa formula o dvije Kine" 18. 11. 1970.; *Vjesnik*, "Dugi pljesak Kini u UN" 24. 11. 1970.

¹³⁰ *Vjesnik*, "Većina za Kinu – što sad?" 22. 11. 1970.

¹³¹ *Vjesnik*, "Tepavac: UN moraju osigurati da rješenja postanu stvarnost" 5. 10. 1971.

svjetskog razvoja ni jedna zemlja ne može modelirati prema svojim subjektivnim interesima koliko god ona moćna bila već da se u obzir moraju uzeti potrebe cijelog svijeta. A s obzirom na najavljeni Nixonov posjet Peking u činilo se još "neprirodnijim" umjetnim barijerama onemogućavati Kinu u ostvarivanju svojih legitimnih prava, rekao je Mojsov.

Za najteže pitanje vezano uz kinesko članstvo, Tajvan, Mojsov je rekao da je Čang Kaj Šekov režim "neopravdano i nelegalno uzurpirao predstavništvo Kine u UN". Odbivši Tajvan, Mojsov je odbio i politiku "dvije Kine". Objasnio je da bi prihvatanje dviju Kina bilo zapravo prešutno prihvatanje politike "jedne Kine, jednog Tajvana", a takvo prihvatanje dviju kineskih država dovelo bi do razbijanja teritorijalnog integriteta i nacionalnog suvereniteta kineske države i kineskog naroda. A takav čin bi mogao imati teške posljedice za Ujedinjene narode u budućnosti. Mojsov je objasnio da su teškoće oko isključivanja i mogućih posljedica jedne države iz UN-a, Tajvana, samo zamagljivanje stvarnog problema. Prema jugoslavenskom shvaćanju ovdje nema govora o isključivanju jedne države iz svjetske organizacije jer Tajvan nije država već dio NR Kine, pa tu nema govora ni o kakvom isključivanju, samo će se prenijeti predstavnička prava na vladu koja zaista zastupa kineski narod. Mojsov je ovo zaključio pomalo oštrim riječima rekavši da je nedopustiv presedan da "jedan narod predstavlja režim kojeg su povijesni događaji porazili i degradirali na nivo emigracije i koji se održava samo u sjenci zaštite strane sile".¹³²

U konačnici na 26. zasjedanju ostvarile su se oprezne prognoze od prošle godine. Na glasanju 25. listopada Kina je dobila dvotrećinsku većinu; 76 članica je glasovalo za, 35 protiv, 17 je bilo suzdržanih, a 3 odsutne. Donesena je rezolucija 2758 kojom je utvrđeno da je vraćanje zakonitih prava Narodnoj Republici Kini nužno za zaštitu Povelje Ujedinjenih naroda i ciljeva svjetske organizacije (što su bili argumenti koje je iznosila Jugoslavija i države istomišljenice) i da se Narodna Republika Kina proglašava "jedinim legitimnim predstavnikom Kine u Ujedinjenim narodima" i uz to isključuju "predstavnicu Čang Kaj Šeka s mjesta koje su nezakonito zauzeli u Ujedinjenim narodima".¹³³

Mojsov je izglasavanje rezolucije komentirao riječima da je to povijesna odluka kojom se otvara nova era svjetske organizacije i da sada kada je Kina konačno postala jedna od sudionica "Ujedinjeni narodi dobivaju nužnu dimenziju koja je u njihovu dosadašnjem radu nedostajala". Dodao je da je to pobjeda svih malih i srednjih zemalja kojom je pokazano da se ne može proceduralnim smicalicama manipulirati svijetom.¹³⁴

---

¹³² *Vjesnik*, "Mojsov: NR Kinu u UN" 21. 10. 1971.

¹³³ http://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_General_Assembly_Resolution_2758, 17. travnja, 2013.

¹³⁴ *Vjesnik*, "Spora ali dostižna pravda: NR Kina u UN, Tajvan van!" 27. 10. 1971.

U Beogradu je predstavnik Državnog sekretarijata za vanjske poslove dao službenu izjavu u kojoj je pozdravio odluku Generalne skupštine za koju se Jugoslavija godinama aktivno zalagala također ju nazvavši povijesnim događajem od velikog međunarodnog značaja. U je izjavi izraženo uvjerenje da će sudjelovanje Kine u radu i aktivnostima Ujedinjenih naroda bitno pridonijeti jačanju uloge i efikasnosti svjetske organizacije, što će znatno pridonijeti proširenju međunarodne suradnje i učvršćenju mira u svijetu.¹³⁵

Predsjednik SIV-a Džemal Bijedić poslao je čestitku Zhou Enlaiu u kojoj je izrazio zadovoljstvo odlukom Generalne skupštine i uvjerenje da će kinesko sudjelovanje u radu svjetske organizacije pridonijeti razvoju međunarodnih odnosa i uspostavljanju mira u svijetu i dakako jačanju same organizacije. Sličnu čestitku je i Mirko Tepavac poslao kineskom vršitelju dužnost ministra vanjskih poslova Či Peng Feiu, a agencija Hsinhua ne samo da je izvijestila o primljenim brzojavima već ih je obadva objavila u cijelosti.¹³⁶ Na Bijedićev brzojav Ču En Laj je poslao odgovor (doduše, tri tjedna kasnije) u kojem se zahvalio na stalnoj podršci Jugoslaviji za vraćanje kineskih legitimnih prava i isključivanje režima Čang Kaj Šeka uz želje za daljnji razvoj odnosa i prijateljstva kineskog i jugoslavenskog naroda.¹³⁷ Kada je kineska delegacija nedugo nakon donošenja rezolucije zauzela svoje mjesto na East Riveru Mojsov je održao dulji pozdravni govor u kojem je izrazio uvjerenje da će "prisustvo predstavnika ove velike zemlje i pobjedonosne revolucije, koja je unijela značajne promjene u međunarodnu ravnotežu snaga" pridonijeti onome što je Jugoslavija i očekivala, osnaživanje svjetske organizacije i rast njezinog ugleda. Zahvalnost Jugoslaviji na podršci osobno su izrazili i kineski delegati koji su nedugo nakon donošenja rezolucije stigli u sjedište UN-a na East Riveru i sa zamjenikom stalnog predstavnika Čen Čuom posjetili Lazara Mojsova i jugoslavensku delegaciju.¹³⁸

Josip Broz Tito nalazio se u službenom posjetu SAD-u u vrijeme kada je Kina primljena u UN, pa su tijekom konferencije za novinare postavljana pitanja i o tom aktualnom događaju. Rekao je da je realnije da u UN-u bude predstavljeno 800 milijuna ljudi nego režim koji predstavlja 15 milijuna, dodavši da je Tajvan ionako dio Kine i da bi Kina sama trebala naći način da riješi taj unutarnji problem. Ideološka neslaganja u jugoslavenskoj politici

---

¹³⁵ Isto.

¹³⁶ *Vjesnik*, "Bijedić Ču En Laju" 27. 10. 1971; *Vjesnik*, "Hsinhua objavila brzojave iz Jugoslavije" 2. 11. 1971.

¹³⁷ *Vjesnik*, "Ču En Lajev brzojav Bijediću" 20. 11. 1971.

¹³⁸ *Vjesnik*, "Kinezi u jugoslavenskoj misiji" 14. 11. 1971.; *Relations between Yugoslavia and the Peoples Republic of China*, 1972., 114.

prema kineskom članstvu nisu imala utjecaja, kao što je rekao i Edvard Kardelj 21 godinu ranije kada se o tom pitanju tek počelo raspravljati.¹³⁹

I na 21. sjednici Predsjedništva SKJ Tito je rezimirajući međunarodnu scenu na kraju godine rekao da je priznavanje Kini njezinih legitimnih prava i uključivanje u međunarodne poslove povijesni čin jer Kina igra sve važniju ulogu u svijet u njezino sudjelovanje u rješavanju međunarodnih problema je nužno. Osvrnuo se i na bilateralne odnose Kine i Jugoslavije istaknuvši da Jugoslavija pridaje veliki značaj daljnjem razvoju odnosa. Dodao je da su posjeti nekoliko delegacija, razvoj suradnje na političkom, kulturnom i ekonomskom polju pokazatelj da se odnosi mogu razvijati na principima nemiješanja u unutarnje poslove i uz poštovanje suverenosti i razlika u nekim pogledima na vanjsku i unutarnju politiku i zaključio da postoje mogućnosti i želja za daljnju suradnju na svim poljima.¹⁴⁰ Na kraju godine se i Mirko Tepavac u intervjuu osvrnuo na kinesko sudjelovanje u poslovima Ujedinjenih naroda. Kinezima je dao punu podršku rekavši da kineska zadaća u UN – u nije da "mijenja svoje osnovne poglede nego da ih brani i širi" jer svaka zemlja ima pravo na neslaganje ako se njezini pogledi kose s nekom drugom zemljom. To je rekao iako kinesko sudjelovanje u radu Generalne skupštine nije započelo u skladu s očekivanjima da će Kina pomoći u rješavanju međunarodnih problema. Kineski delegati su od početka ulazili u prepirke s američkim i sovjetskim delegatima i to o pitanjima koja su se ticala isključivo odnosa u trokutu sila, odnosno sukoba i interesa SAD – a, Sovjetskog Saveza i Kine. Osim toga, nedugo nakon primanja u UN Kina je obavila jedan nuklearni test koji je u Generalnoj skupštini osuđen kao povreda povjerenja koje je ukazano NR Kini, a toj osudi se pridružila i Jugoslavija.¹⁴¹

Jugoslavenska podrška Kini u ostvarivanju njezinih prava u Ujedinjenim narodima bila je konstantna od samog osnutka Narodne Republike Kine 1949. godine. Bez obzira na nivo odnosa dviju zemalja ta podrška se nije mijenjala. U konačnici je i pripomogla zbližavanju na kraju šezdesetih. Upravo zbog te podrške su pred kraj desetljeća stizali prvi pozitivni impulsi u vidu zahvale u štampi zemljama koje podupiru kinesko članstvo među kojima je naravno bila i Jugoslavija, koja je do tada od Kine imala "ili ignorisanje, ili psovanje".¹⁴² Bez obzira na kinesku politiku, Jugoslavija se vodila realističnim načelima o potrebi kineskog članstva u Ujedinjenim narodima. Jugoslavija je smatrala nedopustivim da

---

¹³⁹ *Politika*, "Konferencija za štampu predsednika Tita u Vašingtonu" 31. 10. 1971.

¹⁴⁰ *Vjesnik*, "Tito: 21. sjednica Predsjedništva SKJ od golemog značenja za međunarodni ugled Jugoslavije" 17. 12. 1971.

¹⁴¹ *Vjesnik*, "Tepavac: Jesmo i ostajemo u "sferi" vlastitih interesa" 31. 12. 1971.

¹⁴² *Komunist*, 2. 1. 1969.

četvrtina stanovništva bude isključena iz organizacije koja se smatrala svjetskom organizacijom, naročito zato što je riječ o državi osnivačici. Svaki legitimitet Tajvana Jugoslavija je odbijala. Za nju je režim Čang Kaj – šeka kineski narod porazio i zbacio s vlasti i on sada opstaje na malom teritoriju samo zahvaljujući američkoj pomoći, pa prema tome on nema nikakav legitimitet za vlast, a kamoli za predstavljanje čitavom kineskog naroda u UN – u. Za Jugoslaviju je Tajvan bio neotuđivi kineski teritorij koji Peking ima svako pravo vratiti pod svoju upravu, a to je bio radikalan stav u vrijeme kada je većina država bila još uvijek nesigurna kako tretirati američkog štićenika Tajvan i izoliranu, ali nepobitno snažnu i važnu socijalističku Narodnu Republiku Kinu. Upravo zbog svoje snage i još većih potencijala Jugoslavija je smatrala nužnim kinesko sudjelovanje u svjetskoj zajednici na rješavanju najtežih problema poput lokalnih ratova (naročito u Vijetnamu) siromaštva i nuklearnog oružja kakvom je i Kina imala sve više u svojem arsenalu. Dakako, jugoslavenska uloga u kineskom ulasku u UN se ne smije precijeniti, ona je bila jedna u grupi zemalja istomišljenica. Ali jugoslavenski stav o kineskom pitanju je bio beskompromisan i nepromjenjiv bez obzira na kineske kritike, napade i pozive na rušenje Titove revizionističke klike što je pokazivalo pragmatičnost jugoslavenske vanjske politike.

10. Trokut sila i Jugoslavija

Jugoslavija je od kraja Drugog svjetskog rata imala specifičan odnos s dvije super sile, SAD - om i Sovjetskim Savezom. Nakon razdoblja dobrih odnosa sa SSSR – om i naglim raskidom sa Staljinom 1948. godine Jugoslavija je razvila odnose sa SAD – om do vrlo prijateljskih razina. Tako je kao socijalistička zemlja u unutar sovjetske sfere utjecaja, i kao geopolitički vrlo važna zbog izlaza na Sredozemlje, imala veliku pažnju Moskve. Kao socijalistička zemlja spremna na konfrontaciju sa sovjetskim gospodarima i suradnju sa Zapadom, i opet zbog geopolitike, imala je i pažnju Washingtona. Ubrzo se pojavila i Kina. Doduše, odnosi s Kinom nisu mogli biti kao s ostale dvije sile. Kina je bila velika i snažna zemlja s još većim potencijalima, ali još uvijek je zaostajala za SAD – om i SSSR – om. a i geografski je bila daleko. Naravno, i Amerika je bila preko oceana, ali njezini interesi i veze s Europom su bili daleko dublji od kineskih. Ali Jugoslavija je sa svojim "revizionizmom" Kini pružala priliku za širenje svoje propagande i svojeg viđenja razvoja socijalizma, a kada su u sukobu sa SSSR – om upotrijebljene vojske Jugoslavija, zajedno s još nekim balkanskim zemljama, postala je strateški zanimljiva Kini. Ne samo zbog ideje o protuteži SSSR – u u

Istočnoj Europi, već je Kina u Jugoslaviji vidjela i mogućnost približavanja zemljama pokreta nesvrstanih.

Zbog interesa koje su sile imale u Jugoslaviji i zbog jugoslavenske politike neutralnosti i nesvrstanosti ona je morala balansirati unutar trokuta sila. Kraj šezdesetih i početak sedamdesetih obilježilo je nekoliko događaja unutar trokuta koji su održavanje ravnoteže činili nezgodnim. Nakon vojnog sukoba SSSR – a i Kine, uslijedili su tegobni pregovori kojima su obje strane pridavale veliku pažnju, ali nikako nisu davali rezultate. Štoviše, povremeno su se odnosi i dodatno zaoštravali, a nastavak pregovora dolazio u pitanje. Istovremeno su obnovljeni razgovori između kineskog i američkog ambasadora u Varšavi kojima se koliko - tolako održavao kontakt između dvije zemlje, a kojih je do 1969. godine bio održano više od stotinu.¹⁴³ S kineskim otvaranjem prema svijetu, očekivalo se da će ti razgovori možda dati rezultate. U Washingtonu je nedugo prije graničnog sukoba došlo do promjene vlasti kada je za predsjednika inauguriran Richard Nixon. I upravo je između Washingtona i Pekinga došlo do najvećih pomaka. Amerika je počela popuštati prema Kini kroz smanjeni trgovački embargo, Kinu su posjetili američki stolnotenisači čemu je pridani publicitet kao da je riječ o političkoj delegaciji, a onda je Nixonov savjetnik za nacionalnu sigurnost Henry Kissinger tajno posjetio Peking i priredio teren za udarnu vijest: američki predsjednik će posjetiti komunističku Kinu.

Richard Nixon je inauguriran za američkog predsjednika krajem siječnja 1969. godine. Imenovanje novog američkog lidera dogodilo se u osjetljivo vrijeme za "trokut sila": Sovjetski Savez i Kina bili su u propagandnom ratu, dok je Kina izlazila iz izolacije, a same Sjedinjene Države su se dublje zaplitala u rat u Vijetnamu. Također, redovni pregovori koje su vodili američki i kineski ambasadori u Varšavi su zapali u krizu. Dolazak novog američkog predsjednika u takvom trenutku Veljko Mićunović, ambasador u SSSR – u i bivši ambasador u Americi, komentirao je s oprezom. U jednom intervjuu je rekao da nije previše optimističan, ali ni previše pesimističan glede promjena u trokutu moći do kojih bi moglo doći s novom administracijom u Washingtonu jer je teško reći dali su gori odnosi između Kine i SSSR – a, istih ideologija, ili Kine i SAD – a, ideoloških suparnika. U takvom trenutku nije mogao reći hoće li Nixon donijeti promjene u odnosu u trokutu, ali dodao je da pozdravlja svaku promjenu na bolje, iz kojeg god "kuta" onda dolazila. A promjene na bolje između sila su važne jer se problem Vijetnama nikako ne može riješiti "mimo Kine, a pogotovo protiv Kine".¹⁴⁴

---

¹⁴³ Kissinger, 1981., 720.

¹⁴⁴ *Komunist*, 6. 2, 1969.

Nekoliko mjeseci poslije pojavila se vijest zbog koje su jugoslavenska gledišta na odnose u trokutu mogla postati znatno optimističnija. Kada je nakon pogreba preminulog vođe Sjevernog Vijetnama Ho Chi Mina u rujnu 1969. godine sovjetski premijer Aleksej Kosigin na povratku u Moskvu sletio u Peking i na kratko razgovarao s kineskim kolegom Zhou Enlajem u svjetskoj javnosti su počele špekulacije o daljnjem razvoju kinesko – sovjetskog sukoba. Kosiginov posjet je sve iznenadio jer je to bio prvi kinesko - sovjetski susret na visokoj razini od sukoba na Usuri i nije bilo nikakve prijašnje najave. Jugoslavija je bila oprezno optimistična. Nekoliko tjedana prije susreta dvojice premijera Kina i Sovjetski Savez su unatoč sukobu održali uspješne razgovore na kojima je riješen problem plovidbe pograničnim rijekama. Ali s druge strane, propagandni rat se opet razbuktavao nakon kraćeg zatišja. Znakovito je bilo što su dvojica premijera razgovarali na aerodromu, a nije niti izdano zajedničko priopćenje. Postojala je bojazan da Kosiginov posjet Pekingu neće dati nikakvih rezultata, ali pozitivno je bilo što je razgovor između visokih kineskih i sovjetskih dužnosnika uopće održan i što su ga Sovjeti ocijenili kao "koristan", a Kinezi "otvoren". Smatralo se da bi to mogao biti uvod u daljnje pregovore koje vjerojatno ni jedna strana neće odbiti zbog međunarodnog ugleda, ali i ugleda kod "trećeg faktora takozvanog velikog trokuta – Sjedinjenih Država."¹⁴⁵

Pregovori o granici između predstavnika Sovjetskog Saveza i Kine započeli su u listopadu, mjesec dana nakon Kosiginovog zaustavljanja na pekinškom aerodromu. Iako su se odvijali iza zatvorenih vrata i javnost nije bila obavještavana o toku razgovora Jugoslavija ih je sa zanimanjem pratila koliko su to uvjeti stroge tajnosti omogućavali. Imenovanje iskusnog diplomata Vasilija Kuznetsova za šefa sovjetske delegacije se tumačilo kao pozitivan pokazatelj odlučnosti sovjetskih nastojanja da se granični spor riješi razgovorom, a ne daljnjim sukobima. Smanjena antisovjetska propaganda u odnosu na protuameričku u Kini bila je naznaka i kineske spremnosti na pregovore. Zbog stroge tajnosti vijesti o dobrom toku ili zastoju pregovora nisu mogle biti potvrđene, ali kako god se razgovori razvijali pozitivno je bilo što se problem dviju država nastoji riješiti razgovorom, a ne silom. Smatralo se da ni Peking ni Moskva čak i u slučaju poteškoća neće odustati od razgovora zbog daljnjih implikacija koje bi to moglo imati za međunarodne odnose, naročito za odnose unutar trokuta sila.¹⁴⁶

Uz ovakve odnose Sovjetskog Saveza i Kine Jugoslavija je pomno pratila poteze trećeg kuta trokuta sila, Amerike. Primjećivalo se da se razgovori vode na relaciji Moskva –

---

¹⁴⁵ *Komunist*, 18. 9. 1969.

¹⁴⁶ *Vjesnik*, "Delikatna misija "suptilnog pregovarača" 19. 10. 1969., "Nitko ne želi prekid" 22. 12. 1969.

Washington (u ovo vrijeme vodili su se pregovori o nuklearnom razoružanju) i Moskva – Peking, dok između Pekinga i Washingtona nije bilo nikakvih službenih razgovora. Redoviti razgovori koje su vodili američki i kineski ambasadori u Varšavi su bili privremeno otkazani jer je otpravnik poslova kineske ambasade u Haagu pobjegao i zatražio azil u Americi, a kinesko ministarstvo vanjskih poslova je optužilo CIA – u da mu je pomogla u bijegu.¹⁴⁷ Ali u prosincu 1969. godine na izložbi jugoslavenske mode u Varšavi američki ambasador je nakratko razgovarao s kineskim otpravnikom poslova (ambasador je u međuvremenu bio povučen zbog kulturne revolucije), pa su u siječnju 1970. godine ti razgovori konačno nastavili, ali onda su pregovori oko granice zapali u krizu.¹⁴⁸ Zbog nedostatka informacija se nije moglo reći zbog čega je došlo do problema, ali odlazak glavnog sovjetskog pregovarača Kuznetsova u Moskvu pokrenuo je špekulacije. Službeno objašnjenje iz Moskve bilo je da je Kuznetsov povučen zbog zasjedanja Vrhovnog sovjeta, ali mišljenje je bilo da se u Moskvi morao konzultirati sa sovjetskim rukovodiocima zbog poteškoća u pregovorima. Istovremeno su iz Sovjetskog Saveza prema Kini bili upućeni najžešći propagandni napadi od početka pregovora. To se dovodilo u svezu s ponovno pokrenutim kinesko – američkim pregovorima u Varšavi iako su Amerikanci istaknuli da ti razgovori nisu usmjereni protiv SSSR – a i da Amerika želi dobre odnose i s Moskvom i s Pekingom.¹⁴⁹

Pregovori oko granice su se ipak bili nastavili, ali s obzirom na znatno pogoršanu atmosferu Jugoslavija više nije bila toliko optimistična. U vrijeme prve runde pregovora propagandni rat je bio obustavljen dok je sada Peking napadao Moskvu zbog pregovora s Washingtonom o razoružanju u Helsinkiju, razgovora s Bonnom i akcije za sazivanje savjetovanja o europskoj sigurnosti, dok je Sovjetski Savez kritizirao pokušaj približavanja Kine i Japana (takvi pokušaji jesu postojali, ali odnosi između Pekinga i Tokija su bili daleko od normalizacije). Budući da ni jedna strana nije željela prekid pregovora, ovi napadi su se tumačili kao "priprema terena" za slučaj da se to dogodi, jer bi onda jedna strana mogla optužiti politiku one druge za prekid. Druga je mogućnost bila da su ti napadi samo odraz globalne strategije. Primjerice, Kina je nastojala poboljšati odnose s više europskih zemalja, zapadnih i istočnih, pa su se razgovori između Moskve i Bonna kritizirani da su na štetu DR Njemačke tumačili kao podrška Berlinu protiv revizionističkog Sovjetskog Saveza i militarističke SR Njemačke. Ali koji god bio razlog kritikama, mislilo se da se razgovori o granici neće prekinuti zbog "kakvog – takvog" argumenta o normalizaciji sovjetsko-kineskih

---

¹⁴⁷ Kissinger, 1981., 182.

¹⁴⁸ Kissinger, 1981., 202.

¹⁴⁹ *Vjesnik*, "Ponovno ratna psihoza" 10. 1. 1970., Ni protiv SSSR-a ni protiv Kine? 11. 1. 1970.

odnosa", naročito jer bi to ostavilo prostora SAD – u za moguće produbljivanje sukoba. To je naročito bilo važno bilo Moskvi u pregovorima o razoružanju s Washingtonom jer bi joj novi otvoreni sukob na istoku slabio poziciju na tim važnim razgovorima.¹⁵⁰

U jednom intervjuu s američkim novinarom Walterom Cronkiteom održanom 1971. godine Josip Broz Tito se dotaknuo i kinesko – sovjetskih bilateralnih odnosa koji ni dvije godine nakon sukoba 1969. nisu bili riješeni. Njegovo je gledište bilo da je njihov sukob problem koji seže dugoročno u budućnost s nesigurnim ishodom. Nije isključio mogućnost mirnog sporazumijevanja, ali ni daljnjih vojnih zaošttravanja, iako je dodao da ne vjeruje da će se tako nešto dogoditi u skoroj budućnosti. Ali sa sigurnošću je rekao da kakav god bude ishod njihovog sukoba, Kina i Sovjetski savez se nikada neće vratiti na postojanje zajedničkog centra. To je objasnio potpuno drugačijim uvjetima koji su prisutni u dvije zemlje, a koji određuju razvoj socijalizma. Štoviše, pravac razvoja socijalizma svake zemlje je već ustaljen, što dodatno onemogućuje pronalaženje zajedničkog puta. Za Tita, naravno, to nije negativna stvar jer je njegov općepoznati stav da svaka zemlja treba razvijati socijalizam ovisno o vlastitim uvjetima i mogućnostima. A pozitivno je što i Kina i SSSR to također prihvaćaju; Brežnjev je taj stav iznio Titu u njihovim nedavnim razgovorima u Jugoslaviji¹⁵¹, a isto je rečeno na jugoslavensko – kineskim razgovorima tijekom Tepavčevog posjeta Kini u lipnju što je potvrđeno i u zajedničkom priopćenju.¹⁵²

Vjerojatno nikada u povijesti međunarodnih odnosa jedna grupa sportaša nije izazvala toliku pažnju svjetske javnosti i političkog vrha kao američki stolnotenisači u travnju 1971. godine. Tijekom održavanja svjetskog prvenstva u stolnom tenisu u japanskom gradu Nagoyi slučajni susret između američkih i kineskih igrača izvan sportskog terena doveo je do odluke Mao Zedonga i Zhou Enlaia da pozovu američke igrače u posjet Kini. Postali su prvi Amerikanci koji su službeno stupili u Peking nakon 1949. godine. Iako je posjet stolnotenisača bio turističke prirode politička poruka je bila jasna čemu je pridonio i susret sportaša s Mao Zedongom, a on nije primao mnoge političke delegacije koje su posjećivale Kinu u to vrijeme. Ni Mirko Tepavac koji je posjetio Kinu dva mjeseca poslije nije imao priliku razgovarati s Maom. To je odražavalo spremnost, ali i potrebu Kine da normalizira odnose s Amerikom.

Iako je bila riječ samo o grupi sportaša, posjet američkih stolnotenisača je izazvao u Jugoslaviji, kao uostalom i u ostatku svijeta, golem interes. Razlog je bio što je to bio prvi put

---

¹⁵⁰ *Vjesnik*, "Dijalog garniran optužbama" 12. 1. 1970.; *Komunist*, "Odnosi u trouglu", 4. 2. 1970.

¹⁵¹ Brežnjev je bio u posjetu Jugoslaviji krajem rujna 1971., dakle mjesec dana prije Titova posjeta Americi.

¹⁵² Židovec ur., 1980., 360.-368.

da su Kinezi pozvali Amerikance od osnivanja Narodne Republike. Osim stolnotenisača bili su pozvani i novinari što je bio prvi slučaj da su Amerikanci mogli dobiti izravni uvid u tu za njih neprijateljsku zemlju. Do poziva je došlo neposredno u vrijeme održavanja 24. kongresa Komunističke partije Sovjetskog Saveza, pa su se pojavile špekulacije dali je poziv slučajno upućen baš u ovo vrijeme. Štoviše, na kongresu je Brežnjev opet oštro napao Kinu za neprijateljstvo protiv sovjetske partije i države, pretenzije prema sovjetskom teritoriju i stvaranje razdora u međunarodnom komunističkom pokretu. Također je opet optužio Kinu za izazivanje vojnih sukoba dvije godine prije, pa uz sve to izjava da je SSSR spreman na ponovnu suradnju s Kinom, ali ne pod svaku cijenu i nije imala neku težinu. Brežnjevu su se pridružili i gostujući delegati iz drugih država. Primjerice, šef čehoslovačke partije Gustav Husak je optužio "zlobno, klevetničko" rukovodstvo KP Kine zbog neprijateljske djelatnosti prema cijelom socijalističkom svijetu. Ovakav otvoreni napad na Kinu na važnom događaju kao što je kongres sovjetske partije bio je jasan pokazatelj da su unatoč upornim pregovorima o granici odnosi između Moskve i Pekinga daleko od normalizacije i da prijeti dodatno pogoršanje. A pogoršanje na toj relaciji moglo je značiti poboljšanje između Pekinga i Washingtona. Zbog svih ovih zbivanja posjet američkih stolnotenisača unatoč spektakularnosti nije bio toliko iznenađujući za Jugoslaviju. Naročito ako se uzmu u obzir i neki drugi događaji poput višegodišnjeg kineskog otvaranja svijetu i nedavnog američkog popuštanja prema Kini poput ublažavanja trgovačkog embarga i dopuštanja putovanja u Kinu američkim građanima. Ali za Jugoslaviju je to svakako bio značajan korak u smirivanju i stabiliziranju međunarodnih odnosa, iako je bila riječ samo o grupi sportaša, a ne političkoj delegaciji. Zbog toga je bilo i stanovitog opreza u ocjeni značenja tog posjeta jer je između Kine i SAD – a bilo nekoliko neriješenih pitanja poput mjesta Kine u UN – u, Tajvana i rata u Indokini pa bi "iluzorno bilo očekivati da se prošlost zbriše jednim potezom".¹⁵³

Ali vijest koja je pojavila u srpnju odjeknula je još više. Bijela kuća je objavila da će predsjednik Nixon službeno, još neodređenog datuma, posjetiti Narodnu Republiku Kinu. Posjet je bio tajno dogovorio Henry Kissinger, kada je u lipnju tijekom službenog posjeta Pakistanu potajno posjetio Kinu. Prema Kissingerovim riječima, prema primjerima američke politike prema socijalističkim zemljama poput Jugoslavije i Rumunjske koje je Nixon posjetio krajem rujna 1970. godine Zhou Enlai je smatrao da ako je Nixon mogao posjetiti Beograd i Bukurešt zbog njihove neovisnosti od Moskve onda može posjetiti i Peking, pa je odatle došla i kineska inicijativa da se pozove američki predsjednik. Utjecaj su imala i globalna zbivanja.

---

¹⁵³ *Komunist*, 8. 4. 1971., "Peking – Vašington, Značajno otvaranje" 23. 4. 1971.

Kinu je u šest mjeseci prije travnja 1971. priznalo sedam zemalja što je bilo više nego u sedam godina prije toga, a Kina je i dalje širila i ostvarivala diplomatske kontakte sa potpuno različitim zemljama poput Austrije, Libanona, Perua, Kameruna, Jugoslavije. I naravno, budući da se sukobu Kine i SSSR – a nije nazirao kraj Wahington je imao priliku za popravljjanje odnosa sa Pekingom, a time bi se i Kina i Amerika riješile jednog potencijalnog protivnika. Ameriku je i sukob u Indokini približavao Kini jer se kineski stav i potezi prema tom ratu nisu mogli zanemarivati. Promjene su nastale kada su se dvije zemlje počele promatrati geopolitički, a ne ideološki.¹⁵⁴

Unatoč značajnim promjenama u američkom stavu prema Kini do kojih je došlo u prvoj polovici 1971. godine i iako posjet stolnotenisača nije toliko iznenadio Jugoslaviju, vijest o Nixonovom putu u Peking je bila potpuno neočekivana; iznenadila je i predsjednika Tita.¹⁵⁵ U izjavi predstavnika Državnog sekretarijata vanjskih poslova bilo je navedeno "ovoj vijesti smo, kao i cijeli svijet, pridali izvanrednu pažnju i značaj". Za Jugoslaviju, pobornicu reguliranja odnosa u trokutu sila, Nixonov posjet je bio zaista izvanredno značajan jer se time otvarao put rješavanja nekoliko međunarodnih problema. Promjena američkog odnosa prema Kini značila je promjenu i američkog stava prema kineskom članstvu u UN – u, a prema tome i promjenu stava svih država koje su po tom pitanju pod američkim utjecajem.¹⁵⁶ To približavanje je bio nagovještaj da se i drugi svjetski problemi mogu riješiti dijalogom, naročito rat u Indokini koji se ticao Amerike koja ga je raspirivala i Kine u čijoj neposrednoj blizini se odvijao. Nixonov posjet je bila i moralna pobjeda Kine jer je Amerika shvatila da se Kinezi više ne mogu držati u izolaciji. U konačnici radi se ne samo o obostranoj potrebi Sjedinjenih Država i Kine da pronađu putove usklađivanja svojih odnosa nego i o nužnosti suočavanja s promjenama u međunarodnim odnosima koje je kinesko uzdizanje drastično izmijenilo.¹⁵⁷ Tito je također izrazio velike nade i optimizam zbog Niksonovog skorašnjeg posjeta Peking i Moskvi. Rekao je da ga je vijest o Niksonovoj odluci osobno iznenadila, da to smatra vrlo odvažnom odlukom. Ali dodao je da bi taj put morao dati konkretne rezultate, poput mira na Dalekom istoku i potpunog povlačenja američke vojske iz Indokine, i da bi se nakon toga trebali nastaviti kontakti između Wahingtona i Pekinga, u suprotnom od svega će ostati samo razočaranje. Tito je također smatrao vrlo pohvalnom i "pametnom stvari" Niksonovu odluku da nakon Pekinga posjeti i Moskvu i izrazio očekivanja da bi taj susret

---

¹⁵⁴ Kissinger, 1981., 714.

¹⁵⁵ Židovec ur., 1980., 368.

¹⁵⁶ Od 1971. Amerika je zaista zagovarala primanje NR Kine u UN, ali nipošto po cijenu isključivanja Tajvana. Zbog toga je i na zasjedanju Generalne skupštine 1971. Amerika odlučno pokušala spriječiti kineski ulazak.

¹⁵⁷ *Vjesnik*, "Beograd: Izvanredan značaj Nixonovu putu" 18. 7. 1971.; *Komunist*, "Američko – kineski dijalog, izmijenjena slika sveta" 22. 7. 1971.

mogao bitno pridonijeti rješavanju problema nuklearnog naoružanja, odnosno njegovom potpunom uklanjanju, a ne samo ograničavanju.¹⁵⁸

11. Epilog – Jugoslavija i Kina kroz sedamdesete

Kroz sedamdesete godine jugoslavensko – kineski odnosi bili su samo na uzlaznoj putanji. To je bilo u skladu s općenitom kineskom vanjskom politikom razvoja veza s mnogim zemljama kao posljedica promjena na međunarodnoj sceni (konkretno kineskog sukoba s SSSR – om) i promjena unutar same Kine. Sredinom sedamdesetih odnosi Beograda i Pekinga su stagnirali kao odraz previranja u samoj Kini; to je bilo vrijeme suđenja "četveročlanoj bandi". Ali unatoč tom kratkom zastoju odnosi su napredovali do te mjere da je Tito tijekom svojeg posjeta Kini početkom rujna 1977. godine bio prvi strani državnik koji je položio vijenac na Maov grob.¹⁵⁹ Simbolika te geste dolazi posebno do izražaja ako se uzme u obzir da je u prijašnjem desetljeću Mao Zedong pozivao na nasilno rušenje Titove vlasti.

Na gospodarskom planu međusobna razmjena je rasla vrlo povoljno za Jugoslaviju. Unatoč kineskoj spremnosti da uvozi više nego što izvozi uz uvjet da i Jugoslavija poveća svoj uvoz iz Kine kako razlika ne bi bila previsoka omjer jugoslavenskog izvoza u Kinu u odnosu na uvoz je konstantno rastao do 1974. godine kada je iznosio 4:1. Ali iz te razmjene kineska privreda je ipak mogla više profitirati ako se uzmu u obzir sastav proizvoda kojima se trgovalo. Kina je od Jugoslavije kupovala sofisticirane proizvode poput brodova, motora i metalurških proizvoda dok se glavnina jugoslavenskog uvoza sastojala od životinjskih prerađevina. Ipak, rast se nastavio do sredine sedamdesetih kada je došlo do naglog pada zbog unutrašnjih problema Kine. To je bilo vrijeme pada "četveročlan bande". Osim toga smanjila se kineska potreba za uvozom brodova koji su bili glavni jugoslavenski proizvod za Kinu i širenje kineskih veza sa svijetom je širilo i tržišta s kojima je trgovala što je umanjilo važnost jugoslavenskih usluga. Unatoč željama obiju strana da se trgovina širi unatoč ovim poteškoćama, robna razmjena se počevši s 1975. godinom počela smanjivati.¹⁶⁰

Intenzivirala se i razmjena delegacija, a najznačajniji posjet nakon Mirka Tepavca 1971. godine bio je službeni posjet predsjednika Saveznog izvršnog vijeća Džemala Bijedića u listopadu 1975. godine. Tijekom tog posjeta dvije strane su raspravljale o uobičajenim bilateralnim pitanjima i međunarodnim problemima, ali najznačajniji su bili oprezni pomaci u

---

¹⁵⁸ Židovec ur., 1980., 360.-368.

¹⁵⁹ Relations between Yugoslavia and the People's Republic of China, 1979., 143

¹⁶⁰ Izvještaj o dostignutom nivou privrednog razvoja Kine, 1972.; Dragičević, 1978., 355

međupartijskom približavanju, iako je Bijedićeva delegacija bila tretirana isključivo kao državna, a ne i partijska delegacija, dok ideološke razlike nisu spomenute u razgovorima. Tako je kineska štampa pozitivno pisala o Titu i Narodnooslobodilačkom ratu, a Deng Xiaoping, koji je vodio razgovore s Bijedićem (pozvao ga je Zhou Enlai, ali zbog bolesti ga je zamijenio Deng), čestitao je Jugoslaviji na privrednom razvoju što se smatralo kao neizravno priznavanje uspjeha jugoslavenskog socijalizma. Još važnije, Bijedić je imao i razgovor s Mao Zedongom, što je bio prvi susret kineskog predsjednika s nekim jugoslavenskim predstavnikom od pedesetih godina. Mao je u razgovoru s Bijedićem govorio pohvalno o Titovoj politici i donedavnom predvodniku revizionizma poslao pozdrave.¹⁶¹

Međupartijski odnosi su godinama od 1969. bili neriješeni unatoč nekim pomacima poput čestitke pedesetogodišnjice KP Kine koju je poslalo Predsjedništvo SKJ (ali i u tom pozdravu su izražene želje za napredak odnosa između država i naroda, ne i partija).¹⁶² Još je i delegacija koju je vodio Džemal Bijedić bila tretirana isključivo kao državna delegacija. Pa i Tito je 1977. godine putovao u Kinu kao predsjednik države, a ne i partije. Ali tada je bilo pomaka, pa su ga kineske novine na kraju tog posjeta oslovljavale i kao predsjednika partije, ali to je bilo neslužbeno, a i bilo je rezerviranosti; u razmjeni zdravica Tito je Hua Guofenga nazvao "drug", Hua Tita nije. Izgleda da je tijekom tog Titovog posjeta ipak došlo do potpune obnove međupartijskih odnosa, ali to je na kineski zahtjev održano u tajnosti zbog bojazni partijskih reformatora poput Denga Xiapoinga od protuudara radikala koji se ne bi složili s tolikim raskorakom od Maove politike.¹⁶³ Kinezi su svakako željeli uspostaviti međupartijske odnose prije nego Tito umre zbog strahovanja da bi nakon njegove smrti utjecaj SSSR – a na Jugoslaviju mogao ojačati. A s obzirom da su kineski odnosi s Albanijom postepeno propadali zbog promjena koje su se događale u Kini (poput približavanja SAD – u) Kina je željela učvrstiti svoje veze s drugim zemljama Istočne Europe kao protutežu SSSR – u.¹⁶⁴ To je i za Jugoslaviju bio osjetljivi potez jer se Sovjetski Savez nije mirio sa jugoslavensko – kineskim približavanjem. Službeno je do međupartijskih odnosa došlo godinu dana kasnije kada je povodom jugoslavenskog nacionalnog praznika "Savezu komunista Jugoslavije, jugoslavenskoj vladi i narodu" upućena čestitka od "Komunističke partije Kine i kineskog naroda", a Hua je Titu poslao poruku kao predsjednik partije i vlade. To je značilo da KP Kine opet priznaje Jugoslaviju kao socijalističku zemlju, a jugoslavenske komuniste kao

---

¹⁶¹ *Politika*, "Završena poseta predsjednika SIV NR Kini" 13. 10. 1975.; Janeković, 1979., 282.

¹⁶² *Vjesnik*, "SKJ čestitao obljetnicu KP Kine" 3. 7. 1971.

¹⁶³ Baković, 2000., 8.

¹⁶⁴ *National intelligence daily cable*, "Yugoslavia: Tito's travel plans" 8. 6. 1977., "China – Yugoslavia: Tito visits Peking, 31. 8. 1977.

sljedbenike marksizma. Obnova međupartijskih odnosa je potvrđena u poruci Centralnog komiteta KPK 11. kongresu Saveza komunista Jugoslavije u kojoj je rečeno da se u Jugoslaviji primjenjuju "opće istine marksizma – lenjinizma na konkretne uslove Jugoslavije".¹⁶⁵

Posjet predsjednika Tita na poziv kineskog čelnika Hue Guofenga¹⁶⁶ bio je najviša točka razvoja odnosa Beograda i Pekinga. Taj posjet u rujnu 1977. godine izazvao je veliku pažnju svjetske javnosti. Unatoč znatnom napretku u odnosima dviju zemalja poziv upućen Titu smatran je novom prekretnicom u odnosima dviju zemalja. Strani promatrači su smatrali da taj posjet zapravo nadilazi bilateralne odnose dviju zemalja jer se u njemu iskazuje promjena i nova fleksibilnost u kineskoj vanjskoj politici koju je donio novi predsjednik, ali kao što smo vidjeli još je Mao u razgovoru s Bijedićem pokazivao znakove promjene odnosa prema Titu.¹⁶⁷ Pa ipak se tijekom razgovora pokazalo da razlike u gledištima još uvijek postoje. Službeni razgovori su vodili više oko trenutnog stanja u svijetu nego o bilateralnim odnosima. Jugoslavija je podupirala detant između SAD – a i SSSR – a dok je Kina smatrala da to približavanje neće imati rezultata i kritizirala Moskvu zbog pomirljive politike prema Washingtonu. Kina je i dalje smatrala da je rat između socijalističkog i kapitalističkog svijeta neizbježan dok je Jugoslavija smatrala da se on može i mora izbjeći. Velika razlika je bila i u pogledu položaja nesvrstanih zemalja u sukobu supersila. Kina se željela približiti zemljama pokreta nesvrstanih ili se čak postaviti kao njegov predvodnik, ali Tito nije želio da se nesvrstani uvlače u sukobe između sila.¹⁶⁸ Ovakve razlike su u konačnici dovele do toga da na kraju Titovog posjeta nije objavljeno zajedničko priopćenje. Ali unatoč tomu obje strane kao i strani promatrači ocijenili su posjet iznimno uspješnim i važnim za razvoj odnosa dviju zemalja, ali i kao bitan korak u razvoje cjelokupne kineske vanjske politike i otvaranje prema svijetu.¹⁶⁹

Hua Guofeng je uzvratio posjet Jugoslaviji već iduće godine u kolovozu, dakle kada su međupartijski odnosi bili obnovljeni. U svjetskoj javnosti taj posjet se tumačio još i važnijim za kinesku vanjsku orijentaciju upravo zato što je Hua posjetio Jugoslaviju kao predsjednik države i kao predsjednik partije (dok je Tito Kinu posjetio samo kao predsjednik SFRJ). Ako je Kina spremna priznati Jugoslaviju kao socijalističku zemlju i priznati vlastitu pogrešku u

---

¹⁶⁵ Janeković, 1979., 370.

¹⁶⁶ Regionalni dužnosnik u provinciji Hunan, Hua Guofeng je nakon smrti Zhou Enlaia u siječnju 1976. preuzeo funkciju premijera, a kada je i Mao umro devet mjeseci poslije Huna je preuzeo titule predsjednika države i partije.

¹⁶⁷ Janeković, 1979., 271.

¹⁶⁸ Baković, 2000., 8.

¹⁶⁹ Janeković, 1979., 317.

tretmanu Jugoslavije prijašnjih desetljeća znači da je spremna na suradnju sa svim zemljama bez obzira na unutarnje uređenje.¹⁷⁰ Ali taj posjet je pokazao da se Sovjetski Savez nikako nije mirio s kineskim povezivanjem sa zemljama Istočne Europe. Hua je prije Jugoslavije posjetio i Rumunjsku i taj njegov put su sovjetski mediji, koje su onda pratili i mediji zemalja sovjetskog bloka, oštro osudili. Posebno oštre kritike su dolazile od Albanije koja se sve više udaljavala od Kine kako se ona približavala Jugoslaviji, ali i cijelom nizu zapadnih zemalja.¹⁷¹ Osude su se kretale od onih da Kina stvara razdor među zemljama na Balkanu do onih da stvara vojni savez s Rumunjskom i Jugoslavijom usmjeren protiv SSSR – a. To je bilo u potpunoj suprotnosti u gledištima na Zapadu gdje je Huin posjet dobio podršku i optimizam za daljnji razvoj kineske vanjske politike.¹⁷² Takve osude dakako nisu ugrozile posjet kineskog čelnika, ali su pokazivale da su odnosi Kine i SSSR – a i dalje na vrlo niskim razinama. Nakon ovog posjeta Hua Guofeng će opet doći u Jugoslaviju već iduće godine, ali na čelu kineske delegacije na Titovom sprovodu.

12. Zaključak

Bilateralni odnosi Jugoslavije i Narodne Republike Kine važan je primjer hladnoratovske međunarodne politike. Jugoslavija i Kina bile su zemlje na suprotnim krajevima svijeta, njihova veličina u svakom značenju te riječi nije se mogla ni usporediti, pa opet su njihovi odnosi bili vrlo intenzivni. U odnosima Jugoslavije i Kine odražavala se hladnoratovska politika, odnosno važnost ideologije i stavova Moskve i Washingtona prema svojim saveznicima, štíćenicima i protivnicima. Ovo potonje je za Jugoslaviju koja je bila u specifičnom položaju u odnosu na SSSR i SAD bilo od posebne važnosti.

Nakon završetka kineskog građanskog rata i osnutka Narodne Republike pred kraj 1949. godine odnosi između dviju novih socijalističkih zemalja nisu uopće postojali. Kraljevina Jugoslavija nije imala nikakvih odnosa Republikom Kinom prije rata¹⁷³, pa kada se 1949. godine stvorila situacija da postoje dvije Kine, novosnovana socijalistička Narodna Republika i ostatak predratne Republike na Tajvanu, Beograd je odmah priznao novu vlast u Pekingu i uputio prijedlog za uspostavom diplomatskih odnosa. Ali tada je došao do izražaja utjecaj supersila na međunarodne odnose, u ovom slučaju Sovjetskog Saveza. Kina je bila u odličnim odnosima sa Sovjetskim Savezom; osim zbog ideološke solidarnosti i zbog

---

¹⁷⁰ Janeković, 1979.

¹⁷¹ Osim sređivanja odnosa s SAD – om Kina je razvila i vrlo dobre odnose s Francuskom i Italijom.

¹⁷² Janeković, 1979.

¹⁷³ Mates, 1976., 211.

sovjetske pomoći koja je bila nužna za ratom uništenu Kinu. Kineski komunisti su u skladu s time podržali rezoluciju Informbiroa 1948. godine i pridružili se osudama Jugoslavije zbog revizionizma o odstupanja od prave linije marksizma. A budući da se Jugoslavija u to dramatično vrijeme okrenula Zapadu i posebno SAD – u za podršku, ali i konkretnu pomoć, Jugoslavija je za kineske komuniste postala zemlja u kojoj se restaurira kapitalizam, a Tito i jugoslavensko vodstvo su postali sluge Zapada i neprijatelji. U takvim okolnostima Kina je jugoslavensko priznanje ignorirala, kao i ponudu za uspostavu diplomatskih odnosa.

Ali jugoslavenska strana nije odustala od mogućnosti regulacije odnosa. Narodna Republika je bila zemlja koju većina zemalja nije priznala, a ostatci predratne Republike na Tajvanu pod vlašću Čang Kaj – šeka su smatrani legitimnim predstavništvom cijele Kine i kineskog naroda. Tajvan je uživao veliku podršku SAD – a koji je sa zabrinutošću gledao na širenje komunizma u istočnoj Aziji. Zbog toga je Washington nastojao držati vlast u Pekingu u izolaciji, a jedna metoda je bila i negiranje prava Narodnoj Republici na članstvo u Ujedinjenim narodima. Legitimni predstavnik je bio Tajvan, a bio je i stalni član Vijeća sigurnosti. Od početka pedesetih godina kada se na Generalnoj skupštini raspravljalo o kineskom statusu u Ujedinjenim narodima Jugoslavija je bila među odlučnim zagovarateljima politike da jedino Narodna Republika može biti legitimni predstavnik kineskog naroda u svjetskoj organizaciji. Jugoslavenski predstavnici u Generalnoj skupštini su zagovarali razumno rješavanje tog problema objašnjavajući da je grubo kršenje samih principa Ujedinjenih nacija držati četvrtinu svjetskog stanovništva izvan društva svjetske organizacije, da Chang Kai – shek na Tajvanu nema nikakav legitimitet da predstavlja Kinu što je kineski narod pokazao u građanskom ratu i da je kinesko sudjelovanje u radu UN – a nužno za rješavanje mnogih svjetskih problema. Ali ovakva podrška Jugoslavije nije utjecala na stavove Kine koja je i dalje kritizirala jugoslavenske komuniste za revizionizam i suradnju sa Zapadom, pa i pozivala na nasilno rušenje vlasti. Konačna promjena odnosa bila je moguća tek kada je došlo do promjene u Sovjetskom Savezu.

U ožujku 1953. godine umro je Staljin, a s promjenom vlasti u Kremlju došlo je i do promjene sovjetske politike prema Jugoslaviji. Odnosi su se drastično popravili. Gotovo istovremeno je došlo i do promjene kineske politike prema Jugoslaviji. Uslijedile su isprike zbog prijašnjih kritika i nekoliko godina zatopljenja, razmijenjeni su ambasadori, porasla je trgovinska razmjena, međusobno su razmijenjene brojne delegacije od sportaša do vojnih ličnosti. Ali svega nekoliko godina poslije zbog promjena na međunarodnoj sceni i unutar sam Kine taj razvoj odnosa je anuliran. Do izražaja su dolazile sve veće razlike između Kine i Sovjetskog Saveza koje će eventualno dovesti do raskida i neprijateljstva između donedavnih

saveznika. Dok su Kinezi kritizirali promjene u Sovjetskom Savezu Jugoslavija ih je pozdravljala¹⁷⁴ na čemu su se gradile razlike koje će Kinezi spočitavati Jugoslaviji naredno desetljeće. U Kini se zaoštravala politika prema ideološkim protivnicima, a pokušaj brze modernizacije poznat "kao veliki skok naprijed" završio je katastrofalno s golemim brojem žrtava od gladi. Te promjene su dovele do novog kineskog zaoštavanja stava prema Jugoslaviji. Svi pregovori o daljnjoj suradnji koji su vođeni u to vrijeme su jednostavno prekinuti¹⁷⁵, a jugoslavenski ambasador je napustio Kinu bez službenog ispraćaja. Započelo je desetljeće hladnih i neprijateljskih odnosa između Pekinga i Beograda.

Početak šezdesetih kineske kritike jugoslavenskog režima zbog revizionizma i veza sa Zapadom nadopunjavale su i kineske kritike upućene Sovjetskom Savezu. Prije nego što je sukob između dvaju socijalističkih divova postao otvoren, kineski komunisti su elemente sovjetske politike s kojima se nisu slagali pripisivali Jugoslaviji. Kada su njihove optužbe postale javne Kinezi su Jugoslaviju i Sovjetski Savez tretirali kao najveće neprijatelje uz Sjedinjene Američke Države. Kineske optužbe su išle do te mjere da je Nikita Hruščov prikazivan kao "Titov učenik". Istovremeno su se odvijale daljnje promjene u kineskoj unutarnjoj politici. Mao Zedong je sredinom šezdesetih godina svoj poljuljani položaj odlučio ojačati pokretanjem "kulturne revolucije" što je bio radikalni okršaj s revizionistima i unutarnjim protivnicima. Ne samo da se na udaru posebno našla "revizionistička" Jugoslavija (ispred jugoslavenske ambasade su se održavale i demonstracije građana) već je Kina povukla većinu svojih diplomata i ambasadora i na nekoliko godina se izolirala od ostatka svijeta.

Ideja da će Kina morati mijenjati svoju unutarnju i vanjsku politiku došla je krajem šezdesetih. Sovjetska intervencija na Čehoslovačku u ljeto 1968. godine posebno je zabrinula Kineze. Kineski sukob s Moskvom je trajalo znatno dulje nego događaji u Čehoslovačkoj, pa se pojavio strah da bi se SSSR sada mogao taj sukob okončati na isti način kao i u ČSR. Slična strahovanja su postojala i u Jugoslaviji, ali to još nije približavalo dvije zemlje između kojih nije bilo nikakvih odnosa i veza osim kritika s Kineske strane i jugoslavenskih odgovora.

Kinesko – sovjetski međupartijski sukob doveo je do međudržavnog kada su se sovjetska Crvena armija i kineska Narodnooslobodilačka armija sukobile na malom otočiću na graničnoj rijeci Usuri u veljači 1969. godine. Do sukoba je dovelo desetljeće neprijateljstva na ideološkom polju i kinesko nezadovoljstvo pograničnim sporazumima sklopljenima još u 19. stoljeću. Dok je svjetsku javnost taj događaj neugodno iznenadio i odmah izazvao zabrinutost zbog mogućeg daljnjeg razvoja sukoba između dvije nuklearne sile, Jugoslavije je

---

¹⁷⁴ Jakovina, 2002., 91.

¹⁷⁵ *Relations between Yugoslavia and the People's Republic of China*, 1979., 150.-152..

na njega hladnije gledala; s obzirom na težinu ideološkog sukoba tako nešto se moglo očekivati. Obje strane su optužile jedna drugu da su prve zapucale, ali Jugoslavija se u ovom sukobu priklonila sovjetskoj strani. Nije to bila otvorena podrška, ali u jugoslavenskim medijima se moglo pročitati da su kineski vojnici upali na teritorij Sovjetskog Saveza.

Usporedno s takvim dramatičnim događajima dolazi do prvog koraka poboljšanja odnosa Beograda i Moskve. U veljači je u Kinu otputovala jugoslavenska trgovačka delegacija na prve službene razgovore između dvije zemlje nakon deset godina. Jugoslavija je tijekom šezdesetih nekoliko puta slala Kini molbe za pregovore o trgovinskoj razmjeni, ali te molbe su ili odbijane ili ignorirane. Ali 1969. je situacija bila drugačija. Kinu je zabrinjavala eskalacija sukoba sa SSSR – om još od događaja u Čehoslovačkoj godinu dana ranije. Također se i rat u Indokini, u kineskom neposrednom susjedstvu sve više razbuktavao. Kinesko vodstvo je uviđalo da samonametnuta izolacija može biti samo štetna za Kinu. Zbog toga je "kulturna revolucija" ublažena i započeta je "diplomatska ofenziva"; Kina je pokrenula, ili prihvatila, razgovore o diplomatskim odnosima s mnogim zemljama. Normalizacija odnosa s Jugoslavijom je bila dio tog procesa. Doduše, Jugoslavija je, zajedno s Rumunjskom, bila na posebnom mjestu. Stalno u strahu od daljnjih sukoba sa SSSR – om (pred kraj 1969. su pokrenuti pregovori o granici, ali oni nikako nisu davali rezultata) Kina je nastojala ojačati veze sa socijalističkim zemljama istočne Europe kako bi stvorila svojevrsnu protutežu Sovjetskom Savezu. U konačnici jest razvila vrlo dobre odnose s Jugoslavijom i Rumunjskom (iako je izgubila staru saveznicu Albaniju¹⁷⁶), ali o nekom protusovjetskom savezu nije moglo biti govora.

Od 1969. godine odnosi između Beograda i Pekinga bili su samo na uzlaznoj putanji, ali oprez je bio prisutan. Velike ideološke razlike u pogledu na razvoj socijalizma i kritike iz prošlosti nisu se mogle lako zaboraviti. Prve delegacije koje su razmijenjene bile su isključivo trgovačke. Međusobna trgovina, iako je još godinama ostala u relativno malim razmjerima, postala je bitan element približavanja dviju zemalja. Na sastancima delegacija se uvijek isticalo da su ti susreti koraci ka približavanju dviju zemalja i naroda. To su bile i prilike za prve službene razmjene mišljenja o stanju u svijetu i bilateralnim odnosima. To je bilo u skladu s idejom Mao Zedonga da Kina unatoč svojoj politici samodostatnosti i oslanjanja na

---

¹⁷⁶ Promjene koje su se događale u Kini kroz sedamdesete godine Albanija nije prihvaćala. Otvaranje Zapadu, suđenje "četveročlanoj bandi" koja je nastavljala Maovu politiku, a koju je Albanija podržavala, rehabilitacija Deng Xiaopinga čiju politiku je Albanija kritizirala i u konačnici približavanje "revizionističkom" albanskom susjedu Jugoslaviji vodilo je do zahlađenja odnosa između Pekinga i Tirane. Dan nakon što je KPK čestitala SKJ jugoslavensku godišnjicu premijer Mehmet Shehu javno je kritizirao razne aspekte politike, rekavši između ostalog da je svatko tko se svrstava uz Jugoslaviju i sam revizionist. Bila je to prva albanska optužba upućena svojoj doendavnoj saveznici za revizionizam.

vlastite snage mora trgovati s drugim državama radi osiguranja blagostanja i razvoja suradnje među narodima.¹⁷⁷

Godine 1970. na obostrani pristanak su razmijenjeni ambasadori. Prema mišljenju obje zemlje odnosi su proteklu godinu dovoljno dobro napredovali da se mogu podići na punu diplomatsku razinu. Iako su tada upotpunjena ambadorska mjesta koja su bila prazna više od deset godina, taj događaj je zapravo samo upotpunjavao dotadašnji napredak odnosa, nije označio i veliku prekretnicu. I dalje su ostali antagonizmi iz prošlosti jer Kinezi još uvijek nisu bili spremni zaboraviti na svoje stavove o Jugoslaviji koje su iskazivali prijašnjih deset godina. Ono što je bilo značajno jest što je inicijativa za razmjenu ambasadora došla s kineske strane. Kao što smo vidjeli, Jugoslavija je uvijek bila spremna na poboljšanje odnosa i u nekoliko navrata ga pokušavala pokrenuti. Ali da bi do poboljšanja zaista došlo bila je nužna spremnost kineske strane na kooperaciju.

Koliko su se odnosi postepeno razvijali pokazao je i posjet jugoslavenskog ministra vanjskih poslova Mirka Tepavca Kini u lipnju 1971. godine. To je bio prvi službeni posjet tako visokog jugoslavenskog predstavnika i jugoslavensku delegaciju dočekalo je slavlje na ulicama kineskih gradova i netipično velika pažnja kineskih medija. Ali unatoč svemu tome i dalje se nazirala rezerviranost Kine prema Jugoslaviji. Iako su kineske novine detaljno izvještavale o posjetu jugoslavenskih delegata nigdje se nije moglo pročitati o njihovoj pripadnosti Savezu komunista Jugoslavije. Tretirani su isključivo kao državni predstavnici. Niti se Mao Zedong susreo s Tepavcem, a otprilike u isto to vrijeme je primio rumunjskog čelnika Ceauescua. Kina je bila voljna trgovati s Jugoslavijom, razmjenjivati mišljenja o situaciji u svijetu i surađivati na raznim poljima, od kulture i sporta do znanosti i tehnologije, ali još uvijek nije priznavala Jugoslaviju kao socijalističku zemlju. Nakon desetljeća predstavljanja Jugoslavije kao predvodnice revizionizma i okršaja s domaćim revizionistima u vidu "kulturne revolucije" koja 1971. godine još uvijek nije bila potpuno završena Kina je s oprezom pristupala priznavanju jugoslavenskog puta u socijalizam. Prema tome Tepavčev posjet je bio više potvrda i zaokruživanje dotadašnjeg napretka odnosa i svakako jedan korak unaprijed između Beograda i Pekinga, ali nije bio neka velika prekretnica.

Jugoslavija je i dalje beskompromisno podržavala kinesko članstvo u Ujedinjenim narodima, a s napretkom bilateralnih odnosa da se podrška dodatno povećala. Jugoslavija je bila među vodećim podupirateljima takozvane "albanske rezolucije" o bezuvjetnom prihvatanju Narodne Republike u UN i isključivanje Tajvana i otvoreno je kritizirala

---

¹⁷⁷ Dragičević, 1974., 332.

supersile, SAD i SSSR zbog njihove politike prema kineskom problemu, zbog američkog namjernog izoliranja četvrtine svjetskog stanovništva od društva Svjetske organizacije i zbog sovjetske nedovoljne podrške. Kada je Narodna Republika Kina konačno prihvaćena u UN to je naišlo na potpuno odobravanje jugoslavenskog vodstva i medija. I s kineske strane se mogla primijetiti promjena stava: dok je ranijih godina Kina ignorirala jugoslavensku podršku sada su vodeće kineske novine prenosile govore podrške jugoslavenskih predstavnika u Generalnoj skupštini i otvorene zahvale kineske vlade.

U vrijeme jugoslavensko – kineskog približavanja u trokutu odnosa supersila, SAD – a, Sovjetskog Saveza i Kine, događale su se drastične promjene. Na relaciji Peking - Moskva odnosi su se pogoršali do oružanog sukoba, dok je na relaciji Peking – Washington došlo do naglog i za mnoge šokantnog zatopljenja, prvo preko sporta, a onda i preko visoke politike. Jugoslavija kao socijalistička zemlja sa specifičnim položajem u odnosu na Sovjetski Savez i SAD sada je morala balansirati između tri sile. U upravo to je bio cilj jugoslavenske politike. Kina jest mogla Jugoslaviji pružiti podršku protiv Sovjetskog Saveza (nakon događaja u Čehoslovačkoj '68. Kina se pokušavala propagirati kao pomagač zemljama Istočne Europe od sovjetskog hegemonizma)¹⁷⁸, ali priklanjati se jednoj strani se protivilo principima jugoslavenske vanjske politike suradnje i održavanja dobrih odnosa sa svim zemljama dok god se poštuju principi nemiješanja u unutarnje poslove, miroljubive koegzistencije i ravnopravnosti.

---

¹⁷⁸ *National Intelligence Daily Cable*, lipanj 1977., "Yugoslavia: Tito's travel plan"

13. Bibliografija

Izvori

Vjesnik. 1969., 1970., 1971.

Politika. 1969., 1970., 1971.

Komunist. 1969.

Central Intelligence Bulletin. 1969., 1970., 1971. (www.foia.cia.gov)

National intelligence daily cable. 1977. (www.foia.cia.gov)

Hrvatski državni arhiv:

HDA D-3502: Fond Centralni komitet SKH

HDA D-3853: Fond Centralni komitet SKH

HDA D-4030: Fond Centralni komitet SKH

HDA D-5554: Fond Centralni komitet SKH

HDA D-3610: Fond Centralni komitet SKH

Izveštaj o dostignutom nivou privrednog razvoja Kine, Institut za zemlje u razvoju, 1972.

Is Yugoslavia a socialist country? (by the Editorial Departments of Renmin Ribao (People's Daily) and Hongqi (Red Flag) September 26, 1963) (www.marxist.org)

Mao Zedong, *Refutation of the So-Called Party of the Entire People*, 1964. (www.marxist.org)

Mao Zedong, *The Soviet Leading Clique is a Mere Dust Heap*, 1966. (www.marxist.org)

Literatura

"Relations between Yugoslavia and the Peoples Republic of China". *Yugoslav survey: a*

record of facts and information, XIII (1972.): 15-120.

"Relations between Yugoslavia and the People's Republic of China". *Yugoslav survey: a record of facts and information*, XX (1979.)

"Yugoslavia at the twenty – fifth, jubilee session of the United nations General Assembly". *Yugoslav survey: a record of facts and information*, XII (1971.)

"Yugoslavia at the twenty-third session of the United nations General assembly". *Yugoslav survey: a record of facts and information* X (1969.)

Baković, Ozren. *Kineska vanjska politika i hrvatsko – kineski odnosi*. Savjetnički ispit – pisani rad.

Calvocoressi, Peter. *Svjetska politika nakon 1945*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2003.

Cetinić, Frane. "Razvoj međunarodnih odnosa socijalističke Jugoslavije (1954 – 1976)". U: *Međunarodni odnosi i vanjska politika socijalističke Jugoslavije*. Ur. Inoslav Bešker. Zagreb: Naklada CDD, 1979., 52-84.

Čepo, Zlatko. "O nekim sovjetsko – kineskim razmimoilaženjima". *Naše teme*, 1968. (20.): 1622-1643.

Jakovina, Tvrtko. *Socijalizam na američkoj pšenici*. Zagreb: Matica hrvatska, 2002.

Janeković, Dara. *Veliki mir tada bi zavladao svijetom. Zapisi iz Kine*. Zagreb: Spektar, 1979.

Johnson, A. Ross. *The Sino – Soviet relationship and Yugoslavia, 1949-1971*. (Paper prepared for discussion at the Annual convention of the America Association for the Advancement of Slavic Studies in Denver, March, 25-27, 1971.)

"Jugoslavija i NR Kina." *Naše teme*, 1968. (20.): 1622-1643.

Kissinger, Henry. *Memoari I*. Zagreb: Mladost, 1981.

Tripković, Đoko. "Međunarodni položaj Jugoslavija i vojna intervencija u Čehoslovačkoj 1968." *Istoria 20. veka*, 2008. (1); 115.-130.

Dragičević, Ivo. Kina. *Između siromaštva i industrijskog razvitka*. Zagreb: Stvarnost, 1978.

Fenby, Jonathan. *Povijest suvremene Kine 1850-2008*. Sandorf: 2008.

Mates, Leo. *Međunarodni odnosi socijalističke Jugoslavije*. Beograd: Izdavačko preduzeće Nolit, 1976.

Ridley, Jasper. *Tito: biografija*. Zagreb: Prometej, 2000.

Špadijer, Marko. *Vladimir Popović Španac : 1914. - 1972. : biografska priča i sjećanja savremenika*. Zagreb: Skaner studio: Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske, 2012.

Vražalić, Ešref. *Kineska revolucija i savremeni svijet*. Sarajevo: Oslobođenje 1974.

Vukadinović, Radovan. *Vanjska politika NR Kine*. Zagreb: Centar za aktualni politički studij, 1970.

Židovec, Zdravko ur. *Josip Broz Tito. Intervjui*. Zagreb: 1980.

Web stranice

www.foia.cia.gov

www.marxist.org.

www.wikipedia.org

14. Sadržaj

1. Uvod	1.
2. Pedesete godine – naglo zatopljenje i naglo zahladnjenje	5.
3. Jugoslavija i Kina šezdesetih godina	7.
4. Sovjetska intervencija u Čehoslovačkoj, Jugoslavija i Kina	11.
5. Sukob na Usuri i početak obnove jugoslavenko – kineskih odnosa	13.
6. Razmjena ambasadora	23.
7. Mirko Tepavac u Kini	26.
8. Pобољшanje odnosa kroz ekonomiju	33.
9. Jugoslavija i Kina u Ujedinjenim narodima	43.
10. Trokut sila i Jugoslavija	53.
11. Epilog – Jugoslavija i Kina kroz sedamdesete	60.
12. Zaključak	63.
13. Bibliografija	69.
14. Sadržaj	72.